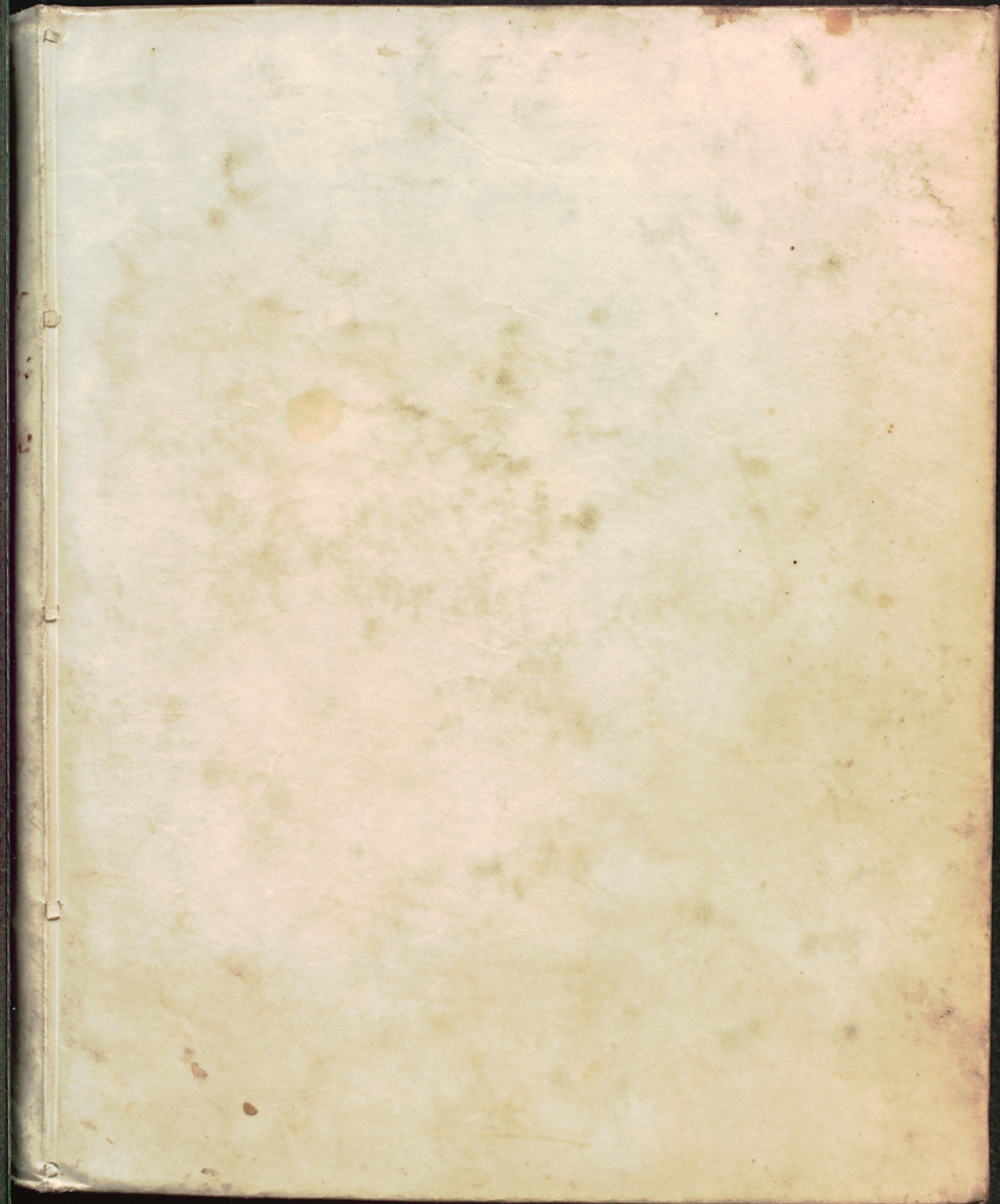
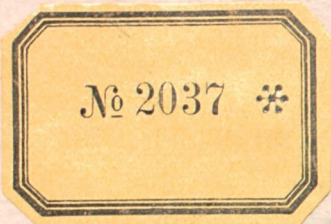

II.
Jurisprud.
78. a.

00
2

Hoc Volumine continentur.

- 1) Gundling de Feudis Regiis.
- 2) ———, de Efficientia metus.
- 3) ———, de Emptione Rerum.
- 4) ———, An nobilitet Venter².
- 5) ———, de Jure Imperii in M. Ducatum Eturid.
- 6) ———, — de Renunciatione hereditatum filiarum illustrium.
- 7) ———, — de causa et origine unionis Electoralis.
- 8) ———, — foli² tantum³ ubi Schilteri Jus Feudale.

NICOLAI HIERONYMI
GVNDLINGII ICTI

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO BORVSSIAE
REGI A CONSILIIIS INTIMIS ET ECCLESIASTICIS
IVRIVM PROFESSORIS ORDINARIJ

DE

EMPTIONE
VXORVM DOTE

ET

MORGENGABA
EX IVRE GERMANICO
LIBELLVS SINGVLARIS.

CVM

INDICIBVS AVTORVM ET RERV.

Nº 2039 *

L I P S I A E
LITERIS IOAN. CHRISTIANI LANGENHEMII.
CIO 1666 XXXI.

NICOLA HIERONYMI
GANDLINGII ICTI

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO REX
REGIA CONSILII INTIMIS ET ECCLESIASTICIS
IVRVM PROFESSORIS ORDINARI

DE

EMPTIONE

VXORVM DOTE

ET

MORGENGABA

EX IVRE GERMANICO

LIBELLVS SINGVLARIS

CVM

INDICIBVS AVTORVM ET REVM

LITERIS IOH. CHRISTIANI LANGENHEIMI
CIC 1566 XXXI

CAP. I.
DE
EMPTIONE VXORVM.

§. I.

Nuptialis societas consensu perficitur; cumque, si ad regulam contrahatur, durabilis esse debeat, non sine solennibus ad eam ineundam sese mouent sapientiores, ordinem semper sectantes. Hinc saepe tractatus praecedunt, quos demum promissio ac conuentio de nuptiis consequitur, quae nomen sponsaliorum indisplicetur, ac repetita demum promissio & cohabitatio absoluit; quod negotium nuptiarum solenni vocabulo signatur.

§. II.

Consensus uti verbis significari potest; ita sane clarior redditur, si symbola interueniant, si arrhae, si munera, si pretium, si nummi. Atque fert istud mos populorum antiquissimus, ut, ubi in proprium esset acquirenda vxor, ista emeretur quasi, & sic stabili coniugio deuinciretur. Nam cum sub patria potestate ac manu agant liberi, inque primis filiae, fas est, ut inde prius rediman-

A

tur,

tur, antequam in alienam domum abductae marito tanquam nouo Domino subiiciantur. Eo modo Hebraei vxores suas pretio adquisiuerunt, idem Graeci veteres fecerunt certo, Romani, Germani, ceteri.

§. III.

De Hebraeis res indubitatis documentis constat. Cui enim obscurum est, internuncium Abrahae, cum in Mesopotamia Rebeccam heri sui filio vxorem peteret, aurea et argentea cimelia secum tulisse, armillas in auresque, quibus quaerenda et ornanda sponsa, donandusque pater cum fratre Rebecca. Quin Chamor Chiuacus, Sichemi Dinam depereuntis pater diserte Genes. cap. XXXIV. v. 12. a Iacobo eiusque filiis petit, ut sibi **DOTEM** augerent ac **NVPTIALIA DONA**, dummodo in matrimonium acciperet deamatam puellam gnatus suus. Filiorum Iacobi mentionem iniicit Moses, quoniam sororum cura ad fratres pertinebat, hique defunctis patribus eas elocabant; quod alio loco copiosius doceri potest. Nunc sufficit, non vlli facile gratis concessam vxorem. Ipse Iacobus duro Labani, cum nummos non haberet, ministeria per septem exhibere annos noue cogebatur, antequam Rahele potiretur. Nec latet, Saulem pro dote centum Philisteorum praepudia postulasse, priusquam in lectum genialem Dauidis Michol filia traduceretur. (vid. i. Samuel. XVIII. v. 25.) Cui Ioannes Douthaeus in *Analectis sacris* ad h. l. exemplum Calebi adiicit filiam suam Axam nuptui proponentis, si quis *percuteret Cariathsepher et caperet eam*. Ex quo simul intelligitur, quamobrem Syris desponsandi vocabulum per *machar* exprimitur, quod est Hebraeis vendere. Pater namque ius, quod habet in filiam, vendit, et in generum futurum transfundit: de quo Fridericus Span-

Spanhemius in dubiis Evangelicis nonnihil obseruat part. I. p. 247. 248. Paria de Hebraeis Maimonides veracissimus in Rabbiniis Scriptor tradit, post legem coram testibus *em* mi, seu comparari vxorem consueuisse. Vtitur is voce קנה quae sonat *emere, acquirere*: vrit in eo labi videtur Apella, quando ante legem huiusmodi morem neuti- quam obtinuisse adseuerat. Semper enim obtinuit, tum ante legem, tum post illam vniuersali populorum orien- talium vsu. Cuius rei ratio haec etiam fuit, quod filii tan- tum essent Parentum suorum haeredes, filiae non item, quibus proinde aliunde vel a maritis, vel propinquis e- rat prospiciendum. Neque enim prohibitum erat Patri, aut fratri elocare illas sub donationis specie cum quadam haereditatis parte, ne pro extraneis plane haberentur. Im- mo humanius egisse parentes videbantur, qui extorrem ab haereditate non reliquerunt sequiorem sexum. Qua- re haud temere peritiores Interpretes a Mose de filiabus Zelapheadi Mosem scribunt adnotasse, itemque Aucto- rem libri, qui de Jobo eiusque calamitatibus tractat, eos filias suas non reliquisse haereditatis omnis expertes. Sal- tem lectu digna sunt, quae Num. XXVII. occurrunt; i- temque cap. XLII. 15. in excitata Iobi historia tribus filia- bus suis in conspectu fratrum נחלה, hoc est, haereditatis partem largientis. Prisco quippe mortalium aeuo, quod tenendum probe, venditiones filiarum inualuere, frequen- tesque earum sine portione paternarum opum alienatio- nes obseruantur: rarius vero Patrum in filias et fratrum in sorores largitiones. Quo utique pertinet, qui vxori- bus Iacobi Genes. XXXI. 14. tribuitur sermo: *Nonne pro alienis habitae sumus ab illo, quum VENDIDIT nos ac preti- um nostrum absumpsit*. Credibile fit, filias Labanis existi-

masse, saltem laborum pretium marito solui, ac sibi restitui debuisse, quod interea retinisset durus pater, atque in suos loculos retulisset.

§. IV.

Quod utcumque sese habeat, constat sane, veterum Graecorum mores hac parte admodum congruere Hebraeorum aliorumque orientalium inueteratis institutis. Embebant etiam illi vxores suas. Quod non solum e multis ac variis Homeri locis confirmari potest, in quibus ille de *ἔδναι* loquitur; verum etiam ipsius Aristotelis testimonio innotescit Polit. Lib. II. cap. 8. qui tanquam inhumana et barbara priscis Graeciae colonis huiusmodi emptitia matrimonia exprobrat. Stagirita enim diu post Solonem vixit, qui venalia amplius esse coniugia noluit. Ante illa tempora vero proci dona, hoc est, *ἔδνα* certatim conferebant; sicuti *antiquitatum Homericarum* lib. II. cap. XI. Euerhardus Feithius multis id exemplis luculenter ostendit.

§. V.

Vnde vox *ἔδνον* descendat auctores non conueniunt. Sunt qui *παρὰ τὸ ἥδον* dici volunt, quasi *ἡδονα*, quod iis exhiberetur et concilieretur sponsa sponso; nonnulli *παρὰ τὸ ἔξω* quasi forent *ἔδονα τῆς γάμου*. Quae deriuatio postrema nisi Hebraeus consulatur sermo, magis placet, cum ea ipsam rei naturam aperire videatur, significetque, esse illa *τὰ ὑπὸ τῶν μνησέων ταῖς μνηστευμέναις δίδόμενα munera sponsae a sponso data, ac φερὴν quandam*, sicuti Hesychius exponit, ob quam dedenda erat filia, vel soror, vel propinqua futuro marito. Etymologiam a Grammaticis quibusdam excogitatam, quasi contractum esset *ἔδνον* ex *ἔδανον*, quod est dulce, prorsus omitto: quandoquidem nihil aut
parum

parum verisimilitudinis ostendit: vtut eam Salmasius, Vir ceteroquin eruditus, adoptat. Sed, quemadmodum iam monitum, magis perspicue Hebraeorum idioma vocis huius originem detegit. Nam *Etnan* donationem exprimit: quippe *Tana* illis mercede conducere significat. *Etna* femininum merces meretricia est. Vnde *Edv* *Edva* Graecorum, dos sponsae, munera, dona iugalia sensu sunt dicta honestiore. Quod sicuti in *Glossario Vniuersali Hebraico* Ludouicus Thomassinus vidit; ita eius labores cupidis antiquitatum studiosis magnopere sunt commendandi. Latere enim lauant, qui mores ac leges gentium explorare sine etymologiae praesidiis satagunt; quod est sane sine pennis volare, nec origines earumque causas exquirere, sed fortuitis obseruationibus ac commentis confuse acquiescere.

§. VI.

Id memoratu dignius, tale negotium quibusdam donationis nomine insigniri; ab aliis emptionis titulo notari. Vtrumque mea sententia recte. Nam & donationes interueniente nummo, ac sequiori aeuo, aere interdum et libra fiebant: quod Iosephus Auerani aliquot testimoniis euicit Interpr. Lib. I. cap. XXIX. n. 5. De permutatione res est ad liquidum perducta, eam a vetustis scriptoribus emptionis verbo signari: vnde minus dubium, donationem sponsae parentibus factam veluti futurae commutationis testem simili ratione huius esse nominis participem factam: nisi quidem magis arrideat Scopae lib. I. collect. c. 21. coniectura, verbum *emere* antiquis fuisse *sumere*, aut *accipere* existimantis. Ceterum probat Iacobus Perizonius ad Aelianum lib. IV. cap. I. e Dionis Chrysostomi *Τερονῶ*, Agamemnonem increpantem Helenam ab Alexandro, seu Paride abductam dicere, Helenae patrem captum esse *DONIS*. Deinde ex

Euripidis Medea v. 910. obseruat, Iasonem vocari *παρεμπο-
λῶντα ἄλλοις γάμοις*, hoc est EMENTEM. Qua in re et si hae-
sitat Gisbertus Cuperus *Obseruat.* lib. I. cap. XX. Euripidis
non congruere aetati existimans morem mercandi vxores,
in viam tamen a clarissimo Aeliani interprete reductus est
vir doctus. Hoc enim eum elogio maectat nomen Cupe-
ri filens Perizonius: vtut ex obseruatione iam adducta con-
stat, non alium ab ipso consutari. Quod Cuperum mouit,
vt sic statueret, hoc est. Animaduertit is ex eadem tragoedia,
vxores apud Graecos adtulisse dotes; ac potius sibi emisse
maritos: quae conciliare sibi et in concordiam redigere ne-
sciebat consul ceteroquin ingeniosissimus. Sed quemadmo-
dum de Hebraeis scripsimus, nonnunquam patres benignos
filiabus suis, praeter consuetudinem, dotem et promississe, et
praestitisse; ita de Graecis primis idem confirmari potest,
eos nimirum generis suis *ἐδνα* exsoluisse nonnunquam. Ea
fini Poeta princeps *ἐδνωτάς* vocat *τὲς πενθερὰς τὰς ἐδνα δόντας
ταῖς γαμβρῶις*. Ex quo perspicue intelligitur, qua ratione
Euripides Iasonis et Medae fabulosa facta in theatrum
traducens dotium, quibus feminae viros *emissent*, mentio-
nem potuerit iniicere. Neque enim repugnat, paren-
tes et accepisse pro filiabus dotes, et partem quoque hae-
reditatis loco dotis dedisse, vt filia sibi coemeret ea ma-
ritum. *Coemendi* voce vtor, quia et apud Euripidem oc-
currit verbum *πρίασθαι* v. 232.

*Ἄς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσῳ πρίασθαι, δεσπότην δὲ σώματος
λαβεῖν.*

*Primum maritus dote magna et splendida
emendus: nunc necesse dominum corporis
accipere.*

Quae

Quae si penitius considerasset Scholiastes Euripidis, non sane Poetam suum anachronismi reum fecisset, neque cum eo Cuperus Tragicum eundem propterea in ius traxisset. Vtrumque vna consistere potest; mirumque videtur, Perizonium id responsionis non dedisse dissentienti Cupero.

§. VII.

Ceterum nondum claret satis, an tempore historico apud Graecos similis mos permanferit, nempe ut emerentur vxores? Barbaram enim huiusmodi consuetudinem suo tempore pronunciat Aristoteles, eamque primis et vetustissimis Graeciae habitatoribus tribuit, non cultioris aevi incolis. Perizonius vero nihil mutat, et exempla affert, inque primis Alexandri Balae, qui se Machab. lib. I. cap. X. 54. pro Rege Syro-Macedonum gerebat, petentis Ptolemaei filiam in matrimonium, simulatque promittentis ipsi et eius filiae DONA DIGNA. Quo documento an penitus probauerit thema suum, adhuc ambigo. Neque enim liquet, vtrum talia dona promiserit ad morem Aegyptiorum, an Graecorum, an Syrorum? Vnde animum induxi, minime spernendum esse Stagiritae testimonium venalia ac lucri nimiam cupiditatem olentia matrimonia veterum Graiorum reprehendentis: interea tamen non prorsus euauisse munera ac donationes ante nuptias, quarum compendia percepere parentes, non ut retinerent, sed iterum cum natabus suis communicarent: sicuti id quoque in more positum antiquissimis mortalium scimus.

§. VIII.

Quibus praemissis nunc demum inuestigandum restat, qua ratione Athenienses cum maxime ab illa consuetudine mercandi vxores fuerint retracti, quidue praeceperit

iis-

iisdem Solon, et quid denique in usu apud iuniores Graecos permanerit? Atque in confesso est, Solonem venalia aboleuisse matrimonia. Hoc Plutarchus in eius vita memoriae prodit; nec est quisquam, qui hac parte Chaeironensi ausus sit contra ire. Duntaxat quaeritur, quid intelligat per venalia matrimonia? In Graeco est: *ἡ γὰρ ἐβέλετο μισθοφόρον ἢ ἄνιον εἶναι τὸν γάμον*. Quare putem, displicuisse Legislatori orientalium morem, inque primis Assyriorum, qui virgines coniugio habiles voce praekonis venales pronuntiando plus licitantibus vendiderunt; aut etiam veterum Graecorum, qui dona ac pecora magis, quam virtutem et amorem et liberorum procreationem sunt contuiti. Vt vero munera vniuersa ante nuptias cessarent, vix Solonem, crediderim, voluisse, multo minus, ut ne dona vlla maritis feminae ferrent. Vno verbo: Luxuriam dotium coercuit, et usurariis venditionibus atque emptionibus moderatus est; neutiquam vero munera modica et si qua haereditatem vel totam, vel eiusdem partem dare voluisset, prohibuit. Incredibile namque est, tam rigidam tulisse legem Solonem, quae in vita ac moribus Atheniensium post illam legislationem nusquam fere in usum inuenitur traducta. Immo vero ex multis oratorum Graecorum testimoniis constat, *ἀπροιμεν*, seu indotatam virginem non tam vxorem, quam concubinam fuisse visam. Vnde penitus ab Hugone Grotio dissentio, qui Solonem omnes sustulisse dotes, utque viri feminis potius dotem afferrent, statuisse existimat ad rubricam Digestorum *de dotibus*. Secundum meam expositionem munera reciproca, et dotes quoque ab vxoribus adlatae subsistunt, aut saltem firmo consistere tibicine poterunt. Nihil enim impedit, quo minus et sponsae, et eius patri aliquid muneris apportetur, si modicum sit, nec quaestum,
nec

nec lenocinium oleat, nec Laidis *μίσθωμα* aemuletur, quod largiatur sponfus. Nam qui, quaeue frugi sunt, argentum haud expetunt, *ἀνθρώπων ἐν ἀργυρίων ἐν χερσίν*. Est hoc apud Comicum Aristophanem epiphonema Chremyli in Pluto Act. I. Scen. II. v. 135. quod luculentius circumspiciendum, cuique sine dubio Solonis argumenta congruunt luxuriam dotium refraenantis. Vnde nihil reliquum est, quam ut post Solonem afferantur exempla, atque ex iis inualescens mos reciprocarum dotium, seu donationum firmetur, ne Solon illas omnino omnes abrogasse amplius statuatur. Quod quanquam Salmasius praestari posse desperavit; non ita tamen crude Solonis iste sententiam censuit exponendam in tractatu de *modo usurarum* p. 144.

§. IX.

Sed nostra vero opella efficiemus forte, ut dubia Doctorum vanescant. Quippe constat e veterum libellis, durasse nihilominus *προγύμια*, hoc est, dona ante nuptialia. Ac testatur Pollux, ea in usu semper fuisse. De dotibus vero sensu Romano talibus plane nihil ambigui superest. Patet id ex Comicorum aliorumque Scriptorum testimoniis; nec verisimile est, publico in theatro dotes esse dictas et promissas more Graecorum, nec eas tamen in usu fuisse. Quidquid Solon prohibuit, ad donationum reciprocarum luxuriam coercendam pertinet. Vxor ex eius sententia non plures tribus vestibus inferre debebat, et parui pretii supellectilem. Iulius Pollux *φύστερον sartagine* nominat, quam ad nuptias procedens sponsa ferre obstringebatur. Lib. I. c. XII. sect. 15. Eius generis oblationes cum respectu pristinarum non mereantur dotium nomen, hinc factum puto, ut Plutarchus ob hasce largitiones ad frugalitatem redactas dotes scribat a Solone prohibitas; praecipue

B

cum

cum rationem Attici Legislatoris generalem e vetustis monumentis detegeret, videlicet, matrimonia liberorum quaerendorum atque amicitiae, non lucri causa contrahi fas esse. Neque vero id fuisse Soloni propositum, quod Plutarchus existimat, inde potissimum confit, quod filiae Attico iure re ipsa postmodum accepere dotes sat grandes. Probant id clarissime Isaei, quae supersunt, orationes, quae de rebus priuatis, veluti de haereditatibus conscriptae sunt omnes. Ex his simul intelligitur, mafculos praelatos in haereditate feminis, hasque cum dote fuisse dimissas a patre, atque si hic defecisset, ad fratris officium pertinuisse, sorores dotare digne. Quod, qui fecerunt, ad sui commendationem saepius adduxere, sicuti hoc iterum ex IX. oratione Isaei patescit, ubi actor facta sua dilaudans inter alia: Εγὼ δὲ, inquit, *βραχέας εἰσὶν ὑπαρξάσας ἀδελφαὶς μὲν ἐξέδωκα, ὅσας ἐδυνάμην ἐπιδῆς.* *Et si modicus opum, sorores tamen nuptum dedi quantacunque dote.* Et ostendit vero ex eodem Isaeo Iacobus Perizonius de *lege Voconia* p. 124. decimam fere haereditatis partem sororibus dari debuisse, quem legisse non poenitebit. Addo, *ἐπίκληρον*, hoc est, quae neque Patrem, neque fratres habuisset, neque consanguineos totam saepe substantiam viro in dotem adtulisse, eumque *πάντων δεσπότην* fecisse, perinde ac Clitophonem Leucippe apud Achillem Tatium lib. V. *ἐρωτικῶν* p. 309. Cui responsioni, si quis acquiescere nolit, is, quaeso, cogitet, an forte Athenienses a Solonis institutis mox iterum recefferint? Est haec Thucydidis de ciuib. suis frequens querela scriptoris sane grauissimi; est et Demagogi Cleonis apud eundem inconstantiam populi reprehendentis p. 194. edit. Wechel. *Πάντων δὲ δυνάστατον, εἰ βέβαιον ἡμῶν μηδὲν καθεστῆκε ὧν αὐτὸν δόξῃ πέρι. μηδὲ γνωσόμεθα ὅτι χεῖρσιν ἡμῶν ἀκινήτοις χωρὶς πύλης χρείστων ἐσιν, ἢ καλῶς ἔχουσιν ἀκύνους.*

Omnium

Omniū vero perniciosissimū erit, si nihil eorum, quae a nobis decreta fuerint, certū firmūque maneat; nec intelligamus illam Rempublicam, quae malis quidem, sed tamen immortis legibus utitur, praestantiorē esse, quam illam, quae bonis quidem legibus utitur, sed mobilibus.

§. X.

Magis *παρσιδοξον* est, quod de Spartanis sum subiecturus. Ad vnum enim omnes fere existimant viri ceteroquin docti, apud Lacedaemonios dotes penitus cessasse, idque ex Lycurgi disciplina ortum; cuius legem idem, quem saepe laudauimus, recitat Plutarchus. Nec negari potest, paria memoriae prodi ab Aeliano lib. VI. cap. 6. quamuis de Atheniensibus talia eo loco non referat; adeo ut fugitiuo oculo hunc auctorem legisse videantur, qui contrarium scribunt. Similia Iustinus lib. III. cap. 3. aliique tradunt. Verum tamen in alia omnia abit Aristoteles Politicorum lib. II. c. 7. ut qui diserte Lacedaemonios *μεγάλας δίδοναι περὶ καὶ* testatur. Vnde fortassis cogendum, Lycurgi legem vel aliter esse exponendam, vel Spartanos a veteri more iterum resiliisse, vel denique nouo inuento dotes alio sub nominis velo primum dedisse, donec vetusto more prorsus sepulto, talis pecunia rursus dotis nomine veniret. Quam in sententiam cum clarissimus Perizonius ad Aeliani lib. VI. cap. IV. inclinet, et rationem adferat, audio paullisper. Pertinebat enim tanquam haereditatis portio ad filiam sextans ferme ex quinque totius agri: vnde tot *ἐπικληταί* virgines agros possidentes eodem Stagiritā obseruante.

§. XI.

Quod utcunque sit, lubet quaerere, quam ob rem Solon non plures, quam tres vestes iusserit inferri? Et

B 2

purem

putem inoleuisse apud Athenienses morem, ut sponsa mitteret sponso ac futuro suo marito vestes: quas propterea Iulius Pollux inter *προγάμια* refert. Ex quo denao pellucet, non adeo improbabile esse, Solonem solas immodicas donationes castigasse, ne vita frugalis suorum luxuriae contagium traheret. De vestibus autem Atheniensium ἐν προγάμια animaduerto, eas et viris et feminis communes fuisse: quod iam ab aliis fuisse est ostensum; sed hoc interea loco observatu minime indignum, ut magis appareat Attici legislatoris frugale propositum.

§. XII.

A Graecis iunioribus sua quadantenus hauserunt Romani; sed ita tamen, ut aliquid ex veteri emptione, dispari licet ratione, eidentius servarent. Neque enim credendum est, Romanos omnia Graecorum iuniorum instituta sua fecisse ex asse. Erat Romanum asylum variis gentibus repletum, sique Dionysio Halicarnasseo credendum, et Galli et Germani, et Latini, et ex magna Graecia Siciliaque permulti in novam illam urbem confluxere: quod iam ab Andrea Borrichio in *Vindic. Lat. Linguae* p. 2. scimus adnotatum.

§. XIII.

Quare operae pretium nos facturos confido, si de illo vetustissimo coemptionis ritu aliquid commentemur: in quo nemo opportunius Varrone, cuius verba Nonius Marcellus in voce *nubentes* servavit, nobis auxilio venit. Ita enim ille p. m. 555. edit. Plantin. *Nubentes veteri lege Romana asses treis ad maritum venientes solebant ferre, atque unum, quem in manu tenerent, tanquam emendi causa, marito dare: alium, quem in pede haberent, in foro Larium familiarium ponere: tertium in sacciperione cum condidissent compito vicinali solere RESIGNARE. Inde Virg. Georg. i.*

Te-

Teque sibi generum Tethys EMAT omnibus vndis,
quos ritus Varro lib. I. de vita populi Romani diligentissime
percurrit.

§. XIV.

Dubium igitur non est, quin nubens femina sibi e-
 merit maritum. Eam ob rem asses ferebat, vnum, quo
 compararet sibi virum, alterum, quo acquireret sibi eius-
 dem Lares (*) ac Deos familiares, tertium, quem in mar-
 supio condidit, tum demum *resignauit*, (**) cum in com-
 pito vicinali in domum eius transiret ac materfamilias ef-
 ficeretur. Non cepere viri eruditi, quid sit COMPITVM
 VICINALE: hinc ea verba omisere aliqui, reputantes
 glossema. Ego vero haud temere animum induco, ita
 utique scripsisse Varronem. Estque exploratum, virgi-
 nem in hortos deductam ibi separatam primum a viro di-
 aetam habuisse; deinde diruta maceria in domum mariti
 transiisse, eiusque familiam. Haec maceria COMPITVM fu-
 it VICINALE, *der Scheideweg*. Vix mihi meisque cogi-
 tatis fidem tribuet Lector, nisi Terentii locum hanc rem
 maxime illustrantem afferam, Ceruidique Scaeuolae re-
 sponsum demum subiiciam. Sic enim Comicus in Adel-
 phis act. V. scen. 7.

*Atque hanc in HORTO MACERIAM iube dirui,
 Quantum potest: hac transfer: vnā fac domum:
 Traduce et matrem et familiam omnem ad nos.*

Ergo in horto substitit paullisper sponsa, donec cum fa-
 milia viri commixtio fieret, illaque COMPITVM VICI-

B 3

NALE

(*) Habet egregia J. G. Graevius de emptione sacrorum in
 notis ad orationem Ciceronis pro Muraena cap. XII.

(**) Est in plerisque editionibus resonant: pro quo Pal-
 merius legit *rezonant*: quem et Salmasius fere sequitur ad
 scriptores Hist. angustae p. m. 153.

NALE transiret. Ex hoc loco etiam intelligi potest Ceruidii Scaeuolae difficillimum responsum *l. 66. ff. §. 1. de donationibus inter virum et uxorem*. VIRGINI in hortos deductae ante diem tertium, quam ibi nuptiae fierent, cum in separata DIAETA ab eo esset, die nuptiarum, priusquam ad eum transiret, et priusquam aqua et igni acciperetur, (id est, nuptiae celebrarentur,) obtulit decem aureos dono: Quaesitum est, post nuptias contractas diuorito facto, an summa donata repeti possit? Respondit, id quod ante nuptias donatum proponeretur, non posse de dote deduci. Vidit Petrus Perrenonius doctissimus Iureconsultus Gallus animaduersionum lib. I. cap. VI. primus hunc Terentii locum; simulatque posse isto luculenter illustrari Scaeuolae dicta deprehendit: de compito vicinali nihil cogitauit. Quocirca non abs re fore putauit, si eandem obseruationem Varronis obscurissimis verbis extricandis adhiberem.

§. XV.

Duntaxat ambiguum, vnde nam hunc coemptionis ritum acceperint Latini? Neque enim hic orientalium, aut Graecorum veterum, *ἔδα* adesse videntur. Ibi vir emit, hic vxor virum, eiusque sacra et familiam. Verum opinor, emptionem fuisse reciprocam, vnde forte coemptio dicta, eine *Zusammenfassung*. Indicat hoc quodammodo mancipatio sequiori aeuo imaginaria; significantque mutuae interrogationes et responsiones, an ille sibi paterfamilias, atque ista sibi materfamilias esse cuperet? Saltem ex Gellii Noctium Atticarum lib. XIV. c. 6. fere elucet, mancipationem interuenisse; ac multo clarius ex Boethii verbis patet, quae, quia in vulgus nota, non adscriberemus, nisi doctrinae gratia id necessarium factu existimarem. *Matresfamilias*, inquit ille ad Ciceronis *Tonica*, *erant, quae ducebantur per COEMPTIONEM: quae vero*

vero usu, minime. Coemptio fiebat, cum sese in coemendo inuicem interrogabant: Vir, an sibi materfamilias esse vellet; ubi illa respondebat, Velle: item mulier, an vir sibi paterfamilias esse vellet; ille respondebat, Velle. Itaque sic mulier viri conueniebat in manum: et vocabantur hae nuptiae per COEMPTIONEM. Causa nominis remotior, nempe, quamobrem hic actus coemptio fuerit dictus e Varrone de vita populi Romani eiusque vetustis moribus petenda est, quos apud orientales et Graios fere similes inuenimus. (*) Cuius rei certiora vestigia offendimus, quando veterum locutiones circumspicimus, quae maritis seruisse huiusmodi vxores inque manum eorum venisse indicant. Non fido alias lapidibus solis; sed cum haec res satis aliunde sit cognita, saxum Patavinum laudo:

PVBL. CLAVD. QVAEST.

AER.

ANTONINAM VOLVMNIAM
VIRGINEM

VOLENT. AVSPIC.

E. PARENTIBVS SVIS COEMIT.

ET FAC. IIII. IN DOM.

DVXIT.

Faces autem in solenni hoc ductu adhibitas tum apud Graecos, tum Romanos extra controuersiam habendum. Terentius loco antea producto LAMPADAS vocat. Vnum dubium, quod quatuor facium in hac inscriptione mentio fiat; cum alioquin Plutarchus commemoret, quinque facibus Romanos in huiusmodi solenni ac nuptiali pompa usos. Sed non est, quod numerum huncce statuamus adeo fixum, inque vniuersis nuptiis continuo eundem.

§. XVI.

(*) Colligit Schilterus e Tertulliano, a sponsa arrham sponso vicissim datam exerc. ad ff. XXXVI. §. 57.

§. XVI.

Id exploratius, prouenisse ab hoc more arrhabones non solum, seu arrhas sponsalicias, sed annulum inprimis, quasi pignus factae de futuris nuptiis sponsonis. Vt ita rationes subducam, Plinii testimonium efficit Hist. Natur. lib. XXXIII. c. 2. qui annulum in signum perfectae sponsonis atque emptionis arrhae loco datum apud suos adfirmat. Iam vero cum cessarent nuptiae coemptionales, aut saltem rarius adhiberentur, signum emptionis peractae, quod erat annulus, remanebat solum. Non memini, esse hoc ab aliis obseruatum, vtut de annulo pronubo non desunt variarum obseruationum, ac saepe etiam leuissimarum, farragines. Coniecturam capit Perizonius in notis ad Aelianum Lib. IV. cap. I. ab hisce donis, muneribus, atque pignoribus etiam apud Romanos donationes ante nuptias videri coortas: quod iis omnino peregrinum apparebit, qui Iustiniano fidem habent aienti, *a veteribus prudentibus eas esse ignoratas.* Quod si autem incognitae fuere Iureconsultis, consequitur certe, vt ne etiam in vsu fuerint, multo minus, vt ab illis *ἐδοῖς πρὸς γαμλοῖς* emptionibus, atque coemptionibus istae propullulauerint tandem. Sed facile elabitur vir doctus, statuens haud temere, propterea a Iustiniano eius generis donationes pronuntiari incognitas, *quia non eo olim iure erant praeditae, quo postea.* Donasse enim sponsam sponsumque inuicem sibi ante nuptias: quid? quod etiam parentibus lata munera I. 2. *C. de donationibus ante nuptias* peruincit, quae est Alexandri Seueri ad Attalum: *Si Praesidi prouinciae probaueris, vt Eutychie duceres, munera te parentibus eius dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, tibi restitui, quod dedisti, iubebit.* Haud scio, quid Wissenbachio in mentem venerit munera apud matrem parentesque deposita fingenti. Tū dic, etiam parentibus aliquando donatum, ac munera
data,

data, sed ita tamen ut illa dona filiae iterum e manibus Parentum acciperent ac fortunis suis deputerent. Quod et apud Hebraeos factum, uti monitum supra. Inqui-
 siui non sine cura, quis hic fuerit Attalus et ubi egerit vi-
 tam? Ac deprehendi demum binis e nummis, quos e gaza
 ditissima Regis Galliae depingi curavit Ezechiel Span-
 hemius, Vir illustris, *de Usu et Praestantia Numismatum*
 Tom. II. p. 525. et 652. hunc Attalum apud Pergamenos
 Praetoris munere Caracallae tempore esse functum. Ca-
 racallam vero non ita multo post Alexandrum suc-
 cessorem habuisse, forte in vulgus notum est. Ex quo
 cogendum, fuisse adhuc apud Pergamenos munera pa-
 rentibus dari solita ea aetate in usu. De quo copiosius
 nunc quidem disputare supersedeo: dummodo obser-
 uet Lector, existimasse Abbatem Pezronem, (*) Pergame-
 nos quoque, utpote Phryges, idioma Teutonum ha-
 buisse, quorum hi essent portio ac certa propago. Sal-
 tem negandum non esse, quin Pergamum locum editiorem
 significet, ac *burgum*, ut nostrates loquuntur, munitum,
Burgheim. Quippe mediocriter doctis innotescere, Tro-
 iae Pergamum veluti castellum impositum; cuius populo
 Romani praetorem praefecere. Addo, Graecos omnia
ἡ Περγὰ Pergama vocasse. v. Voss. lib. IV. *Inst. Orat.* p. 137.

§. XVII.

Nunc enim ad Germanos meos propero, ubi empti-
 tiae vxores occurrunt, sicuti apud Assyrios, Thraces, Arme-
 niosque. De posterioribus Nouella Iustiniani XXI.
 testatur, feminas istic emi a maritis. De mediis Solinus
 consulendus cap. XVI. ubi nupturas, ait, *quae prae altis spe-*
cie valent, subhastari volunt. Lego cum Salmasio aliisque *sub-*
C hastari

(*) De la langue des Gaulois p. 301.

baslari pro subarrhari. Eadem Xenophon tradit lib. VII. de expedit. Cyri. Καὶ ἐστὶ σοὶ ἐστὶ θυγάτηρ, ἀνήσονται θεαίη νόμῳ. Et si vlla est tibi filia eam Thracia lege emam. De Assyriis vero inprimis consulendus est Aelianus lib. IV. cap. I. Ἀσσύριοι τὰς ἀγαθὰς γὰρ παρθένας ἀδελφαίνοντες εἰς τινα πόλιν, ἀγορὰν αὐτῶν περικυύττεσι. Καὶ ἕκαστος, ἣν αὖν πέλῃται, ἀπώγει νόμον. Assyrii virgines coniugio maturas in ciuitatem aliquam conducunt, earumque mercatum palam denuunciant. Et quam quisque emerit, sponsam abducit. Eadem fere de Babyloniis Herodotus prodit. Nec deessent testimonia de Tyriis aliisque populis tum orientalibus, tum meridionalibus.

§. XVIII.

Non absque ratione Thracum simul mentionem facio. Est enim verisimilis admodum laudatissimi Pezronis coniectura, etiam Thraces a Phrygibus ortum ducere, hosque inter se ita commixtos inueniri; vt mirum videri nequeat, si et hi cum Teutonum moribus conspirent, ac similis fere color apud Armenios, et Persas, et Parthosprehendatur. Haberm, quibus huic opinioni maiorem lucem liceret conciliare, si exspatiari hoc loco consultum, nec certis nostra dissertatio cancellis foret circumscribenda. Commendari tamen hoc loco Campegi Vitringae industria debet, qui Tomo obseruationum sacrarum I. de Parthorum Regibus CRINITIS eorumque origine, itemque Armeniis, Phrygibus, Thracibus illorumque migrationibus praeclara in medium tulit, vnde nouum indicium fiat, non adeo illepide hac parte Abbatem Pezronem rationes inire, nec Francorum Germanorumque consuetudines ab harum gentium institutis ac more multum abludere. Est namque pro certo habendum, ab oriente ad septentriones venisse populos Teutonicos et boreales omnes, non autem primitus ab
hyper-

hyperboreis partibus illos ad Eoa regna transiisse, atque eo vnde discessere, rediisse tandem.

§. XIX.

De hisce vero septentrionalibus gentibus suisque Danis Saxo Grammaticus haud temere: *Fas apud eas esse, ne quis uxorem, nisi emptitiam duceret.* In quo vix decipitur: et si illi mores ex oriente sunt aduecti, non autem sub boreali demum plaga inuenti. De Getis, quos Thracibus iungunt, Pomponius Mela lib. II. c. I. *Virgines non a Parentibus viris traduntur, sed publice aut locantur ducendae, aut veneunt. Probae famosaeque in pretio sunt; ceteras qui habeant, mercede quaeruntur.* Ne dicas, Getas nequaquam esse Germanos, nec iis similes Gothos. Diu enim est, cum hanc opinionem solide confutauit Robertus Scheringhamus Anglus. Idem, qui nunc Getae, alio loco Gothi dicuntur, omnes interea Scythae; ita vt nequaquam vana sit Salmastii de *Lingua Hellenistica* p. 368. vt et Georgii Hornii in praefatione ad Boxhornii *Gallicas origines* coniectura, Getae et Scythae nomen coincidere. Quod vt clarius appareat, adscribam eius verba: *Neque sane aliunde nomen hoc quam a Kithis, qui hodieque Cataini profuxit. Sic Kitii populi Scythiae ad mare Caspium apud Strabonem. Hinc et Aeoles pro Kithis Σκώδας dixerunt, quemadmodum Stephano teste, pro Κίμβρης, Σκίμβρης. Nec alii a Kithis Getae, qui et Gotbi.* Perspicue hisce consonat Anastasius in historia Chronograph. *Σκώδαι περαιοθέντες οἱ λεγόμενοι Γότθοι, τὸν Ἰσθμὸν ἐπὶ Δελφῶν πλείους τῶν Ῥωμαίων ἐπιπράττειαν κατενέματο.* Cum plurimi SCYTHAE, qui GOTHI dicuntur, Histrum fluuium sub Decio transineassent, Romanum imperium deuastabant. Nec dissentit Augustino aequalis Paulus Orosius, qui Arcadii et Honorii aeuo, quo Gothi Alarico duce in Italiam irrupere, suam historiam scripsit. Communi-

carem cum harum rerum cupidis historici huius testimonium, nisi iam laudatus Robertus Scheringhamus eius verba in disceptatione *de Anglorum gentis origine* p. 180. adduxisset: ut Georgii Syncelli, Iornandis, aliorumque testimonia omittam, quae plena ille manu suppeditat.

§. XX.

Quod si ita est, non erubescō sane, quin ab hoc Getarum more etiam Visigothorum in Hispania demum confidentium legem et consuetudinem arcessam. Nemo ogganniat, Visigothos ad hanc nationem non pertinere, ne ei veteris historiae et migrationum huius populi ignorantia iure tribuatur. Eiusdem enim gentis tum Ostrogothi, tum Visigothi fuere; hique potissimum sunt, quorum irruptiones ac deuastationes suo tempore vidit Paulus Orosius, quibusque sedes in Galliis Hispanisque permittit Honorius Imperator. Ac certum est, eos, feritate quadantenus moribus suis detracta, per Christianam religionem et Romanorum disciplinam ad moderatiorem viuendi modum fuisse traductos: vtut interea permultum e veteri ac inolita viuendi ratione retinentes perspicue maiorum suorum vestigia ostendant. Saltem frequentia eorum in lege inueniuntur lib. III. tit. IV. in Codice Friderici Lindenbrogii: *Si inter sponsum et sponsae Parentes, aut cum ipsa forsitan muliere, quae in suo consistit arbitrio DATO PRETIO, sicut CONSUETVDO est, et ante HOSTES factō placito de futuro coniugio facta fuerit definitio.* Bina obseruo. PRIMVM, non amplius Visigothos Christi doctrinam amplexos publice feminas suas subhastasse, vt prisca fecere Getae et Thraces Getarum propago; sed inde tamen vix consequitur, vt ab hac isti stirpe non sint profati. Cessauit eo quoque tempore vxorum inter eos multitudo, ac nemo interea ambigit, Gothos olim, polyga-

lygamiae cum maxime fauisse. ALTERVM quod indagandum, hoc est: quid sit *placitum ante hostes*? Et deprehendo, *ante hostes* (*) sonare in *conspectu virorum armatorum*, quod iam Lindenbrogius quodammodo in Glossario vidit. Nec haereo, quin Taciti observatio de M. G. cap. XVIII. hic locum inueniat: *Inter sunt Parentes et propinqui ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus noua nupta comatur; sed boues et fraenatum equum, et scutum cum FRAMEA gladioque. In haec munera vxor accipitur, atque ipsa armorum aliquid viro offert. Hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos coniugales Deos arbitrantur. Ne mulier extra virtutum cogitationes, extraque BELLORVM casus se putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in praelio passuram ausuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic pereundum. Multa sunt, quae hic forent monenda, si mores Romanos ad Germanorum comparare instituta animus esset; quae commentatorum vulgus non obseruat. Duntaxat addimus, temporibus nondum pecuniosis pecora solidorum vicem sustinuisse: quod deinde ex lege Saxonica sumus probaturi. Simile Heroica Graecorum aetate obseruatur, vnde puellae ἀλφεῖαι dictae *inuentrices bouum* ab ἀλφεῖν, *inuenire*: de quibus Salmasius aliquid affert de Mod. Vsurarum p. 143. ac multo plura eruditissimus Cuperus obseruat. lib. I. cap. XX.*

§. XXI.

In Salica lege de primis nuptiis nihil occurrit, vnde

C 3

con-

(*) Quae expositio, si cui displiceat, is *bastas* pro *hostes* substituatur. Constat enim aliunde, mendosissime descriptas esse Visigothicas leges.

concludendam, emptitias fuisse. Sed ambigi vix debet, Francorum connubia sic extitisse venalia; licet lex silentium seruet. Quae de re sicuti veteris formulae verba, quam post Marculphi Codicem Bignonius dedit p. 219. nos dubitare non sinunt; ita multo minus Fredegarius Scholaasticus de Chlodouaeo verba faciens in incerto nos relinquit: *Legatos, inquit, ad Gundebaldum dirigit, petens, ut Crotechildem neptem suam in coniugium sociandam traderet. Quod ille denegare metuens et sperans amicitiam cum Clodouaeo inire, eam se daturam spondet. Legati offerentes SOLIDVM et DENARIVM, ut MOSERAT Francorum, eam partibus Chlodouaei sponsant, placitum ad praesens petentes, ut ipsam ad coniugium traderet Chlodouaeo. Quae quantitas fuerit solidi ac denarii primo obtutu non liquet. Vnde utilis perquisitio Wendelini habenda, quando eam rem in luce constituit. Clarissimus Eccardus in *Comment. ad leges Salicas* p. 12. vna cum multis aliis auctoribus locum ex Hincmari Rhemensis vita S. Remigii adducit, vnde innotescit, in Francorum lege Salica solidum XL. denarios confecisse, ita ut solidus et denarius sint XLI. denarii. Quare denarii pretium elicendum, ut sic tota summa patefiat. Godefridus Wendelinus Canonicus Tornacensis, denarium Gallicum, seu Francicum quintam partem denarii Romani exaequasse prodit. Quod si est, habebimus sane, quod quaerimus, nempe denarium Francorum continuisse asses duos; si certum, Romanum constituisse assibus decem. Verum tamen sunt nonnulla, quae huic opinioni obducit doctissimus le Blanc in tractatu historico gallice exarato de *monetis Franciae* p. 7. Fridericum Gronouium de veteri pecunia modeste castigans. Ego solidum pro floreno aureo Rheni habeo, qui Pipini ac Caroli M. aetate ratione mulctarum in argenteum transiisse videtur ob rationes*

nes in Capitulari Pipini adductas, quas optime expendit laudatissimus *le Blanc*. Caue existimes, Pipinum solidos aliter cudi iussisse, ac cusi sunt primi: potius poenas mutauit, et ubi e. g. XL. denarii olim sunt soluti, ibi XX. leguntur exacti. Hic enim Rex Childericum solio excutienti singularem initio regni modestiam et indulgentiae peculiaris famam affectauit.

§. XXII.

Vti vero primae nuptiae modico apud Francos nummo contrahebantur; ita in secundis adaucto pretio opus erat. Inde ortum barbarum verbum REIPVS: quod vnde descendat obscurum adhuc manet; Wendelino, Hertio, aliisque ignotum. Nouus legum Salicarum interpres semifrancicum existimat; particulamque RE pro latina habet; IPHE vero, siue EFA, vel EVE, EVA EPHA legem ei sonat, seu matrimonium. In quo postremo minime fallitur. An vero particula RE ad Latium pertineat et linguam prouincialem, subsisto. Reperio enim apud Gothos quoque RIKIS quod est *nouus*. Vnde *Reiphe*, *Riephe*, *Rieue*, nouae nuptiae forent. Cui si addas PVS, nouarum nuptiarum pretium nasceretur. *Büssen* significat *bezahlen*, *Buse* pretium: *Zubuß* aliaque eius generis in vulgus nota sunt. Quin vero *ée* significet *legem*, *Eua*, *Eed*, *aithis* obligationem, *iusiurandum*, *foedus*, nemo est paullo humanior, qui haesitet. Vetus testamentum vocatur a Strickero in gestis Caroli M. *die alte Ee*. Nec nupera est opinio, Germanos, apud quos pacta iurisiurandi vim habent, non aliud ea propter nomen excogitasse. Digna lectu sunt, quae Melchior Goldastus in *animaduersionibus in Tyrolis Scotorum Regis paraenesis* ad Fridebrandum filium collegit p. 364. f.

§. XXIII.

§, XXIII.

Sed tempus est vt, nomine REIPVS cognito, quod perperam Morgengabam exprimere somniabat Godefridus Wendelinus, ipsius legis Salicae verba recitemus: *Si vt fieri affolet, homo moriens viduam dimiserit, et eam quis in coniugium voluerit accipere, antequam eam accipiat Tun- ginus, aut Centenarius mallum indicent, et in ipso mallo scu- tum habere debet, et tres homines vel causas mandare. Et tunc ille, qui viduam accipere vult cum tribus testibus, qui appro- bare debent tres solidos aequae pensantes et denarium habere debet. Et hoc facto, si eis conuenit, viduam accipiat. Quae se- quuntur, eo pertinent, vt multa sit exsoluenda propinquis, si aliter ac in lege dispositum, vidua mulier in matrimoni- um accipiat. Inde Germanicae glossae, quae Malbergia vocantur, REIPHVS AITH CHALA SINOS. Nominatis- simus Eccardus aet chald trinus exsculpit, vt trium solidorum compositionem stabiliat. Ego Ehe Gelds- Sinung innui existimo: quod sane verisimilius multo, quam si im- mutatio tot verborum praecipitur, et ex SINVS, vel Süh- nung trinus educatur. Ipsa enim verba §. II. subinducant, eum qui absque hac solennitate viduam duxerat LXII. so- lidos cum dimidio pendere propinquis debuisse. Erant enim secundae feminarum nuptiae admodum Germanis inuisae: quod ex Tacito constat: *Melius, inquit de M. G. cap. XIX. adhuc eae ciuitates, in quibus tantum VIRGINES nubunt, et cum spe votoque uxoris SEMEL transigitur. Sic VNVM accipiunt maritum, quomodo vnum corpus, VNAM- QUE vitam, nec VLLA cogitatio ultra, nec LONGIOR cupi- ditas: ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Sic enim hunc Taciti locum lego, et interstinguo, prorsus adfertiens Hugoni Grotio, qui hic transpositionem vocum agnoscit, quando hoc modo in vulgaribus edi- tio-*

tionibus legitur : *ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Additque sapienter vir excellentis iudicii: *Interdictae erant apud quosdam Germanos regulos secundae nuptiae, ut discerent mulieres coniugium amare coniugis causa, non coniugem coniugii causa, siue ut personae, non rei affectus manciparetur.* Ex quo perspicue fortassis intelligitur, quare etiam maiori pretio fuerit emenda mulier ad votum secundum transfiliens a propinquis et parentibus, in quorum potestatem recidebat. Interpres Hanoueranus hanc causam aucti pretii reddit, *quia tanto maiori cum substantia in domum secundi mariti transfuisset.* Quod improbable nunc quidem redditur, posteaquam secundarum nuptiarum odium perspicue est detectum; eo-que dicendum potius, reliquos duos solidos mulctae loco solui debuisse. Quod iterum paullo luculentius indicat, quare vocula *Buß* accreuerit verbo *RIE*. Quin iam, et, dum haec scribo, in eam opinionem ferme inclinor, uocabulum *REIPVS* forte a *poenitentia* ei que imposita mulcta ita esse confictum. Quippe Teutonicae feminae votum vnus mariti nuptiis finiebatur. A quo si recederet, is sane haud inique mulctam in lege dictam, ut pro nostri saeculi diuitiis exiguum, soluebat, qui mulierem a voto et proposito auertens nouos eidem amoris igniculos iniecit.

§. XXIV.

Interea constat ex lege allegata, id, quod ante *HOSTES* apud Visigothos factum, apud Francos in iudicio, seu *PLACITO* fieri consueuisse, quod *scuto* ac militari modo utique erat celebrandum. Nascebantur inter arma Germani, crescebant, nubebant ac ducebant, viri erant, vxores, consenescebant, moriebantur.

D

§. XXV.

§. XXV.

Lex Saxonum cap. XXXVIII. paulo durior lege Salica inuenitur in pretio emptionis pro virginibus exigendo. *Vxorem ducturus, inquit, trecentos solidos det parentibus eius.* An Saxones forte tam in lauta ac bene aucta parte positi, tam diuites pecuniae, vt maiorem summam praescriberent vxores e gente sua quaerentibus? Et non arbitrer. Immo vero magis est, vt, nummorum copiam illis defuisse, penitus mihi persuadeam. Innuit hoc ipsa solidorum apud Saxones definitio, quorum valorem pecoribus et frumento videntur pensasse. Affero eam in rem notabilem locum ex Tit. XVIII. earundem Legum: *Solidus est duplex: Vnus habet duos tremisses, qui est bos anniculus XII. mensium, vel ouis cum agno: alter solidus tres semisses, id est bos sedecim mensium, vel ouis cum agno. Westfalaiorum et Angrariorum et Oostfalaiorum solidus est SECALIS sceffila XXX. hordei XL. auenae LX.* Vnde concluditur solido vni LX. modios auenae fuisse aequatos, hordei XL. tritici XXX. *Sceffilum* est modius. *Secalis* significat triticum. Vnde Gallorum *Seigle*: de quo conferendus Cangius in voce *Sigula*. Quae utcumque sint, nondum tamen constat, quare Saxones carius vendiderint virgines suas. Idcirco putarem, Saxones feminas formosiores forte eo tempore visas, quae sane ditiores alliciunt, dignaeque censentur, quae propter egregiam oris speciem carius veneant, inque eas turba procorum tam ingentem summam licitantium irruat. In viduas feminas maius pretium non reperitur statutum; quod vique indicio est, hanc apud nationem non adeo rigidum fuisse praeceptum, vt vxor esset VNIVIRA. Ceterum opinor, neque sic obstinatos egisse Saxones, neque corde adeo ferreo apparuisse, vt, cum deformes haberent filias, vel propinquas, ad quas haud facile adhinniunt iuuenes,
idem

idem semper pretium petierint. Potius credibile est, Danaum eos saepe imitatos, qui cum nancisci non posset, qui filias eius sordidas ac incestu pollutas duceret, se ὁδὸν αἰνεῖν daturum petentibus promisit, quod et Getae, de quibus Pomponius Mela, fecere, *mercede quaerentes, qui adspectu deformes et hircum suemque olentes haberent.*

§. XXVI.

Enim vero circumspiciendum adhuc est, quid Langobardi et Burgundi, atque Allemanni denique hac parte in usu seruauerint: visuri postea, quae vestigia eius moris apud alias gentes easque remotiores ac viciniores residua manserint.

§. XXVII.

Ac de Langobardis quidem, quos primum nominauimus, Regis Rotharidis lex lib. I. cap. V. nos perspicue instruit: *Si quis pro muliere libera, aut puella mundium dederit et ei tradita fuerit, ad uxorem, posteaquam maritus mortuus fuerit, et contigerit, ut ipsa mulier ad alium maritum debeat ambulare, aut ad parentes reuerti, aut ad curtem Regis, tunc haeres mariti prioris accipiat medietatem de METHA, sicut supra constitutum est, et ipsa per manum ei simili modo retradatur, sicuti priori marito tradita fuerit: nam aliter sine traditione nullarum rerum dicimus subsistere firmitatem.* Animaduertunt omnes MVNDII ac METHAE hic fieri mentionem. Prioris vocabuli expositionem differimus haud temere. De METHA vero tenendum omnino, id verbi signare pretium, donationem: quod non solum ab aliis iam dudum; verum etiam a Cl. Eccardo in Comment. ad legem Salicam p. 60. f. copiose firmatum est, ita ut plura coaceruare non sit necesse. At istud adhuc latuit viros doctissimos, ab oriente et Hebraeo idiomate hanc vocem ad occidentales et septentrionales populos migrasse.

D 2

Et-

Etenim *Mathan* Hebraeis donum est: quod etiam in *Sichemita*e ad filios *Iacobi* sermone accurate a *mohar* distinguitur. Quare credibile fit, illam vocem, quia consuetudo mercandi vxores vniuersalis, in omnibus fere linguis esse retentam, quod supra de *Edois* Graecorum est iam insinuat. *Tana* autem sonat mercede conducere. A participio *metane* procedit nostrum *Med, mede, Meed, Miete, mieten* ac Danorum *Miton*, Gothorum et *Ulfphilae mizdo* inque Langobardorum legibus *Methium, Meta*. A *Tana* est etiam Latinorum *donare*: cumque in eiusmodi locutionibus ac conductionibus, emptionibus et venditionibus confabulentur et loquantur inter se contrahentes, hinc factum cum acutissimo *Thomassino* opinor, ut *Tinna* in *Pihel* exprimat *confabulari*. Eodem pertinet Graecorum *μιδοῖς, μιδέω*. Et quis dubitabit, amplius etiam *μνησέωμαι, desponso* inde suos natales repetere; cum certum sit ab Aramica et Iapeticae linguae commixtione et inde iterum confecta consonantia omnes omnino Europaeas linguas esse coortas. Quod ii demum bene intelligent, qui *Campegii Vitrinae* obseruationem I. lib. I *Obferuar. Sacrar.* cum cura sibi reddent familiarem. Illos vero, quibus comprehensu difficile est, quomodo initio litterula aliquando potuerit adiici, interponi in medio, tolli in fine et contra, parum his de rebus cogitasse intelligo; rogans propterea ne *Salmasij* labores de *Lingua Hellenistica* posthabeant superbe; inque primis, quae is *Tom. I. p. 59. seq.* disputat. Et tum forte clarius cernent, qua ratione ex *μιδέω μνησέω* potuerit enasci. Addo ex glossis Graecis, quas inspexit *Sauaro Iureconsultus* non ex triuio, sed praeclaris ad *Sidonium Apollinarem* commentationibus cognitissimus, etiam *procos* et *sponso*s appellatos esse tum *μνησέας*, tum *μνησέας*, hoc est, ementes.

§. XXVIII.

Virum vero in dictis Langobardicis legibus pro *Mebium*, *META*, an vero *Messium* cum Basilio Heroldo, aut *Missium* legi debeat, nondum liquet. Interea si retinendum, Schilterus sane non coniecit male, illud *Messium* seu *Missium* exprimere *Mietz-Bieh*. Ex quo amplius concludo, perperam agere omnes, qui *METAM* pro usufructu dotis mulieri datae venditant. Est illa donatio certo sensu, est emptionis pretium, quod retinet vxor; de quo postea. Summa *METAE* apud Langobardos CCC. solidorum fuit, uti hoc colligitur e lib. II. tit. IV. §. 2.

§. XXIX.

De Burgundis, qui Vandalorum portio sunt, tanto minus est dubitandum, eos simili ratione vxores suas emisse, quanto certius constat, in earum lege pretium memorari, quod pro muliere sit datum. Ita enim tit. XXXIV. §. 2. legitur: *Si quis uxorem sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum, quantum pro PRETIO ipsius dederat: et mulctae nomine Solidos XII.* Si Agathiae Scholastico fides habenda, et Burgundiones ad Gothicam gentem referendi sunt: quos aliirectius pro Vandalis habent, nisi quidem Gothorum nationem in immensum protendere cupiamus. Sed sufficit Procopii lib. I. Rer. Vandal. p. 92. Scriptoris insigni acumine praediti iudicium: Gentes Gothicas et Vandalicas nominibus tantum inter se distingui; aliis in rebus non differre; immo et legibus iisdem uti, lingua una, λευκοὶ ἀπαντες τὰ σωματὰ τε εἰς καὶ τὰς νόμους ἑσθδοὶ εὐμήκεις τε, καὶ ἀγαθοὶ τὰς, ὅψες. Quae satis probant, non alios Burgundis mores, quam Gothis fuisse. Omitto, quae de nuptiali pretio in triplum soluendo in rubrica *de rapto puellarum* occurrunt, itemque de muliere ad secundas nuptias conuolante: quas Burgundiones quodammodo exosas habuere. Obseruavi enim in

Delphinatensibus institutis, Comitem tributum exegisse ob secunda feminarum maritis orbarum vota: de quo e publicis regeſtis aliquid commemorat doctus Valbonaſius in *Hiſtoria Delphinatus*. Nec dubito, quin eorundem Comitum ius, ne quis ſine ipſorum conſenſu vxorem ſumat, inde profluxerit. Tales enim emptiones publica auctoritate ac placito conſtituto fiebant. Polluiſſe autem illos ea facultate, vt matrimonia ciuium ſuo conſenſu firmarent, iterum Valbonaſius auctor eſt: quam conſuetudinem tamen nouis Delphinatensium legibus vtpote libertati matrimoniorum contrariam ſublatam idem vir doctus animaduertit.

§. XXX.

Reſtant igitur Boioarii et Allemanni. In priorum legibus nihil quidem diſtincti de *METHA* & *pretio nuptiali* reperitur; ſed eſt tamen coniecturis locus, vnde inferatur, nec Boioarios ab hoc more abhoruiſſe. Quod enim in lege ſcripta eius rei diſtinctam explicationem non obſeruamus; inde prouenit forte, quod tora haec res quotidiano vſu omnium oculis ſubiecta, nec pueris amplius puellisque erat obſcura. Sed inde tamen potiffimum conſit, pretium conſueuiſſe pro virgine dari, quoniam puellae raptor non ſolum XL. ſolidos mulctae loco ſiſco pendere, verum etiam ipſam adhuc filiam a Parentibus ſimili XL. ſolidorum ſumma redimere cogeſatur. Quod Tit. VII. Leg. Boioar. n. 6. inſpicienti patebit luculentius. Deinde in eodem titulo n. 15. aliquid occurrit de deſponſatione legitima, vel quemadmodum legiſlator loquitur, *sicut lex eſt*; quae quia ſigillatim non recitatur, veriſimile ſane ſit, illam a ceterarum Teutonicarum Gentium more vix abiſſe; vt taceam eodem loco n. 14. praecipi, vt mulieri ſine cauſſa diſmiſſae ſoluatur *DOS ſecundum genealogiam ſuam legitime et quidquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia illi reddantur*. Solum ambiguum

um manet, quid sit *soluere dotem secundum genealogiam suam*? Ioannes Schilterus in exercitat. XXXVI. ad ff. §. LXX. tenebras hic agnoscit, etsi nullam interea lucem adfundit. Ego vero vehementer decipiar, ni hoc sit soluere patri, in cuius potestatem redit, aut fratribus, aut propinquis, quorum sub tutela viuebat, perinde atque apud Romanos, vbi femina sub perpetua tutela agabat, quam primum matrimonii vinculum solueretur. Itaque dos erat pendenda proximis mulieris temere dimissae *secundum geniculum parentelae*, vt alio loco Salica lex loquitur. Simile quid de Graecorum viduis feminis, vel dimissis obseruat Salmasius de modis vsurarum p. 169. seq. Quin nec penitus difforme est, quod lex Salica in pretio pro viduae nuptiis iteratis soluendo, *Reipus* dicto, statuit tit. XLVII. §. 2. 3. talemque genealogiam expressit vir doctissimus Ioann. Georg. Eccard. p. 87.

§. XXXI.

Sed videamus interea, quid Allemannis hac in re obseruatum sit. Nolo coaceruare plura, quae ad rem non admodum faciunt, loca. Hinc vnum duntaxat e cap. LV. adduco: *Si quis liber mortuus fuerit, et relinquit uxorem sine filiis et filiabus et de illa haereditate exire voluerit et nubere alii sibi coaequali, sequatur eam DOS LEGITIMA et quidquid parentes eius legitime placitauerint, et quicquid de sede paterna secum attulit, omnia in potestate habeat auferendi, quodcumque non manducauit, aut non vendidit.* Rogo, vt legitimae dotis ratio habeatur: haec enim est illud nuptialis emptionis pretium, quod sequentia verba dilucidius reddunt: *DOTIS enim legitima XL. solidis constat, aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis, aut in qualicunque re, quam habet vir ad dandum.* Retinui haud temere XL. solidos: etsi aliqui codices CCCC. substituunt, nec cum Schiltero facio, qui prioribus postremam summam congruere opinatur. Etenim vereor, vt
in

in cap. LIV. ad quod digitum intendit vir doctus, eadem species occurrat. Ibi enim poena statuta est in eum, qui feminam sine parentum consensu duxit, ea interea, antequam maritus cum patre compositionem iniit, vitam cum morte commutante. Hoc casu marito in legem peccanti CCCC. solidi imponuntur mulctae loco patri praestandi. Dotis LEGITIMA vero ad tantam summam non excurrit, sed intra XL. solidorum limitem stetit. Idque inde potissimum probatur, quod reddita patri filia adhuc viua XL. solidi sunt exacti, Allemannica lege eodem loco hoc disertim definiente. Quod ad *περυσμία* Germanorum aliarumque gentium intelligenda sufficiat: etsi non deessent de Sinenfibus, Turcis, Persis aliisque gentibus varia non spernenda, quae breuitatis studio silentio praeterire obstringimur. Sed hoc tamen omittere neutiquam possumus, quod de Mingreliorum desponsatione atque emptione memoriae prodit solertissimus Chardinus in Itinere Persico, Gallico idiomate consignato Tom. I. *Le Sacrement de Mariage, qu' ils appellent GORGHINI, se peut appeller en ce Pays, un contract de vente, parce que les parens de la femme font marché avec celui qui la recherche, de la lui donner à certain prix, lequel est toujours bien plus grand pour une fille Vierge, que pour une veuve. Le marché étant conclu, l' homme se met par tous moyens à amasser ce dont il est conuenu. Il prend les Enfans de ses Vassaux, ou Tenanciers, lesquels sont non seulement ses Sujets, mais comme ses Esclaves. Il les mène vendre aux Turcs, afin d' avoir de quoi payer sa femme, laquelle demeure cependant toujours avec ses parens comme auparavant, mais où son futur Epoux a la liberté de l' aller voir de temps en tems; d' où il arrive quelque fois qu' elle est grosse avant les Epousailles. Quand le mari a amassé ce qu' il a promis, le pere de l' Epouse prépare un festin solen-*

solennel, qui dure iusqu' au lendemain, où sont conviez ses parens et ses amis et ceux qui ont traité Mariage. L'Epoux, accompagné aussi de ses parens et de ses amis, y vient apporter ce qu'il a promis de donner pour avoir sa Maîtresse, qu'il déliure à son Pere, ou à ses parens les plus proches avant que de se mettre à table. Ils lui montrent en même tems le trousseau qu'ils ont préparé pour l'Epousée, lequel est d'ordinaire équivalent au prix que l'Epoux donne pour avoir sa femme. Ce trousseau consiste en meubles et utensiles de maison, en bétail, en habits, et en quelques Esclaves pour la servir ; mais appartiennent au mari, aussi bien que le reste, à la reserve des habits et joyaux de l'Epousée. Apres le souper, qui ne finit qu' au jour, l'Epouse accompagnée de ses plus proches parens, des Conviez, et des Amis, est menée chez son Epoux avec les dons que son Pere et ses Parens lui ont faits et à son Mari, selon leurs facultez. Ils font tout ce chemin en chantant, et en sonnant des instrumens. De reliquis orientalibus Indiaeque populis taceo, cum iam ab aliis haec sit occupata prouincia.

CAP. II.

COMPARATIO DONATIONVM
SPONSALITIARVM, SEVE
EMPTIONVM ET DOTIVM
DOTALITIORVMQVE.

§. I.

Difficillimum est, quod ordior explicandum, thema, cum a Doctoribus hac in re confundantur omnia, summaque imis misceantur. At cum pulchra sint, quae difficilia ; hinc nullus labor subterfugiendus,

E

nulli

nulli operae parcendum, sed etiam si iterum bona fide eretur; audendum tamen; nec popularis aurae detrimentum assis faciendum, quae eos duntaxat eleuat, qui vulgaria scribunt, et notissima denuo chartae illinunt. Nec audiendi, qui nihil quoque coniecturae intermisceri cupiunt. Sunt enim huiusmodi homines aut inepti iudices, aut iniqui. Inepti, si in tanta rerum temporumque caligine, ac veterum linguarum obscuritate, in ritibus, in factis demonstrationes mathematicas exigant: iniqui vero, si, quod ipsi praestare aliter nunquam possunt, a nobis postulent; et nulla nitendum coniectura, hoc est, in rebus facti nihil verisimilitudinis admittendum stolide iactent: ipsi idiotae, atque infcii antiquitatis omnis; vtut interea cruda ingenii commenta in vulgus spargunt, ac sine laudabili coniectura veritatem iactantes confusiores Lectores remittunt, quam, quum accesserunt, fuere. Igitur nec certa pronuntiabimus, quae hoc capite afferuntur, nec arbitraria, sed aequo vniuersa peritorum iudicio subiicientes id agemus, vt, quod affirmatur, vel negatur et rationibus et auctorum testimoniis, sicubi opus, confirmetur. Nam quae omnibus cognita, nec ab vilo facile impugnantur, tot munire suffragiis, non eruditi, sed frigidi sane et ieiuni ac nondum maturi ingenii certissimum indicium praebet.

§. II.

Igitur praeponimus, dona Parentes et propinquos accepisse, quando filias, sorores, consanguineasque despondebant; cum amice hac in re vniuersi et singuli conspirent nemoque repugnet. Verum an ea donatio, aut illud emptionis pretium dos fuerit, quam adtulerit maritus futurae vxori, haecque ab ista minime sit distincta, hoc quaeritur, hocque illud ponum est, de quo certamus.

§. III.

§. III.

Neque vero non est fatendum, habere, qui hic donationes et dotes miscant, quod dicant. Rebecca inaures et alia monilia pretiosa accepit per manus Parentis ac fratris, quibus illa offerebat seruus Abrahae, eaque munera a viris doctissimis pro *dote* habentur. Iacobus, qui nihil tum temporis opum habebat, cum à Labane vxorem peteret, focero loco *dotis* ipsi persolvendae aliquot annis seruiebat. Chamor Sichemi pater *dotem* Iacobo eiusque filiis pollicebatur. Saul illa praeputia Philistaea *dotis* loco se accepturum adseuerabat. Graecorum aliarumque gentium *edox* modo *dotis*, modo donationis, modo pretii, atque emptionis nomen ferebant: quod satis superque indicat, illa aequiparata semper *dotibus* fuisse. Quin orientales populi, apud quos hic ritus seruatur adhuc amplius, sponsae praeter emptionis *μίσθωμα* nihil largiuntur: vt ne dicam, apud Tacitum munera, quae parentes probauerant, cum dote misceri. *Meta* ac dos Langobardis idem sonat: quid? quod inueterata opinio est, dotem adtulisse, atque emisse, seu donasse, penitus coincidere.

§. IV.

Sed salua res est, eritque certe, si per singula exempla euntes examini eadem paullo seueriori subiiciamus: visuri postea, quid inferendum inde, quidue de tota controuersia tenendum. Ac primo quidem facile permittimus, Eliezarum pretiosa secum ad Rebecca patrem adtulisse; quin perperam illi et illepide exprobrari largimur, quod de heri sui facultatibus et copiis, et lauta ac bene aucta parte magnifice quaedam enuntiauerit. Satis enim constat, cum sese saeculi moribus, ac sponalibus ritibus accommodasse; sed inde tamen vix consequitur, vt illae inaures ac *νεμύδια* totam Rebecca dotem absoluerint. Vix enim paullulum

ingeniosior persuaderi sibi patietur, eam post obitum mariti inde potuisse commode ali; ac multo minus vero credibile fit, filios illa monilia et pretiosa detracturos matri, ut de pretio inde redacto cibus potusque, vestimenta aliaque eisdem porrigerentur. Deinde abscisse nego, Sichemitam dona nuptialia, et dotem confudisse. Iam enim Perizonius vidit, distingui utique et tanquam diuersa ac discrepantia in sacra scriptura vtraque notari. Diserte enim posterius vocatur *matan* ac *mohar* prius. Iam sumo, eum, qui dotem a donis distinguit, non credidisse vnquam, bina haec conuenire. Ex facto autem constat, Sichemitam separasse: vnde cogendum, fuisse separata igitur. *Mohar* vero diuisionem, missionem, seu dotem signat. Quid enim mulieris dos a marito praestanda aliud est, quam portio illa a viri bonis seiuncta, vnde alatur, et secundum conditionem suam vitam sustentet? Inprimis cum viri haeres iure orientali ac Hebraeo marita non fit, neque e Parentum bonis, nisi ex benigna eorum voluntate, accipiat quidquam. Quod vero de Saule dicitur, eum praepudia Philistaeorum a Dauide petita doti imputasse pro filia Michol sibi exsoluendae, non tam causae contra euntium inseruit, quam meae. Quis enim persuadeat sibi, inde sustentandam aliquando regiam puellam futuramque vxorem Victoris id genus spoliis locupletati? Ergo concludendum potius, praeter illa nuptialia dona, quae emptionis ac iugalis promissionis futuraeque spei tessera erant, amplius aliquid promittendum fuisse coniugi speratae et pactae. Quod plerosque in errorem induxit, Rabbiorum traditio fuit, qui 1) emptione seu pretio 2), libello dotis ac 3) coitu acquiri vxores scriptant. Sed haec vero coniunctim totum nuptiale negotium absoluunt, neutiquam vero vel seorsum, vel sigillatim id efficiunt. Quare perinde mihi res sese habere

re

re videtur, atque in modis ineundi nuptias apud Romanos, quos itidem non cepere viri licet eruditissimi, confarreationem saepe solam pro modo ineundi nuptias venditantes, quae duntaxat ritus fuit, et ad senatorias, seu patriciorum nuptias conglutinandas sequiori aevo, hoc est, Taciti aetate adhuc frequentatus; cum olim in plerorumque, immo omnium matrimoniis firmandis adhiberetur. Vnde dicendum reor, nuptiale istud pretium dotis quidem nomine venisse, quam mos atque inolita gentium consuetudo legalem fecit; sed ita vero neutiquam exclusum fuisse libellum dotis, seu instrumentum litterarum scribente id notario, solvente sponso, aut etiam sponsae patre, qui simul instrumentum dotis sigillo confirmavit ac subscripsit consecratione praecedente. Vt ita arguam, locus Tobiae facit cap. VII. §. 15. inque primis Hebraica versio ad Iudaicos ritus magis composita, quam Paulus Fagius edidit. Adscribo latina verba, sicuti Henricus Hottingerus Henrici Tigurini nepos ad Godwini Mosem et Aaronem retulit: *Raguel dixit ad iuuenem: En fili mi, haec tibi desponsata esto, prout mos in Iuda et Israel est: Tu cum illa ad patrem tuum ibis. Mox conuocauit testes atque in illorum praesentia consecrauit. Scripserunt atque sigillarunt instrumentum dotis matrimonialis.* Mos autem in Israele fuit, vt primum emeretur sponsa, deinde ei solenni dotis libello prospiceretur: quo facto in domum deducebatur, in qua lecto geniali consensu, vna erant, ac peplo, quoque venebat primum femina operta, detracto virginali demum pudorem deponebat. Ac neutiquam obscurum est, quanta summa fuerit promittenda ac pendenda futurae vxori. Diserte enim Iudaei occasione legis, quae Deuteronomii XXII. de vitatis inuenitur, produnt, virgini CC. denarios,

hoc est, L. ficos (*), ac mulieri viduae C. denarios, seu XXV. ficos debuiffe persolui. Quae summa Godwino Lib. VI. cap. IV. in *Mose et Arone* obseruante, *radix vocata est, seu praecipua dotis pars; nec minor esse dos paterat; vt ut maior pro lubitu sponsi fuerit, etiam talentum auri*. Ad hanc praecipuam partem dotis etiam dona nuptialia a Parentibus saepe adiciebantur, aliaque pro eorum benignitate, quae post diem nuptiarum ac veli detractiōem mariti atque amicorum donis haud raro solebant augeri: de quibus postea. Iam enim satis est, dotis RADICEM, seu emptionis pretium a ceteris bonis, quae pro alimentis commodis relinquenda coniugi erant superstiti, vtique discrepasse.

§. V.

Apud Graecos, fateor, aliquid a moribus Hebraeorum diuersum occurrit; quod illi alia ratione feminis, quae maritos suos intempestiua morte amiserunt, prospicerent. Proximus enim ducere illas obstringebatur, aut, si nollet, et excusationibus quibusdam vteretur, ipsemet dotare, vt honestam nubendi conditionem inueniret, aut, certa quantitate aeris soluta, ad se ipsam alendum apta foret. Quod si filios haberet, etiam matri demensum illi praebere debebant, sed ita vt bonorum quorumcunque possessionem acciperent, et matris ipsius Domini fierent, hoc est, *κύριαι* si quidem ipsimet ex ephebis excessissent: quod sicuti ex Harpocratiōe et Attica lege, quae apud Demosthenem extat, satis superque probauit eruditissimus Salmasius

(*) De hisce ficis vide, quae collegere clarissimi Viri *Joannes Caspar Eifenschmid* et *Hadrianus Relandus*, ille in *disquisitione noua de ponderibus et mensuris veterum* p. 56. hic *differtatione V. de nummis Samaritanis* p. 190. seq.

maſius de *modo Vſurarum* p. 164. ſeq. ita non eſt necesse, vt hac in re ſimus copioſiores. Et virgo quippe, et mulier in perpetua apud Graecos tutela erant, quam ſi elocabant, non ſane ſine dote id faciebant fratres, et propinqui, ad quos lege illa tuitio pertinebat. Ex quo infero, hinc igitur cauſſam eſſe reperendam, quare praeter emprionis ſummam aut *édvα* aliquando nihil a marito legatur vxori deſtinatum. Quod eo magis poſterioribus ſaeculis videtur ceſſaſſe, cum dotes darent filiabus ſuis Patres, fratresque. Vnum ex veteri iure Graeco animaduerto adhuc amplius, viros ſaepe vxores ſuas teſtamento amicis legaſſe, ac ducendas praecepiſſe; etiam cum liberos haberent nondum virilem aetatem indeptos. Quod Salmaſius non ſolum, ſed et Samuel Petitus et Roſſaeus eleganter docuere. Quibus nos adiicimus, vſu veniſſe aliquando, vt viui nonnunquam mariti amicis relinquerent vxores ſuas: quod a Socrate factum Diogenes Laertius, ac Tertullianus referunt, non vt adulterae eſſent, ſed vt in coniugio alterius viverent. Idem apud Romanos Cato iunior, non autem Cenſor, vt male Tertullianus in Apologetico, imitatus eſt, cum in Republica Romana diuortia in mores irreperent. Quod ab aliis non intellectum opinionis locum dedit, hanc primariorum hominum bigam à lenocinii labe proxime abſuiſſe.

§. VI.

Apud Germanos vero tanquam certiffimum eſt ſtatuendum, munera et dotem pactitiam toto coelo fuiſſe diuerſa. Tacitus equidem ita hac de re loquitur, vt dos cum muneribus conuenire fere videatur, reprehenſus propterea a Salmaſio de *Mod. Vſurar.* p. 146. qui tamen rem non extricat. Ego Taciti narrationem recte ſe habere exiſtimo; Salmaſiumque plurima confundere animum induco

induco. Est enim extra dubium collocandum, Germanos etiam illa munera, quae a sponso allata parentes probabant, dotem appellasse, dotem ex more, seu lege; sed quae prorsus a dote peculiari pacto uxori destinata et dicata differebat. Quod enim idem Tacitus subiicit, etiam sponsam marito futuro aliquid vicissim donasse, id sane dotis nomen neutiquam obtinuit: quandoquidem armis frumentisque onera matrimonii vix sustentantur. Audiamus hunc scriptorem: *DOTEM*, inquit, *non uxor marito, sed uxori maritus affert. Intersunt parentes et propinqui ac munera probant: MUNERA non ad delicias quaesita, cetera.* Salmasius hic omnia miscet et ex dote Germanica *MORGENGABAM* sculpit ac format: quod quam sit salsum, et ἀτόπον capite sequenti innotescet.

§. VII.

Quare habendum, munera illa et pretia nuptialia a lege esse determinata: haecque dotis legitimae vicem obtinuisse, perinde ac erat apud Hebraeos. Non est necesse, ut summam more ac lege debitam noue indicemus; cum illud iam capite sit factum praecedenti idque ex variis Teutonicarum gentium statutis. At praeter illos solidos coemptionales alia adhuc dos ex pacto saepe obueniebat mulieri a morgengaba plane diuersa; eoque merito referuntur illi dotis libelli in Marculphi formulis inueniendi; qui cum Taciti aetate nondum essent visi, Germanis litterarum praesidia et secreta ignorantibus; hinc contigit, ut de dote ex moribus aliquid duntaxat commemoret Historicus, de dote pacta silens: inprimis cum hac atque illac excurrerent Teutones sedibusque fixis nondum aduersi ordinem paullisper negligerent. Vnde aliter longe euenit, cum regna acquirerent, et ciuitates suas

suas legibus solidioribus ac certioribus stabilirent. Quod ne gratis dixisse videar, diligenti cura ipsas leges Langobardorum, Boiorum aliorumque populorum circumspexi; inque illis nostram hanc distinctionem feliciter inveni. Quid enim hoc aliud est in Boiorum vetustis decretis tit. XIV. §. VII. n. 1. 2. 3. si hoc non est? *Quod si mater ad alias nuptias forte transierit, ea die usufructuariam portionem, quam de BONIS MARITI fuerit consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.* 2) *Mater vero, si habet proprias res, cum DOTE sua, quam per LEGEM habet, egrediatur.* 3) *et si ibi filios, nec filias generavit, post mortem eius omnia, quae de filiis suis detulit, ad ALIOS reuertantur.* Lego illos pro alios: vrut Lindenbrogius mendum retinuit. Deinde vero obseruandum existimo; et VSVS FRVCTVS PACTO destinati mentionem fieri, et DOTIS, quam habet per LEGEM.

§. VIII.

Postremam Langobardi *metham* appellitant; de cuius retentione Rotharidis statuta simili modo disposuisse videntur Tit. XIV. lib. II. *Vidua, quae in domum patris aut fratris regressa est, habeat sibi in ante MORGINCAB et MIFFIO.* De faderfo autem i. e. quantum de alio dono, quando ad maritum ambulauit, pater aut frater ei dedit, mittat in confuso cum illis aliis sororibus. Itaque MIFFIVM, aut potius METHIVM illa lege stabilita dos est, quam vna cum Morgengaba saluam et illibatam seruat femina. De vltima specie in sequentibus: de prima vero id omnino fixum esto, mulierem coniugalis illius pretii dominam esse factam, eque manibus parentum istud accepisse.

§. IX.

In Allemannica lege locus adhuc clarior cap. LV. ob-
F fer-

seruatur: *Si quis liber mortuus fuerit, et relinquit uxorem sine filiis aut filiabus, et de illa haereditate exire voluerit, et nubere alii sibi coaequali, sequatur eam DOS LEGITIMA et quidquid parentes eius legitime placitaerint, et quidquid de sede paterna secum adtulit, omnia in potestate auferendi, quodcunque non manducauit, aut non vendidit.* Nemo ambigat, per dotem legitimam intelligi illos solidos emptionales. Illico enim summa illius pretii nuptialis subiicitur, quam, quia indicauimus supra, non repetimus. Nemo etiam somniet, ad pacta Parentum pertinere haec verba: *Quidquid parentes eius legitime placitaerint.* Iam enim animaduersum est, peculiari *placito* conuocato debuisse enim uxores, hoc est, in iudicio scuto munito. De Francis res non eget probatione, eos pactitiam dotem a prima emptionis tessera ac rebus huiusmodi donatis secreuisse. Loquuntur hoc tot solennes libelli, qui plus vno solido ac denario in vxoris vsum ac fruitionem transcribunt.

§. X.

Ex quo satis constare puto, in quo demum dos Germanorum constiterit, tam quae est ex lege et moribus, quam quae peculiari conuentione a marito lecti sociae fuit destinata: vt inde pro conditione dignitatis suae vitam sustentaret. De qua posteriori specie in Romanorum iurisprudentia ne verbum occurrit. Ibi enim maritus accipiebat dotem, mulier vero ex regula inferebat; iterum receptura, quae in domum coniugis ad onera matrimonii ferenda apportauit, si vinculum connubiale vel morte, vel diuortio esset solutum.

§. XI.

Enimvero dignum thema, quod singulari cura expendendum, nempe, an dotalitium, quod vocamus, hodiernum sit dos illa Germanorum vel legitima, vel ex pacto, vel mor-

morgengaba denique? Qui minus cauti sunt, actutum respondent, esse morgengabam: nescientes, quid proferant, quia rem ipsam nunquam ea, qua par est, sollicitudine trutinant. Alii e contrario simili lapsu impingunt, quando doti Germanorum veteri parem efficiunt ex asse. Ut namque a posteriori incipiam, nostrum sane dotalitium dotem ponit Romanae consentaneam a muliere reapse illatam. Cuius praestatio nisi euidentibus signis argumentisque, aut patris testimonio, quod intuitu liberorum pro certissimo habetur, in luce constituatur, actum sane est de dotalitio, quod vel petit mater vel vidua vxor. Quocirca disquirendum est, quando haec noua iuris species, ac *ut loquitur* moralis sit producta, ac indies magis magisque perfecta, aut potius implicatior reddita? Ac primum quidem facile inuenietur, si, qua occasione in usum inter nobiles et ingenuos irreperint dotres Romanae intelligatur. Notanter dico inter ingenuos et nobiles. Nam de libertabus, et ancillis, et inferioris populi faece iam quidem cura mihi nulla est, nec sermo ullus. Itaque quaestio haec facti ad historicos pertinet, qui suppetias adferre Iureconsultis hac parte possunt, si causas scire cupiant, nec sine causis et cognitione originis vage disceptare de re sibi obscura illepidi contendant. Vnde in mentem mihi venit, vxorem haud raro etiam vetustissimis Teutonum moribus Viro aliquid adtulisse.

§. XII.

Ipse Tacitus armorum meminit. Leges Langobardicae *faderfi* vocem saepe saepius legentibus ostendunt: quod verbi Schiltero pecus exprimere paternum videtur: quam opinionem inde forte verisimiliorem reddere liceret, si *Be, Vieh*, pro alimonia, aut potius pro possessionibus, ac facultatibus adhiberi quisquam dixerit; ita ut PHADERFIVM, seu FADERFIVM idem sit, ac pa-

44 CAP. II. COMPARATIO DONATIONVM

terna haereditas. At cum *erphe*, *Erbe* haereditatem sonet, superuacuam credunt permulti ampliorem ea de re disceptationem ac curam. Saltem magni nominis Iureconsultus Sibrandus a Siccama ad leges *Fristorum* tit. 15. luculentiori operae repudium mittit, inque hac etymologia censet acquiescendum. Sed putem nihilominus, *Erbe*, seu *Erphe*, *Erve*, *erbi*, vti antiquitus scribebatur, voculam esse compositam, quae substantiae dominum significet. De priori dubitare nos vetat notissima vox *Herr*, cuius vetus orthographia *Er*, *Eren*, in vulgus nota. Haeres autem dominus est, ac herus quasi omnium possessionum ac facultatum a defuncto relictarum. *Ve*, seu *Phe*, *fe*, *fi* substantiam, ac copias, vnde alimenta et vita nobis, designat: quod iam alio loco in Gundlingianis parte I. euicimus ingeniosis Stiernhielmii laboribus potissimum adiuti. At enim etymologia cognita non statim ipsa res censenda foret detecta; nisi ipsae leges Langobardicae commode nobis auxilio venientes **FADERFIVM** lib. II. Tit. XIV. luculenter describerent, quarum verba denuo sunt adducenda: De **FADERFIO**, inquit, *id est, de alio dono, quantum pater aut frater dederit ei, quando ad maritum ambulauerit. Et alio loco FADERPHIVM appellatur, quod de parentibus suis adduxit.*

§. XIII.

Quamuis vero aliis in consuetudinibus nomen **FADERPHII** vix occurrat, res ipsa tamen etiam apud ceteras Teutonicas gentes inuenitur. Minimum lex Allemannica cap. LIV. dotem legitimam et conuentionalem ab eo, quod *de sede paterna secum adduxit femina*, distinguit. In Boica lege vero non semel illius *substantiae a Parentibus acceptae* mentio fit; ita vt dubium amplius nullum nobis haereat, quin ad Saxones, Visigothos et Francos

cos noua vxor aliquibus bonis ornata in mariti domum concesserit; ac nulla fere vacua et ab omnibus opibus destituta eo venerit. Non iam disputo, quibus in rebus illa adducta constiterint, an etiam GERADA ad hanc classem sit referenda, an monilia, in aures, pretiosa, cum nummati et ditiores efficerentur Franci, alique Teutonici populi: quamlibet varia haberem hanc in rem notatu digna. Potius obseruasse sufficiat, illationem eius generis bonorum pro dote eo tempore haberi coepisse, cum Romanis legibus operam darent, illaeque occasionem suppeditarent existimandi, congruere hisce bonis de paterna domo aduectis dotis Romanae celeberrimum nomen. In quo vtut errarunt ad vnum omnes; non est tamen negandum, praeualuisse veritati errorem ac sua sensim obliuiscensibus Germaniae incolis magnopere imposuisse. Ipse Salmasius cum Taciti locum de muneribus a femina adlatis exponeret, dotem sibi finxisse videtur: vt Choppinum praeteream, quem iam Schilterus hoc nomine reprehendit Exercit. ad ff. XXVI. §. LXXI. nec scio, quomodo ab eodem errore, vel repugnantia, hac parte liberari laudatus Salmasius possit. (vid. de Mod. Vfur. p. 145.)

§. XIV.

Memoratu magis dignum est, quod Iesuita Gabriel Daniel in Tom. I. *hist. Franciae* p. 156. animaduertit, nimirum, Pipini ac Caroli Magni aeuo inualuisse, vt quae sine dote ad maritum illustrem traduceretur, concubina videretur. Ita historicus Gallus Carolum Magnum defendit, cui tot a vetustis auctoribus concubinae tribuuntur. Has omnes ille pro veris vxoribus habet, sed aut illustri genere, aut dote defectis. Quod et de Richildi existimat Caroli Calui coniuge secunda, quam post Irmentrudem in torum adsciuit, ac signatis demum tabulis, vt Bertiniani annales memorant,

vxorem solennem declarauit. Quod si verum est, certius sane intelligitur, quare in dote constituenda, quam dotalitium posterior aetas dixit, etiam dotis a sponsa adlatae ratio sit habita. Hinc enim factum, ut in solitudine manentibus duplex portio fructuum, seu usurarum, seu census assignaretur, nempe vna pro dote feminea, quam, si manerent in casa mariti defuncti, non recepere; altera pro maritali. Censum appello fructuum, aut pecuniae pensionem; cum deprehendam, etiam Langobardos illius generis canonem aut praestationem *Litolaib* nominasse. *Lito*, *Leod*, *Leud*, *Łosung*, *Łosung*, pensionem signat corpori, (*Leib*) seu personae dicatam, atque uxori destinatam. Cui denominationi respondent *Leibgeding*, *Leibzucht*, *Wittenund*, (*) *Wittum*, ac secundum quorundam opinionem, *MYNDIUM*: quod potestimum vocabulum ambiguae tamen significationis est, sicuti iam Schilterus l. c. et Cangius bene obseruarunt; ostendeturque aliquando a me copiosius, latere hic aliquid, quod nondum, etiam a viris doctissimis, est animaduersum. Interea prorsus falsi sunt, nec audiendi vnquam et vsquam, qui hic donationem propter nuptias somniant genuinam: tamen si infra demonstrabitur, ab imperitis patriarum rerum id erroris esse commissum, cum propter commixtionem iuris peregrini et domestici obliuione fere deleuerent vetera instituta: inscii ignarique, quid in foro occurreret patrio, ac de quo disponderent, ac pacta inirent ipsimet.

§. XV.

Quare sic incedendum: Munera Teutonicarum feminarum olim exilia admodum fuisse, quibus novos maritos bearunt; adeo ut ineptum visum sit, in pactitia do-

(*) Etiam de hoc nomine dubito, an semper dotalitium signauerit?

te constituenda in perexiguum eiusmodi incrementum oculos conicere, atque ut viveret aliquando vxor, de maiori summa destinanda non cogitare, quam adtulit ipsa. Vnde satis liquet, quam ob rem solus maritus absolute prospexerit vxori vacua manu aduentanti, idque, quod ei benigne imperitiuit, κατ' ἐξοχήν DOTE^m dixerit. Ex facto vero, de quo Tacitus testatur, constat, aliquid tantum armorum de paternis laribus secum asportasse filiam sponsam offerendum futuro marito: qui sane de pensandis hisce minutiis sollicitum se gerere nolebat.

§. XII.

E contrario Galli, quibus maior diuitiarum atque opum cumulus etiam Caesaris aetate, quibus mitius coelum et clima benignius contigit, qui mercaturam facientes aurum et argentum optime cognouerant, prorsus aliter, atque egeni ac barbari Germani, rationes inire poterant. Non puto aliquem tam obesae naris futurum, qui Gallorum diuitias mihi sit negaturus; nisi quidem Caesaris de bello Gallico Commentarios non legerit: cum quo tamen utpote idiota in arenam descendendum minime reor. Habebant illi optime constitutas ciuitates, ordinem meliorem, lautiores redditus, pecuniam signatam ac mores propterea a Teutonicis paullo diuersos. Vnde inficias ire nollem, Caesarem recte fere hac parte de iis memoriae prodere Lib. VI. de B. G. cap. XIX. *Viri quantas PECUNIAS ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis aestimatione facta, cum DOTIBVS communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur, fructusque seruantur. Vter eorum vita superarit; ad eum pars viriusque cum fructibus superiorum temporum peruenit.* Et si vero pecuniam proprie sic dictam Gallis minime abiudicamus; non ita tamen adstrictè hoc loco Caesaris verba inter-

48 CAP. II. COMPARATIO DONATIONVM

interpretatur, solum ut aes signatum hac ille voce intellexerit. Scimus enim Romanos et corpora et iura, et factum et infectum argentum eo verbo comprehendisse. Duntaxat in eo deceptus videtur Caesar, quod feminarum pecunias **DOTEM** stilo Romano dixerit. Neque enim Gallicae mulieres Viro tulere dotem. Deinde commonefaciendi sunt, qui Caesaris verba perfunctorie forte legunt, ut ne fructuum collectionem adeo crude censeant exponendam. Adnotabant illi, quantum lucrificere in communionem collatis bonis suis: quod lucrum cum vtraque parte is demum in loculos suos refererebat, qui vita superauerat. Erat hic quaedam communio ex pacto; iurareque, de hac, non autem de alia specie Vlpianum respondisse, quando de Gallorum **PECULIO** verba facit. *l. 9. §. 3. ff. de iure dotium: CETERVM si res dentur in ea, quae Graeci parapherna dicunt, quaeque GALLI PECULIVM appellant, videamus, an statim efficiantur mariti? Et puto si sic dentur, ut eius fiant effici mariti.* Quod Galli Vlpiani aetate peculium vocabant, id Caesar pecunias appellat, quas e domo paterna secum aduehebant vxores. Vlpianus illud cum paraphernis (an bene? †) comparat; cumque non ignoraret, ad maritos illius peculii proprietatem illico minime deferri, sed in communi manere, adiecit, pacto expresso contrarium euenire posse. Galli quippe pactis stabant, perinde ac Germani, quos Strabo Geographus Gallorum fratres appellatos tradit, neque hac

(†) Non puto, bene sic locutum Vlpianum. Nam cum nec Galli habuerint dotes, sicut Romani ac Graeci; idcirco frustra iis *παράφερνα* tribuuntur. Sed ferendus est Iureconsultus Romanis notionibus aduersus: modo rem intelligamus.

hac parte Romani iuris ars aliquid remorae iniiciebat. Ea ratione ego Vlpianum Caesari concilio: vtut ceteroquin obscurum mihi non est, pro *Galli* aliquos legere *alii*; immo Menagium in Amoenitat. Iuris Ciuilis cap. III. de Gallis Cisalpinis Vlpiano memorata exponere, qui latine loquebantur, sed plerasque voces Romanas aliter, atque Romani vsurpabant. Interea exploratum, Caesarem ad donationes propter nuptias, quales Iustiniani saeculo fuisse, respicere nequiuisset: quandoquidem hic demum Imperator donationes propter nuptias ratione quantitatis dotibus exaequandas censuit. Igitur de quadam communione eundem loqui probabilissimum censei debet: imprimis cum bonorum communio gentibus borealibus frequentata magis nota sit, quam sua domus cuique.

§. XVII.

De quo sicuti acrius iam contendere nolumus; ita haud temere animaduertimus, potuisse apud Francos, aliosque Germanos *simili ratione* inualefcere, vt, cum et hi ex paupertate, qua cum conflictabantur, emergerent, mulierum e paterna sede adlata bona pensanda statuerent, addita veteri dote a Maritis promitti solita. Ex quo forte est, quod duplo plus acceperit Teutonica vxor, quam ad maritalem focum deposuit; dotis demum vocola in vsum irrepente, hisque a femina illatis bonis accommodata, sicuti vicissim dos, qua maritus vxori prospiciebat, dotalitii, immo donationis propter nuptias nomen induit. Clarius loquar, vt me omnes intelligant. Etenim animum induco, fecisse diuitias Germanis tandem obtingentes, vt ne vxores ad maritum amplius inopes, aut cum minutis donariis accederent, sed bene numma-

G

tae,

tae, aut praediis possessionibusque (*) cumulatae limen mariti intrarent: quibus propterea largius providendum iudicabant viri Teutones ad *dotandas* mulieres ceteroquin lege obstricti. Vnde ad bona largiori manu sibi allata et pecuniam liberalius solutam coeptum respici. Qui mos eo maiora indeptus est incrementa, quo certius sibi SEQUIORI AEO persuaserant, mulierum pecunias Romanis dotibus esse similes, in quarum securitatem pignus esset constituendum doti par, lucrificandum aliquando ab ea parte, quae alteram superuixisset. Atque inde est, quod dos a maritis promissa ac pendenda suo tempore donatio propter nuptias audirer, immo *dotalitium*, oppositum doti femineae, quae hoc sensu vetustis Germaniae colonis incognita fuerat, ut quibus uxores *Pegyn* afferre solebant nullam. Dotalitium hocce *dotis pretium*, seu pensionem nominat Ioannes de Ianua in Catholico: de quo constat, eum ordinis S. Dominici monachum extitisse ac saeculo XIII. florentem inter Grammaticos nomen habuisse.

§. XVIII.

Sed tamen diu ante hoc tempus dotalitii nomen in Gallis innotuit: quod e canonibus Concilii Meldensis I. probant viri docti, inque primis Spelmannus in *Glossario Archaeologico*, quem exscripsere ceteri. Enimvero antiquius adhuc testimonium in charta Gorziensibus Monachis iuxta Metin ciuitatem a. 761. data occurrit, ubi Rex Pipi

(*) Etiam ex Marculphi formulis intelligitur, inque primis XLVIII. seq. reciprocas coniugum donationes aliquando factas in villis, ac mansis, terris, domibus, vtenfilibus, ceteris. Quae observatio magis comprobatur opinionem DANIELIS Iesuitae supra a nobis adductam.

Pipinus DOTALITII meminit, *quo dotauerit ecclesiam in die, qua dedicata est*: vt nunc taceam diploma inferius producendum, in quo idem vocis vsus, Ludouici Pii aevo in Italia obseruabitur. Ex quo liquere puto, dotalitium tum temporis nondum eum significatum induisse, quem habet hodie. Dos enim et dotalitium promiscue vsurpabantur: quamuis non constet, hunc modum loquendi in Germanis statim frequentari coepisse. Saltem Henrici Aucupis et Ottonis M. Mathildae atque Edithae vxoribus prospicientium aliaeque chartae innumerae probant, dotis nomen retentum, aut aliam descriptionem fuisse adhibitam.

§. XIX.

Maiori circumspectione dignum est, huiusmodi dotes aliquando vsque ad vitae finem, nonnunquam proprio iure ita fuisse vxoribus relictas, vt pro lubitu talia bona alienandi, commutandi, donandi, vendendi facultatem acceperint. Habeo penes me documentum Giselferti, Lotharingiae Ducis, habeo Lotharii Regis Italiae tabulas nuptiales, quorum in primo Gerbergae, inque alteris Adelheidae Ottonis M. vxori secundae varia cum plenissimo dominio sunt concessa et tradita. Nec deest dotis libellus eiusdem Adelheidae Ottonis M. hoc est, secundi mariti auspiciis exaratus, qui sicuti a Frehero in originibus Palatinis exhibetur; ita medius in Gundlingianis part. XX. legitur; ac primus denique alio tempore integer publicabitur. Addo, Henricum II. sancti elogio clarum simili modo *Papaebergam* cum suis accessionibus Coniugi Kunegundae in proprium destinasse; in qua ciuitate cum is Praesulem constituisset, eamque in ius noui Episcopatus transcripisset, euenit, ut Kunegundae fratres in Regem insurgerent, inque primis Theodoricus Metensis Antistes. Tradit hoc Sigebertus Gembla-

centis ad a. MV. simul ac *dotem* hanc Kunegundae PATRIMONIUM appellat. *Henricus*, inquit, *Imperator Babenbergensem Ecclesiam Episcopalis sedis honore sublimat, et, quia liberis carebat, eam omnium suarum rerum heredem facit. Vnde Deodericus Mettensium Episcopus, dolens DOTE et PATRIMONIUM sororis suae Cunigundis Imperatricis delegari ab Imperatore Ecclesiae Babenbergensi, rebellat.* Solum nunc moneo, claris istud verbis exprimi debuisse, si vxor dotem sibi traditam plenissimi dominii iure deberet indipisci: secus si erat, cum vita sane definebat utile dominium, quod vsumfructum Germanicum merito appellant Strauchius, Schilterus aliique. Atque obtinere istud etiam nunc in multis Galliae terris, consuetudines comprobant Parisienses, Senonenses, Altiessiodorenses: quas in medium tulit Ioannes Georgius Scherz *dissert. de dotalitio*, monens probe, sine speciali conuentione dotalitium alioquin in feminae patrimonio non esse.

§. XX.

Verum tamen incertum adhuc manet, inquis, quando in Germania sit audita dotalitii vox, et frequenter vsurpara, deinde quomodo et quare in compensationem dotis duplicata vsura inualuerit, quid? quod quadruplicata? Quibus dubiis quo satis fiat, operae pretium est, vt subsistamus paullisper. Et putem, primum maxime Hohenstaufforum Imperatorum saeculis euenisse. Tum enim id genus libelli occurrunt dotalitii nomen exprimentes. Ante hoc aeuum vero Galli, Angli, Belgae, Itali, Neapolitani, Siculi eo iam vocabulo, sicuti indicatum, frequenter sunt vsi: a quibus tandem ad Germanos transit. Honorius III. Pontifex Romanus dotalitii memoriam iniicit, in capit. 15. X. *de foro competente*, occasione Angliae Reginae, cui lis erat de dotalitio a Richardo

Cor

Cor leonis dicto in partibus Galliae ipsi constituo; vt omit-
tam cetera in decretalibus loca vtpote scopo nostro vix ac-
commoda.

§. XXI

Potius hoc dotalitium sicuti dos Germanica eum in
finem constituebatur, vt vidua vxor inde pro dignitate
vitam transigere potis esset. Admodum enim decipiun-
tur, qui *vitalitium*, seu *vidualitium* (*) ab hoc *doario*, do-
ta-

(*) Vix ab indignatione me cohibui, cum legerem VIDUA-
LITIVM propterea a DOTALITIO videri distinguendum,
quoniam et mulieres saepe maritis in solitudine manentibus
apud Normannos et Aragonios terras et castra destinauerint;
quae iis iterum fuissent adimenda, si ad secundas nuptias
sefe proripuisse. Quod profecto idem est, ac si quis prae-
fracte negaret, dotem significare Germanis illam *prouisso-*
nem, seu alimenta commoda vxoribus dicata; quia et eccle-
siae dotem haberent, et Graecorum et Romanorum vxores
dotes adtulissent maritis. *Aggasia* haec est *τῆς διαβολας* in-
signis, et stupiditas fere veruecina, indicans simul, eius fa-
rinae homines non nisi Lexica euoluere, ac sine iudicio no-
uas inde compilationes struere, ineptissimarumque obserua-
tionum acervos cumulare. Quod sane genuini artificii no-
men vix meretur, quo illustrentur obscura, separentur con-
fusa, intricataque enodentur. Vnde demum fit, vt noua
quotidie nomina afferantur, deinde paullulum explicentur
atque iterum confundantur, et denique propter exiguam dif-
ferentiam, quae nihil ad rem facit, in pristina caligine re-
linquantur, vt stultiores semper efficiantur, qui talia legunt,
quam qui, cucurbitas interea pingentes, legunt nihil. Sed

54 CAP. II. COMPARATIO DONATIONVM

zario, dotalitio separant. Gallorum vox *douariere*, quae *not' ē* *xxiv* viduatam feminam signat, dissentientes in vitam reducere posset, etiamsi alia documenta deessent, quae tamen non deficiunt. Carolus Cangius in artic. *suprauita* chartam Comitis Forelli a 1267. scriptam excitat, ex qua *suprauitae* et *dotalitii* promiscua notio innotescit: ut taceam, quae Germanis frequentantur nomina, *Wittum, Wittwen-Siß, Wittwen-Stuhl, Versorgung*: ne in re clara praeter necessitatem copiosi simus. Ab hoc negotio et voce *widmen* Germanorum *Wittib, Wittwe* nomen habet, sicut Gallorum *DOVARIERE* a *Duario*, seu *Doario*, aut *dotario*.

§. XXII.

In quo si perstitissent Iureconfulti ac veteres scribae, tanta caligo huic rei non esset inducta. At cum Pontifex, glossa aliique compilatores tales conuentiones atque id genus dotes, seu dotalitia vxoribus ad vitam digne sustentandam destinata DONATIONES PROPTER NVPTIAS incaute appellassent, iterumque ab iis separassent, maximae profecto tenebrae sunt obortae. Omnia quippe Germanica et Francica instituta ad Romani iuris decempedam exigebant peregrinae legis basiatores: in qua cum doti, seu dotalitio Germanico similis vix inuenirent, quam donationem propter nuptias, hinc usu videtur venisse, ut dotalitium et donationem illam prorsus conuenire aliqui censerent. Idque in causa est, quare aliquando *Widerlegung, Widerlage, Gegen-Verinächtñuß* appelletur.

§. XXIII.

constat de cetero, Cangium cum iis tam subtilis ingenii portiunculam communicasse in voce *vidualitii* e Normanniae et Aragoniae chartis talia adnotantem.

§. XXIII.

Haud temere adieci, aliquos in hunc errorem incidisse, non omnes. Constat namque, quosdam ab hac iterum denominatione recessisse, et *vitalitia* ac *dotalitia*, *Wittume*, *Verweisungen*, ab eiusmodi donationibus propter nuptias sedulo secreuisse. Ersi enim in diplomate Alberti I. Imperatoris dotalitium per donationem propter nuptias exponitur, quod Blancae Philippi pulchri sorori dicauit Austriacus Imperator pro Rudolpho filio, quemadmodum id Tom. I. Codicis diplom. p. 43. celeberrimus Leibnitiuss exhibet; tamen charta Rudolphi Palatini in fauorem Mathildae, seu Mezzae Nassouiae, Adolphi Regis filiae, conscripta tria haec, 1) *Widerlegung* 2) *Widem* et 3) *Morgengab* distinguit. Intégrae litterae apud Gewoldum in Antithesi ad Marquardum Freherum reperiuntur. Henricus Raspe vero uxori Brabantinae in dotem destinata non nisi donationis propter nuptias titulo insignit. Adseribo breuissimum illum libellum e Butkenii tropaeis Brabantiae: *Henricus DEL gratia Lantgrauius Thuringiae Comes, Palatinus Saxoniae et Dominus Hassiae, omnibus etc. quod nos dilectissimae nobis uxori nostrae Beatrici filiae Principis illustris Ducis Brabantiae dedimus donatione propter nuptias bona subscripta; Castrum Nauenburg, Oppidum Sangerhusen, Castrum Erkenbaldesberge, Oppidum Gotha, districtum Bergere, etc. Datum Crureburch (*) anno MCCXI. sexto idus Martii. Quae aliaeque innumerae eo tandem nos deducunt chartae, ut, quid in dotalitium recentiori aeuo inualescens sit compactum, perspicue videamus.*

§. XXIV.

Nam cum dotem femineam donatione propter nuptias

(*) Est hic mendum; nec dubium, quin Cruceburg (*Crensburg*) hoc sub vocabulo lateat.

prias censerent pensandam, atque vtraque summa pignore indigeret, nec viri dotis mulieri ab antiquo constitui solitae immemores essent, sane duplum videtur enatum, ac certo sensu quadruplum annuorum reddituum, vel vsurarum; si dotem et donationem propter nuptias haeredibus mariti lucrificandam relinqueret superstes vxor; nec repperet vtrumque, hoc est, dotem suam et donationem propter nuptias, cui mariti dos inerat. Colligo hoc e libello dotali, quem Azo VI. Marchio Estensis Alisiam Rainaldo Principe Antiocheno natam ducens, a. 1203. Friderico Ahenobarbo imperante conscribi curauit. Affero illum ex parte, sicuti Antonius Muratorius, Historicus huius aevi excellentissimus in antiquitatibus Estensibus, libro erudito et accurato Tom. I. cap. XXXIX. p. 381. exhibuit: *In nomine Domini. Anno a natiuitate eiusdem MCCIII. Indictione septima, die Sabbati, qui fuit Octauus exeunte Februario, in Prouincia dicta Forumiulii, in Ecclesia Sancte Marie de Clemena in praesentia Domini Pelegrini Dei gratia Sancte Aquilegiensis Ecclesie Patriarche, Vberti Dei gratia Vincentini Episcopi, Mathei Dei gratia Cenetensis Episcopi, Hermani, Waltonis, Bertholdi, Stephani Capellanorum, et Scribarum superscripti Domini Patriarche, Alberici Canonici Paduani, Alberti Canonici Vincentini, Mansfredi Estensis Archipresbiteri; in presentia quoque Domini Wecilonis quondam Gabrielis de Camino, Warnerii de Pulcraro, Frederici de Cauriaga, Diatrichi de Fontana bona, Frederici de Pito, Ottolini de Mainardis de Ferraria, et aliorum quamplurium Baronum et Magnatum Lonbardie, et Marchie Taruifine, atque Foriulii. Ibi warentauit et professus fuit Dominus Azo Estensis Marchio, se accepisse in dotem a Domina Aliz filia quondam Rainaldi Principis Antiocheni, quam in matrimonio sibi recipiebat, duo millia Marcharum argenti, de quibus exceptioni,*
siue

sive prescriptioni non numerate, vel extimatae dotis, aut pecuniae renunciauit. Vnde IVRE PIGNORIS ET DONATIONIS PROPTER NVPTIAS inuestiuit suprascriptam Dominam Aliz sponsam suam nominatiue de tantis de suis bonis, et possessionibus, et immobilibus, ubicumque habeat, vel acquiri debeat, in electionem ipsius Domine, recipiendo, que valeant DVPLVM SVPRASCRIPTE DOTIS ET DONATIONIS. Et tali quidem pacto inter eos inserto etc.

§. XXV.

Comprehendunt mediocriter docti, Friderico Barbarossa regnante, hoc instrumentum dotale esse literis consignatum; neque simplicem donationem propter nuptias Romano more celebratam in illo inueniri. Eam enim doti aequalem constitui in vulgus cognitum est; hic vero duplum dotis et donationis propter nuptias cernitur; non *ἐν τῇ πέγνῃ*, aut dotis pignus, eiusque pensatio simplex, aut quantitas doti aequalis. Igitur aliquid amplius obseruatur, quod ex iure Romano neutiquam fuit, neque conueniens est illi. Nihil quoque in instrumento dicto occurrit, quod ad parapherna referri queat, aut aliud negotium Quiritibus proprium. Quocirca relinquitur, vt dos Langobardica, seu Germanica duplo huic eiusque aestimatio videatur inclusa. Marchiones Estenses namque se lege viuere Langobardica saepe saepius sunt professi. Langobardi autem feminas suas dotare consueuerunt; simulque mature, post regnum suum destructum, Romanae legi quadantenus locum dedere: quae mea in re tam intricata opinio est, quam propterea summatim complectar, vt dotalitii hodierni noua forma lucidius expressa ab omnibus cognoscatur. Igitur dotem conuentionis, aio, a muneribus, seu emptionis pretio semper fuisse diuersam: et hanc vero maritum constituisse

H

uxori,

uxori, *dotalitium*, *doarium*, *dotarium* Francis, Lango-
bardis et Italis dictam: donec donationi propter nuptias
iudicaretur similis. Quo facto simulatque ad dotem ve-
terem a viris praestandam respectu habito, duplum dotis
et donationis propter nuptias emeruisse denique certissi-
mum habeo: sicuti et Saxonicus Doctores quadantenus
hoc innuunt, inque primis Daniel *Mollerus* in suis ad Con-
stitutiones Augusti Commentariis. Quod luculentius paul-
lulum docere possem, si tempus ac dissertationis modus id
permitterent.

§. XXVI.

Sat est, liquere hinc, commixtionem domestici et
Romani iuris omnem difficultatem peperisse: quam va-
rie adauxere pacta adiecta, quae neque ad naturam dotis
Germanicae pertinent, neque tanquam norma interpre-
randis huiusmodi rebus sunt adhibenda. Vnde ingens
iterum Doctorum lapsio, qui *dotalitium* germanice *Ge-
gen-Vermächtniß, Wiederlage, Wiederlegung* reddunt,
et dotem vetustam Teutonum inde penitus separant, rati,
publicis in litteris atque instrumentis *dotalitii* vocem hac
ratione exponi eoque talem expositionem omni in poste-
rum dubio carituram. In quo certe tam illiberaliter ar-
gumentantur, quam si veterum etymologias in medium
adlatas pro certissimis venditarent, aut Varroni prodi-
ta in oraculorum classem referenda statuerent, aut deni-
que Morgengabam aliaque eodem nomine efferrent, quia
non deest antiquiorum chartarum seges, in quibus talis
descriptio apparet. Potius verisimillimum est, ipsos il-
los medii aevi scriptores vetera ac sua ignorasse; et dum
aliquid similitudinis in Romanis inuentis obseruarent,
nouis commentis ac moralibus notionibus componendis
locum dedisse, ita, vt Delio nunc natatore opus sit, si quis
in

in profundo delitescerent mores nostros extrahere, extractosque iterum ab adiectionibus, infarsionibus ac for-
dibus ignarissimorum hominum separare contendat: quod
etiam illustris Cocceius de dotalitio in *Iurisprudencia pu-
blica* verba faciens bene deprehendit. Semper enim Iu-
ris nouioris architecti, ubi aliquid de legibus Romanis
resciuerunt, nostra quoque instituta, vtut perperam, quae-
siuerunt. Eo refero conatum illorum, remedium nuptia-
le, cuius in *l. fin. pr. C. de donationibus ante nuptias* mentio
fit, pro synonymo dotalitii venditantium. Est hic mo-
dus loquendi nimium vagus, qui et doti, et donationi
propter nuptias aliisque nuptialibus accommodari nego-
tiis potest. De dotalitio nihil Imperatori in mentem ve-
nit; utpote quod a donatione ante et propter nuptias v-
tique differt: quidquid etiam mediae aetatis scriptores gar-
riant, ac recentiores nonnulli temulentis fere similes ef-
futiant.

§. XXVII.

Rectius meo illi iudicio fecissent, si necessitatem
statuendae dotis apud Germanos pensitassent primum,
quae, praeter emptionis tesseram ac pretium vndique re-
ceptum, ex arbitrio decernebatur amplius, vel, nisi hoc
arbitrium interuenisset, praemortuo forte marito, certa
pars bonorum ab haeredibus erat praestanda, vnde vsum-
fructum haberet marito orba. Quo considerato facile
ab iis percipi potuisset, detrectasse nonnunquam haeredes
mariti huiusmodi praestationes, aut maritos quoque ex
nimio ac caeco amore, posthabitis liberis ac filiis cum
maximè, qui tamen genus propagare et nobiliter viuere
debabant, immodicam fructuum quantitatem, aut posses-
siones multas cum familiae detrimento mulieribus saepe
consecrassent: vnde definire quantitatem oportuit tandem.

H 2

Quae

Quae res fecit, ut in Francorum, Allemannorum ac Langobardorum legibus sit fixum determinatumque, quid expectandum non solum a marito nobilis habeat vxor; sed et ab haeredibus, si forte ipse fuisset impeditus, ne dotis libellum conficeret, exigere illa iure posset. Quae dispositiones ac leges ad vnam tandem euanuere omnes, postquam ad dotes ab vxoribus illatas in DOTALITIIS respici coeptum: remansitque paucillum in oppidis inter ciuici ordinis personas ex illis moribus antiquis, quibus portiones statutariae demum sunt destinatae etiam nunc obtinentes. Atque hinc vsu venit, ut hodierni Iureconsulti acriter inter se disceptent, an illustres feminae, iure *dotalitii* relicto, ad portionem statutariam confugere possint? Quod aliqui negant, affirmant ceteri. Sed id iam non ago; vberiore harum rerum considerationem ac disquisitionem alii loco et tempori referuaturus.

CAP. III.

DE MORGENGABA.

§. I.

Sicuti vero de dotalitio perperam multa a Doctoribus disputantur; ita haud scio, an in natura Morgengabae detegenda illi vel feliciores, vel saniores sint multum? Quotus enim quisque illud matutinum donum cum dote non confundit? Vnde dignum quaeri, quid tandem sit, et quomodo ab emptionis pretio, dote, seu dotalitio secernatur?

§. II.

Ac ponimus, nuptiale illud donum esse. Sed quemadmodum

dum non omne donum nuptiale spofalitia largitas est, nec dos; ita Morgengaba ad neutrum pertinet. Etymologia docet, mane dari ac nouae nuptae post conscensionem thalami repraesentari. *Morgencap*, *Morgengeua*, *Morgengaba*, *Morgengifita*, *Morganagiuta*, *matutinale donum* aliaque synonyma sunt. Res autem morales finibus suis differunt, quos qui circumspiciunt, in cognitionem veritatis certissime penetrant; cum e contrario ceteri a scopo non solum abluant, sed etiam maiori confusione fenestram aperiant, quia fines negligunt, ac deinde phantasmatibus sine consilio indulgent; Diis hominibusque inuitis leges maiorum torquentes, lacerantes, fingentes ac refingentes.

§. III.

Et supra vero non sine sollicitudine inculcaui, nullam fere gentem extitisse vnquam, quae statim in amplexus feminae censuerit irruendum, sine lege, ordine, ac statuta cerimonia. Est enim nuptiale negotium difficultatibus multis obstructum et pensitandum probe, nec sine cura inchoandum, nec sine attentione perficiendum. Hinc apud omnes nationes paullulum cultiores primum de persona sibi firmiter acquirenda consilia agitant, atque arrhis eam et muneribus vinciendam statuunt; deinde delectae et legitime acquisite de futuris alimentis prouident; ac denique in domum deductam ac consortii sui reapse participem factam nouo vinculo sibi obstringere adlaborant; quod certius profecto ac commodius fieri vix potest, quam bonorum additione et condonatione, muneribusque largioribus, vt quibus ipsum placari Iouem fama est, fuitque.

§. IV.

Itaque fere vndique locorum aliquid rei, quam explicamus, simile inuenitur. Ipsi Hebraei posteaquam velamen detraxissent nouae nuptae, quod subiectionis fuerum signum

H 3.

erat;

erat; eaque conspiciendam se viro amicisque praeuisset, thalami consors facta, munera ei ferebant; inque primis nouus maritus id agebat, vt, quod in dotis libello pollicitus, illico quodammodo effectui daret. Nam et alimenta et vestes, et quidquid necessarium vxori solenni scriptura promittere solebat. Quare vix mirum, si ab hisce beneuolentiae signis initium fieret, ac socius sociae familiaritatem coeptam, ad quam se parentes et amici aggregabant, nouo liberalitatis symbolo firmaret. Qua de re cum nos dubitare non sinant Iudaicorum Doctorum testimonia, quae largiter adduxit honos Britanniae IOANNES SELDENVS in vxore hebraica; hinc nobis hoc loco breuiori licet opera defungi. Illud silendum non est, per septiduum conuiuia nuptialia apud Hebraeos durasse; quo variis laetitiae modis ac signis animum exhilarabant. Augeri illud tempus in nuptiis virginum poterat, coarctari nunquam. Vnde Leoni Mutinensi, qui de *ceremoniis Iudaeorum* scripsit, cum grano salis fides est tribuenda, qui prima die post coenam munera adlata scribit. De hodiernis enim ille moribus loquitur, ac ne septidui quidem mentionem facit: de quo interea aliunde certiores reddimur, nempe ex ipsa scriptura sacra Genesios XXIX. et Iudic. XIV. Ceterum non recorder, pudicitiae, seu virginitatis pretium sigillatim occurrere. Quidquid accipiebat vxor, id aut oblatum iam, aut in dotis libello vel generatim, vel speciatim erat expressum; maritusque, si quid donaret, id tunc praestandum, hoc est, producendum post perfectas nuptias censebat. Quocirca suspicor, armillis etiam postridie lacertos ac brachia nouae nuptae fuisse ornata, in signum certum, virginitati suae iuisse exsequias. Vt ita sentiam, B. Cyprianus facit de *habitu virginum* p. m. 98. edit. *Bremens.* qui puellas iis tesseris, quamdiu nondum essent

in

in thalamum ductae, voluit carere. Ex quo factum amplius hariolor, vt et apud Romanos armillae inter ornamenta muliebria referantur in armario vxorum reposita; non autem in virginali mundo essent: de quo plura congeffit humanissimus Thomas Bartholinus de *armillis veterum* p. 81. seq. Vxorum enim est eius generis monilibus ornari, vt viris placeant, non autem virginum, quas quaeri conuenit, non vt ipsaemet, inter multa vanitatis insignia, quaerant viros. Idque veterum Hebraeorum sanctimoniae congruit, quam primi merito imitabantur Christiani.

§. V.

Apud Graecos vero ἀνακαλυπτῆρια, (*) ἐπώλεια, δεώματα, ἐπτῆρια aliaque nota sunt, quae a *Morgengaba* nostra non admodum abluunt. Animaduertit hoc suo iam tempore Iureconsultus praeclarissimus Scipio Gentilis, Academiae Altdorfsinae decus lib. II. de *donationibus inter virum et uxorem* cap. XXIII. p. 237. Addimus peculiarem, hoc est, tertium post nuptias diem ἀνακαλυπτῆριον esse dictum, quo sponsa se videndam praebebat in publico: isque mos ad vltima vsque Graeciae tempora durauit. Ea igitur luce nouae nuptae dona ferebantur a viro et cognatis. Habet haec Harpocration, a quo sua descripsit compilerator Suidas in voce ἀνακαλυπτῆριον. Tum enim amoto flammeo et ita detecto primum vultu a propinquis et viro palam conspiciebatur deuirginata. Nec existimandum, iocalia duntaxat, ac puerilibus crepundiis consentanea in hanc largitionem venisse: quippe memoriae Plutar-

(*) Mylerus ab Ehrenbach in *gamalogia* ἀνακαλυψήρια mendose nominat; quem fideliter describere ceteri, non narrantes erroris sui auctorem.

tarchus in Timolonte prodit, Siciliam Proserpinae pro tali munere in nuptiis datam, τὴν νῆσον ἐν ταῖς γάμοις ἀνακαλυπτῆριον αὐτῇ δοθῆναι. Ezechiel Spanhemius vero ex Euriphorione veteres Grammaticos, inquit, ad Euripidis Phoeniss. v. 688. obseruasse, δοθῆναι γὰρ τὰς Θήβας τῇ Περσεφόνῃ ὑπὸ τῷ Διὶ ἀνακαλυπτῆριον, *datas a Ioue Thebas Proserpinae pro nuptiali detecti veli dono*. Quibus vir eminentissimae doctrinae alia adiicit ex Philostrato inprimis et Aeschilo luculentius illa ἀνακαλυπτῆριον illustrantia. Ὀπτῆριον laxiori significatu cognita sunt: vtut aliquando de nuptialibus donis adhibent veteres, etiam ipse Pollux cum Hesychio. Sed primum tamen eius vsum a plerisque praetermissum monet idem laudatissimus Spanhemius de dono natali nato et viso primum infanti a propinquis dari solito. Quocirca tota obseruatio ad *Callimachi hymnum in Dianam* dignissima lectu est p.179. seq.

§. VI.

De ἐπαυλοῖς dubitat Salmasius de *Modis Vsurarum*, sint ne huc referenda. Sed Suidam is forte cum cura non legit: alioquin obseruasset, Patrem non solum nouae maritae munera cum pompa ferenda iussisse, sed ipsum quoque virum eo nomine, quod in domo ipsius mansisset, beneficum ac liberalem sese praeuisse. Ἐπαυλὶς domum sonat, vt recte, quem excitauimus, Suidas. Solum quaestio remanet, an tertio nuptiarum die? de quo vt discipitemus longius, operae pretium nunc quidem vix videtur.

§. VII.

De Θεωρήτῳ omnes consentiunt, id vocabuli adhibitum postremis Graeciae temporibus, vt ἀνακαλυπτῆριον exprimeret, et munus signaret in thalamum deductae repraesentatum: quandoquidem non amplius per velamina ad-

adspiciebatur, sed palam sese et marito et propinquis visendam praebebat. Salmasius omnia illa dona cum donationibus propter nuptias confundit. Nam etsi propter nuptias ista sunt recens nuptae exhibita; minime tamen consequitur, ut quidquid nuptiale est, sit donatio propter nuptias Romana. Quocunque se vertat vir eruditus, captus erit. Etenim si donationem Romanam sumit, prout erat ante Iustiniani aeuum, sane nuptias debuissent praecedere ἀνακαλυπτήρια; cui tamen ipsa etymologia τῶν ἀνακαλυπτηρίων aduersatur. Sin vero illam donationem mente concipit, sicut Iustinianus eam informauit, iterum hallucinatur, quia in proprium donata maritae cedebant; non autem illa ἀντίφερνα Iustiniana, quippe quae pignus erant in securitatem dotis seu φερνῆς constituta non nisi peculiari dispositione lucranda. Incidit hic Salmasius in easdem insidias, in quas sese praecipitarunt inepti glossarum confectores ius domesticum cum Romano turpiter miscentes.

§. VIII.

Quare magis ad rhombum faciunt comicorum Graecorum διαπαρθένια hoc est, διὰ τῆς τῆν παρθενίαν ἀφελέσας. quae ipse nouus maritus sponsae offerebat tanquam pretium virginitatis, cuius ille spolia retulisset. Quamlibet enim non putem, Morgengabam ob decerptam virginitatem semper dari consueuisse; tamen sufficit, quod post arctissimum vtriusque coniugis consortium ac thalami, ut Apuleius loquitur, rudimentum, et illa saepius censerī debeat amissa: de qua re copiosius infra.

§. IX.

Vnde vix reprehendi Scipio Gentilis debet, qui eo quoque illud munus pertinere existimat, quod prima pro nocte datur, cuius Iuuenalis meminit Sat. VI. v. 204. Diffe-

I

runt

runt talia perexigua ratione: quamuis vix etiam confequatur, vt permolere, ac perforare debuerit nouus maritus Romanus sponfam in domum deductam. Sat est, societatem vitae sic fuisse contractam, dum in torum assumpta ac *rerum humanarum ac diuinarum* particeps facta mulier. Rogo, vt ne quis caperata fronte hanc locutionem circumspiciat; cum optime ostenderit *Animaduersionum* lib. I. cap. VI. Perrenonius, quomodo id factum fuerit apud Romanos, qui aqua ignique accipiebant coniuges, et confarreatas saepe nuptias conglutinentes illas eo pacto, per deductionem in domum et thalamum, plenissime consummabant.

§. X.

Eodem igitur Romanorum *REPOTIA* refero, de quibus plurima haberem non inutilia; commemorasse sufficiat, patrem sponsi, in cuius domum traducta est nupta, postera nuptiarum die nurum, ac si sponsi propria domus esset, ipsum maritum nouum suam coniugem aliquibus muneribus ornasse: cuius exemplum consanguinei et amici sunt secuti. Obseruo, nummos quoque, in quibus sponsi sponsaeque vultus erant expressi, oblatos; nec suppuuisse ipsos Principes atque illustres viros, talibus repotiis interfuisse. Saltem exempla Augusti et Caligulae notiora sunt, quam vt Suetonii testimonium sit adducendum; inprimis cum varia a multis vndique legantur compilata: vtut nemo fere indicauit, quare sponfam denuo maritus, vel eius pater muneribus affecerit: quod non solum necessarium, sed et scopo nostro magis congruens. Factum autem hoc illam ob causam est, quod eo festo libertatem vxoriam auspicaretur mulier, clauis acciperet, omniaque in domo perageret, quae verae lecti sociae munia sunt, stabilienda et signanda propterea nouis

uis symbolis ac donis benevolentiam soceri amicitiamque mariti innuentibus. Animaduerto amplius, labi Briffonium Ictum alioquin primum, quando statuit, in Aquitaniae regionibus secundum nuptiarum diem *Repentalia* nominari: quod quam sit falsum, Cangius probat in hac voce.

§. XI.

Id magis ambiguum, an Graecorum *ὑπόβολον* in hanc classem cooptandum sit, de quo multi vage, et sine iudicio differunt? Atque est vero exploratum, varia id vocabuli significasse. Vnde vix concludendum: *ὑπόβολον* respectu originis sonat *adiectum*; dotis *meliorationem* exprimit igitur. Immo vero dispiciendum primo, an plane *ὑπόβολον* fuerit dos a marito praestanda? Mea enim sententia graeca vox *subiectum*, seu adiectum verbotenus significat; eoque factum reor, ut de omni, quod subiicitur, aut superiicitur, sit usurpatum. Hinc enim annulus quoque *ὑπόβολον* fuit dictus teste Suida, quia eo digitus conuescitur. Nec incognitum, etiam *oppignoratium*, seu *pignus* eo nomine venisse. Cui nihil obest, de iuridica significatione hoc loco sermonem esse, quae propterea e Iureconsultorum penore sit promenda. Illico enim rego, figendum ac determinandum videri primo, quodnam ius Graecum intelligant, Byzantinumne, an Graiorum verustum? quid? quod indicandum, quo de saeculo verba faciant? quis Imperatorum intelligatur? qui Iureconsulti loquantur? diobolares, an primarii? quamue periphrasin adiciant denique? Quod si negligatur, tum certe vnus de aliis, alter de cepis disputat; ac modo, Salmasius vincit, modo Cuiacius, modo Harmenopulus modo veteres Comici triumphant. Ita certus sum, *ὑπόβολον* cum nostra *morgengaba* fere conuenire: deinde negabo rursus, congruere, si generale et multa comple-

ctens vocabulum aliis iterum rebus applicetur, atque certo loquendi genere circumscribatur. Quin permit-
tam, aliquando istud ὑπόβολον etiam ἀντιφθέγγην innuere, et redhostimentum dotis femineae indicare, aequalis illa doti fuerit, an inaequalis? Nec repugnabo denique, ut ad parapherna et receptitia, quae ego pro iisdem cum Giphanio et doctioribus habeo, referatur. Est enim πολύσημον id, quod plures crepant, ὑπόβολον nulla constringendum regula certa. Potius semper considerandum cum cura, qua de re loquantur historici, poetae, comici, Iurecon-
sulti, quid agant, dum talia scribunt, quid petant, quis sensus sit verborum ab ipsis adhibitorum? Quocirca vix vereor, ut mihi aliquis sit contra iturus, si *Leibgedings-
Verbesserung*, vel *Mitgifts-Verbesserung*, vel ipsam Morgengabam, vel donationem propter nuptias ὑπόβολον sim appellaturus? Verba valent sicut nummi, praesertim si propter originem suam plures significationes ferant ancipitesque potestates sinu suo complectantur: modo scribens, vel loquens perspicue innuat, quo sensu id vocabuli vsurpet, quidue istud valere cupiat, debeatque.

§. XII.

Sed linquamus Graecos Romanosque et ad Morgengabam nostram redeunt es ea, quae maioris momenti sunt, considerare. Memoratu vero dignum est, apud Germanos non consensum solum, sed concubitum, hoc est, consensionem thalami efficere nuptias, prorsus ac tum demum apud Hebraeos vera et propria vxor erat, quae in lectum genialem est adsumpta. Quo peracto non solum nuptiarum finis adest; verum etiam sponsa suum nomen exuens vxoris nomine cohonestatur, et sociae: quae societas et familiaris vsus cum maxime ponderanda sunt, si quis MORGENGABAE verum finem indagare gestiat. Vti enim sponsalia cer-

certainae pecuniae summa firmabantur; dein sponsae traditio dote conuentionali promouebatur; ita SOCIETAS INDIVIDVA et communio nouo liberalitatis symbolo demum confirmabatur, quod MORGENGABAM, hoc est, donum matutinum ad vnum omnes nominabant populi Teutonici de stirpe progerminantes. Actum agerem, si per singulorum leges, aut statuta irem, et id vocabuli inde exciperem, aut longo diplomatum chartarumque firmate rem a nemine negatam firmare satagerem, quod perinde credo foret, ac noctuas deportare Athenas, et lumen accendere in medio die.

§. XIII.

Diu etiam est, cum in bibliotheca noua parte XVIII. ostendi MORGANATICVM Langobardorum esse *Morgengabam*, Saxonum *morgengeue*, seu *morgengift*, et ipsorum *morgencap*, ac tandem, si latino idiomate loquendum, istud matutinum ac celebratissimum donum. Quin memini, me ex Leopoldi Austriaci, quem ambitiosum appellitauerant, instrumento dotali clarissime ostendisse, quid ille *morgenatici*, seu *morgengabae* loco suae destinauerit coniugi Catharinae antiquissimo Sabaudicae gentis stemmate prognatae. Examinaui tum temporis quoque Cocceiana argumenta, quibus *o monachis* aliam originem huius vocabuli indagare et persuadere eruditus conatus est. Solum enim hoc diploma ex Guichenonii genealogica historia Sabaudiae eiusque codice diplomatico adductum (*) peruincit,

MOR-

(*) Adscribo verba huc pertinentia: *Praetera saepe dictae CATERINAE Morgenaticum assignare debemus, ad nostrum arbitrium, et prout nobis videbitur: de quo Morgenatico ORDINARE et DISPONERE poterit. Notent hoc, qui dubitant,*

MORGANATICVM esse ipsissimam MORGENGABAM, quod istis minime accidet peregrinum, qui, quam mutentur in ore loquentium vocabula, perspectum habent; praecipue si in latinum idioma transfundantur. Vnde vix necessarium puto, vt *morgenaticum* repetatur a *morgengadink*, *morgendink*: vtut alioquin probe intelligo, *Dingen* significare confabulari, aut iudicare, cum iudicium sine sermone ac disceptatione in vtramque partem peragatur nunquam. De aliis deriuationibus consulto fileo; nec induci possem, vt credam, Georgii Hickesii in praefatione ad thesaurum linguarum septentrionalium obseruationem quam ex Curtini indice ad Grotium hausit, magni esse momenti, cum nemo fere secus sentiat: Vnde, inquit, quod MORGEN - GIFE non potest denotare donationem aliquam, quam die nuptiarum, sed quam postridie nuptiarum, vel postera a nuptiis die sponsae sponsus propter nuptias dabat: quemadmodum Courtinus, auctor versionis Gallicae, in quam transfunditur liber H. Grotii de iure belli et pacis, in indice, sub voce mariage morgengabique: MARIAGE MORGENGABIQUE est celui ou tout l'avantage de la femme consiste en un present, que son mary lui fait le lendemain des nocces. Morgen en Allemand c'est lendemain, gab c'est present, et c'est vne espece de ce que nous appellons Douaire.

§. XIV.

Sed cum vero paullo difficilius videatur comprehensu, quomodo et quare in signum consortii arctissimi et communionis indiuiduae et post nuptias demum saepius nominatum donum mane consueuerit consignari ac reapse

bitant, donum matutinum a dote mariti non differre: de qua extrema specie constat, nihil libertatis in ea mulieri competuisse, si ius vtendi fruendi Germanico mori conueniens excipias.

pse porrigi; idcirco necesse est, ut quid cogitauerint ea de re Teutones, clarius ante oculos constituatur. Itaque commonefacio omnes, sponsam mansisse sponsam, etsi festus apparuit dies, etsi tubicines, tympana sonuerint, etsi sacerdotalis vox audita, etsi largiter exhaustae paterae, ac pede pulsata tellus, etsi in domum quoque deducta. Erat enim conscendendus thalamus, et in illum adsumenda sponsa, ut sic communis utrique lectus, istaque socia efficeretur, ac consors tori, et bonorum omnium adsecla. Hinc speculator Saxo lib. III. art. 45. et lib. I. art. 45. *Sie ist seine Genosin, und tritt in sein Recht, wann sie in sein Bett tritt*, vel sicuti Allemannus part. I. art. 324. *Sie muß sein Genosß seyn, wann sie an sein Bette gad*. Schilterus proprium, ait, hunc morem Saxonibus esse: sed nec Allemanni sunt excludendi, nec Franci, nec Germanicae gentes fere omnes. Nihil hic ratiocinationibus dandum contra Germanos, possessionem thalami ex utraque parte vrgentes: utut sacerdotalis copulatio et consecratio ex postfacto apud ipsos inualuit, et symbola interuenere. Inhaerent illi suis institutis et cogitatis etiam nunc, et corporis commercium postulant, si socia nominari cupiat noua nupta, si aliorum iurium particeps flagitet esse, si capere nonnihil e bonis coniugis desideret, ac feruis ancillisque imperare et pro dignitate mariti familiario, satellitibus aliisque commodis desideret uti. Itaque coniunctionem illi corporalem et in sensus incurrentem poposcere. Facile foret praestitu, ut Pipini lex variaque hac de re statuta ciuitatum singularia adferrentur, si quis cum ratione ambigere de consuetudine notissima posset. Sed faciam tamen, ut e Friderici III. historia aliquid innorescat Lectoribus. Austriaeque Imperatoris, ut in propria causa, testimonium habeant; etsi res tota mi-

mirifica Lusitanis ac Neapolitanis visa. Iucunde omnia narrat Aeneas Syluius in vita Friderici III. a Kulpifio publici iuris facta. Exinde, inquit, festinabat imperator (Fridericus) abire; Leonoram autem sponsam suam nondum cognouerat; quod id operis in Alemanniam referre volebat; siue ne sanguis Italicus sibi nasceretur, siue aliud religionis in mente gerens. Virgo moesta videbatur, quae se circumduci, velut parum placentem, existimabat. Quod cum Alfonsus animaduertisset, adiens Caesarem, in ea vrbe atque in his aedibus, ubi tunc fuere, contractum fuisse matrimonium indicat, ibique merito consummandum: a DEo datum esse, in eundem locum, ut ambo venissent, orat ergo ut virgini misceatur. Quod cum Fridericus negaret, ergo, inquit Alfonsus, neptem meam in Alemanniam duces, atque illinc cognitam, si minus placuerit ad nos remittes; aut ea fortasse neglecta cum alia contrahes: quin potius eam hic cognosces, ut, si placeat, abducas rem gratam tecum; sin minus, apud nos onus dimittas. Quibus verbis, etsi erat Caesar paulo debiliior, commotus est, atque operam matrimonio dare statuit. Iussit igitur TEVTONICO MORE stratum apparari, iacentique sibi Leonoram in ulnas complexusque dari, ac praesente Rege cunctisque Proceribus astantibus superduci CVLCITRAM. Neque aliud actum est, nisi datum OSCVLUM. (*) Erant autem ambo vestiti, moxque inde surrexerunt. Sicque CONSVETVDO TEVTONICORVM se habet, cum principes primo iunguntur. Mulieres Hispanae, quae aderant, arbitratae, rem serio geri, cum superduci culcitram viderant, exclamantes indignum fieri faciunt, Regem qui talia permitteret, increpabant. Ille autem non sine risu et iucunditate spectabat PEREGRINOS MORES. Nocte, quae instabat, futurus erat concubitus ex nudis.

Ab

(*) Obseruabo nonnihil de hoc osculo inferius §. XLIII.

Ab hoc TEVTONICO MORE multa sunt ducenda, et decidenda, in quibus alioquin aqua haeret patriarum rerum imperitis Iureconsultis, de quibus postea. Sufficiat adnotasse; hinc potissimum elucere, quid sit Sueuorum **Deße beschlagen**: quae phrasologia non solum apud Württembergicos in usu est, sed fere apud Sueuos omnes et Francos, et Boios, et Austriacos. Nec vereor, quin huc sit referenda illa apud Ditmarum variisque in litteris Henrici II. obuia vox CONTECTALIS Latio ignota, hincque a Iacobo Gretsero in aliud nomen transformata: quem propterea Schurzleischius merito reprehendit in dissertatione *de Innocentia Kunegundis*.

§. XV.

Et huius igitur in consortii signum inuenta est vltima largitio, quam MORGENGABAM veteres dixere, ac nos cum illis. Omnes conspirant, donationem reapse et cum effectu factam esse mane; idque minime probandum est multis: etsi sexcenta occurrunt et ad manus sunt diplomata et chartae. Sed satis est, vt solus nunc Repkoui loquatur *speculi Saxonici* architectus lib. I. art. 20. **Nun vernehmet, was ein jeglich Mann von Ritters- Art möge seinem Weib zur Morgengab geben, des Morgens, als er mit ihr zu Tische gehet, vor Essens ehne der Erben Laub.** Nemo non deprehendit, post concubitus maritos sese erga lecti consortes liberales admodum praestitisse, cum nihil restaret amplius ad arctissimam societatem conglutinandam, simulatque prandium instaret instructum et apparatus amicitiae singularis ac vitae communis nouum symbolum. Cui enim ignotum est, tum demum Germanos nostros existimasse, eos singulari familiaritate viuere coniunctos ac secretorum omnium videri participes, qui communi de quadra pa-

K

sce-

scerentur? Produnt hoc de more nonnulla Francici scriptores, estque in vulgus notum, Regis conuiuium *amicum* eius signare, *DRVDVM*, et consiliorum arcanissimorum compotem. Vnde concludo, matutinum hoc donum destinatum fuisse nouae maritae, vt memor esset semper primi consortii, (*der Genossenschaft*) hoc est, societatis, et amicitiae longe sanctissimae per consensionem thalami perfectae perque mensae continuum atque indiuiduum usum solidius coagmentandae. Vnde prouerbiū apud Francos, quod Furreterii vena expressum damus, adhuc durat:

Coucher et manger ensemble

C'est mariage, ce me semble.

Ex quo cogitur, pretium dotis, seu dotem legalem et morgengabam, et dotem conuentionalem, quae in dotalitium demum nouo artificio transit, toto caelo differre. Nam *istud* ad firmitudinem sponsalibus conciliandam et acquirendam vxorem parentibus eius pendebatur: *morgengaba* in signum consortii et societatis familiarissimae post concubitum constituebatur: *dos conuentionalis* vero mulieri viduae propterea destinari solebat, vt ne in solitudine sua curis anxia post mortem mariti viueret, qui alere ipsam amplius nequit, sed pro dignitate eiusdem potius, nullius in onus recumbens, vitam aliquando percommode transigeret.

§. XVI.

Verum tamen audio iam obloquentes mihi hac parte, qui morgengabam cum dote confundunt, audio, ac lampada simul offerentes mihi animaduerto, qua interea non indigeo, lubentissime singulis relinquens lumen suum, ne ipsimet in tenebris ambulent. Neque enim est fere gens Teutonica, quae haec non existimauerit sollicite distinguen-

guenda, distinguatque hodiernum. A Francis incipiam, qui haud dubie dotem et morgengabam seiunxere. Nam dum Gregorius Turonensis *Lib. IX. cap. XX.* de Chilperici Regis Sueffionensis et Gaileswindae nuptiis verba facit, **DOTEM** profecto et **MATVTINALE DONVM** accuratè separat: cui sane magis fidendum, quam ceteris, qui hic diuortium faciunt. Erat haec Gaileswinda filia Regis Hispaniae Athanagildi, soror Brunechildis, quam frater Chilperici Sigebertus in matrimonium duxerat, laqueo tandem suffocata Fredegundae insidiis, quae propter eam paullo ante regia est expulsa. Quae vt ordine cognoscantur, consulendus est Turonensis *Lib. IV. cap. XXVIII.* vbi caussae afferuntur, quare, secundariis vxoribus abdicatis, ad Gaileswindae nuptias animum appulerit Chilpericus: deinde legenda sunt pacta Guntramni et Childeberti Andelaensia, quae *Lib. IX. cap. XX.* apud eundem Turonensem inueniuntur, in quibus diserte et speciatim exprimitur, quid Gaileswinda occisa tam in dote, quam in *matutinali* dono acceperit. Nec iuuat, **DOTEM** forte a Gaileswinda esse allatam, illosque **THESAUVROS** hoc nomine insigniri. Probe enim exprimitur, Burdegalam, Begorram, Lemouicum, Cadurcum, Benarnum, quae hodie appellatur *Lescar*: tam 1) in **NOTE**, quam 2) in **MORGANEGIBA** fuisse. Nihil hic de Athanagildi possessionibus obseruatur: omnes ad Chilpericum pertinebant, e Chariberti Parisiensis Regis haereditate ad ipsum deuolutae. Vnde luce meridiana clarius, perperam hoc loco fingi dotem vel profectitiam, vel aduentitiam. Quam rem cum accuratissime descripserit Vir illustrissimus Petrus de Marca summus Tholosatum ac dein Parisiensium Praeful in *historia Bearniae* cap. XVII. n. 6. libro optimo et gallico, operae pretium est, vt eius verba hic conspiciantur: *Chilperic Roi de Soissons posseda en consequence de*

ce partage, de la succession de Charibert, les villes de Bourdeaux, Limoges, Cabors, Bearn, et Beggorre. Et de fait il disposa de ces deux dernières Cités, qui lui appartenoient en la Novempopulanie apres le decès de Charibert, au profit de sa femme par voye de dot, et de donation matutinale. Car suivant l'exemple de son frere Sigibert, qui avoit espousé l'an. 565. Brunehilde, fille du Roi d'Espagne Athanagilde; sous la promesse qu'il fit a' abandonner ses autres femmes. Le Roi d'Espagne fut bien aise de placer si avantageusement ses filles, et leur en departit beaucoup de richesses en meubles, et deniers, ainsi que remarquent Gregoire de Tours, et le Poëte Fortunat. Chilperic aussi traita fort honorablement Galefuinte, lui donnant tous les avantages qui se pouvoient, suivant les loix Gothiques, que l'on observoit en Espagne et suivant les loix Françoises, sous lesquelles cette Princesse devoit vivre à l'avenir. Car ce Roi lui accorda quelques domaines pour sa dot, conformément aux Loix Wisigothiques, qui chargent le mari de constituer en dot à la femme, la dixiesme partie de son bien, ou ce qu'il avisera, s'il est puissant en richesses. Outre cela il lui en assigna d'autres à tiltre de DON DU MATIN, de donation pour nopces, de Douaire, ou d'Agencement, que les François nommoient Morgangiba. Ce qui estoit ordinairement compris dans un mesme contract, qui contenoit la Dot, et la Donation pour cause de nopces, comme l'on voit dans les Formules de Marculfe. Les domaines accordés à la Reine Galefuinte, à tiltre de dot, et d'agencement, consistoient aux villes et païs de Bourdeaux, de Limoges, de Cabors, de Bearn, et de Begorre, selon qu'il est enoncé dans le traité des Rois Gontran et Childebert, chez Gregoire de Tours.

§. XVII.

Non abs re est, quod observat Antistes summus, vno saepe contractu vtrumque largitionum genus esse comprehensum: vtut causa, sicuti Iureconfulti loquuntur, seu
prae-

praestatio differretur, vsque dum thalamus esset conscensus. Patet hoc lucidissime ex Augusti Gallandii charta, quam in tractatu de *Franco allodio* p. 323. adtulit; sed cui e chartulario monasterii Casauriensis Stephanus Baluzius in *appendice actorum veterum* ad *Capitularia* aliam adiecit, vbi Ioannes Filius Dominici, posteaquam recensuit, quae Mizae maritae futurae pro MORGENGABA destinauerit, addit: *ut alia die POST NOCTEM NVPTIALEM, qui est DIES VOTORVM nostrorum, ante parentes et amicos nostros ostendam HOC SCRIPTVM testibus roboratum et dicam: Ecce quod coniugi meae in MORGINCAP dedi, et sic abHODIERNO die firmum et stabile TIBI Miczae, vel tuis HAEREDIBVS permaneat.* Ideo minime labuntur Carpzouius (*) et Vossius de vitiis latini sermonis voc. *Morgengaba*, dum ante nuptiale conuiuium eius rei praestationem factam scribunt. Neque enim ante concubitum euenisse scribunt; sed durantibus adhuc nuptiarum solennibus, secunda post tori consortium die, quam adhuc Francones *den andern Tag* appellitant, seu *guten Muth, Glückwünschungs-Tag*, *diem votorum*, vti charta iamdum excita; quin *diem felicissimum*, quemadmodum Marculphi formula rem exprimit; mane, antequam cibum caperet cum vxore noua maritus, veluti speculi Saxonici compiler. Solent quippe homines nobiles non vti plebei post sacerdotalem consecrationem edendo, saltando, cantandoque celebrare nuptias, sed postera demum luce, cum traditio euenit, et illi votorum suorum compotes facti; quod sane non est prima, sed dies secunda. Vnde etiam in lege Langobardica DIES VOTORVM describitur, *quando filia vel soror ad maritum AM-*

K 3

BV-

(*) De Iuribus singularibus Feminarum p. 197.

BVLAVERIT, seu AMBVLAUIT; non autem dicitur *ambulat*, sed praeteriti nota temporis traditio iam facta atque corporalis in domum maritalem translatio signatur.

§. XVIII.

Consimilis distinctio DOTIS nempe et *Morgengabae* in lege Ripuaria Dagoberti II. occurrit cap. XXXVII. n. I. et 2. *Si quis mulierem desponsauerit, quicquid ei per tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetuallyter inconvulsus permaneat. II. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit, si virum superuixerit, quinquaginta solidos in DOTE recipiat, et tertiam partem de omni re, quam simul conlaborauerint sibi studeat euindicare; vel quicquid ei in MORGENGABA traditum fuerat, similiter faciat.* Non potest aptius testimonium haberi, quo *dos legalis* et *conventionalis*, et *Morgengaba* inter se distincte magis segregentur; ita ut fere superuacaneum videatur, prouocare adhuc amplius ad Marculphi formulas, ubi pari ratione *dos* et *Morgengaba* separatim collocantur, nec sine cura tanquam diuersa describuntur.

§. XIX.

Sed addam tamen ex more Langobardorum nonnulla, ut omnes elabendi rimae dissentientibus obstruantur. Publicauit Antonii Vionis Herouallii beneficio *Stephanus Baluzius* in appendice *actorum veterum*, quae notis ad Agobardum subiunxit sententiam, seu placitum de feminae Langobardicae, Gundi nomine, rebus dotalibus post sumtum velum cum Sisenando Franco nuptias contrahentis, quam ideo Ludouicus Pius bonis suis multa-uit, eaque Casauriensi monasterio addixit. Eo in instrumento non solum SCRIPTVM DOTALITIAE occurrit, item IN DOTALITIO DARE, verum etiam ipsius DO-

TA-

TALITII et MORGENGABAE substantia sollicitè seiungitur. Referam haec verbis filiorum Gundi. *Veritas est, inquiunt, quia Iusto Genitor noster habuit in coniugio Gundi genitricem nostram. Et donauit ei ipsam curtem de Monactiano IN DOTALITIA cum omnibus, quae ad se pertinent. Et dedit ei omnem aliam partem de omni alia re sua, quantam habebat vel habiturus fuisset.* Haec pars paullo superius in eodem documento TERTIA pars de omni alia re Iustonis, qui erat primus maritus Gundae seu Gundi, appellatur, quam destinauit ei in DIE VOTORVM: quae postrema verba *Morgengabam* produnt, sicuti e charta, quam paullo ante dedimus, certissime liquet. Duntaxat dubitationem habet, quare hic tertiam IVSTO obtulerit et consignauerit dilectissimae GVNDAE, cum alioquin nemini Langobardorum quartae limitem in MORGANATICA migrare fas fuerit. Cui repono: nihil hic inueniri Langobardorum legi aduersum: vtut primo obtutu videtur. Neque enim illi trientem, quadrantem, itemque tertiam et quartam eo pacto intelligunt, quo veteres Romanorum calculatores. Barbari sunt, qui loquuntur, ac Langobardi et Franci latini idiomatis integri et numerorum Romanorum non prorsus periti. Quod Romani tertiam, seu trientem appellant, hi quartam dixere. Vnde et in capitulo Raynuius X. de Testamentis tertiae secundum ius ciuitatis Tuscanensis mentio fit, quam sapientiores interpretes ad vnum omnes de MORGANATICA exponunt. Acutissimus Ianus à Costa in exquisitis ad hoc capitulum commentariis opportune nobis aduenit, obseruans p. 524. ex antiquissimo Iureconsulto Odofredo, quartam semissis significare Langobardis origine Teutonibus binas uncias, hoc est, tertiam semissis. Etiam triens continet quatuor partes assis; eoque facile fieri potuit, vt reuera quarta

Lan-

Langobardorum sit tertia, seu triens Quiritium. Ipse meminimus, quam difficulter didicerim trientis et quadrantis differentias; animo semper voluens quatuor portiones, quas quadrantis nomine saepius extuli, sicuti tres partes trientis. Quocirca nihil ambiguitatis remanet.

§. XX.

Fuisse vero Langobardorum lege ad summum quartam partem bonorum (quae reuera est tertia Quiritium) feminarum Morgengabae deputatam peritioribus constat; adeo ut si cum illis solis res nobis foret, omnis probatio vana et inanis esset futura, nec opera, nec oleo digna. At non sunt omnes eo ingenio ac scientia praediti, ut vetustos gentium mores examussum intelligant. Igitur ex lege Luitprandi id probandum est *Lib. IV. cap. I. MORGINCAP nolumus ut amplius sit, nisi quarta pars de eius substantia, qui ipsum MORGINCAP facit. Siquidem minus voluerit dare de rebus suis, quam ipsa quarta portio sit, habeat in omnibus licentiam dandi, quantum voluerit. Nam super ipsam quartam portionem dare nullatenus poterit.*

§. XXI.

Sed quare Luitprandus donationem hanc arbitrariam ad certam quantitatem redegerit, nec plus quarta hac ex causa mulieribus deferri permiserit profusa ac dissoluta sine dubio liberalitas in novas maritas fecit, quae suis blanditiis ita saepe inescant amatores coniuges, ut primis muliebrium deliciarum dapibus capti in futurum vix prospiciant, liberorum obliti atque propinquorum omnium. Quocirca admodum delirant, qui donationes inter virum et uxorem quadantenus circumscripsisse Langobardos somniant ad legem Romanam respicientes. Neque enim veteres Langobardi Romani moris anxii cultores erant; neque ita etiam reliquis Germanis ista Roma-

Romanæ legis dispositio arrisit, ut eos imitandos censuissent illico. Immo vero perdoctus Scipio Gentilis merito Sichardum ridet, qui huiusmodi matutina et iugalia dona hodie non valere existimauerat. Accedit, quod Baluzius ad Agobardum p. 136. obseruat, Langobardorum instituta feminarum compendiis haud parum tribuisse: quod non faciebant veteres Romani seuerius vxores habentes.

§. XXII.

Quamquam vero certum est, non aliter sensisse Luitprandum, quam diximus; atque aliquo etiam temporis interuallo eius decreta in vsu mansisse; constat tamen, sequiori ætate ab illis esse quodammodo recessum. Est hoc Iano a Costa itidem obseruatum; sed cui luculentiori testimonio suppetias fert Iustus Fontanini in appendice veterum actorum, quod *in vindiciis antiquorum diplomatum aduersus Germonii disceptationem* conspicitur. Ita enim insit, quod is adducit instrumentum: *Anno dominicæ incarnationis MCLXIII. indictione XI. breue memoriale, quod Folco dedit Dominae Gerlint omnia sua propter* PRETIUM IN MANE, *quando surrexit de lecto, protulit ei, quidquid ad suum dominatum pertinebat, cetera. Adspersit adnotamentum laudatissimus Fontanini: non conuenire eius generis largitionem Langobardicæ legis formæ; immo patefieri, recentiori tempore paulatim istam quantitatem coepisse transiliri.*

§. XXIII.

Quamobrem vero tertia placuerit, seu quarta certo sensu Langobardis, supersedeo dicere pluribus: dummodo obseruent harum rerum curiosi spectatores, falli Ianum a Costa et acutum cernere. Acutum cernit, dum morganaticam *tertiam* laboris partem pronuntiat,

L

quam

quam itidem habuere Franci, et, ut supra e lege Dagoberti II. innotuit, morgengabae quandoque aequalem censuere. Labitur vero, dum Carolum Magnum eius tertiae auctorem facit, quum diu ante eum cognita fuerit Francorum populo: vt taceam Luitprandum longo interuallo Imperatoris huius aetatem antecessisse, qui morgengabae summam tertiae seu quartae mensura finiuit.

§. XXIV.

At sufficit nobis, et Francos et Langobardos a MERTHA et DOTE pacta MORGENGABAM longa intercapidine seiunxisse, legalem spectes, an certo et arbitrario libello designatam. Potuit namque vnusquisque virorum nobilium ad Langobardorum morem viuens vxori suae legem hac parte dicere; dummodo ne quartae, seu tertiae quantitatem posthaberet. Quid extra ordinem vel iure ciuitatis singulari, vel peculiari indulgentia, vel more sequiori licuerit, iam certe omitto: contentus commendasse dissentientibus Lib. II. Tit. XII. l. 15. *Codici Langobardici*.

§. XXV.

Itaque ad Allemannos eundum, quorum mores hoc loco neutiquam recedunt ab Langobardorum et Francorum institutis. Est enim exploratum, in vetustis eorum legibus, quas edidit Goldastus, Lindenbrogius, Baluzius DOTE a MORGENGABA distingui, aliamque summam illi, alteram huic fuisse deputatam: quod insipientibus Tit. LIV. l. 1. et 2. illico in oculos incurrit. Sed clarius tamen e Speculi Sueuici compilatore apparet, dotem cum haeredum et filiorum consensu esse definitam; morgengabam sine eorum consensu: quod euidentissime profecto arguit, omnes omnino a ianua aberrare, qui hic a commixtione diuersarum rerum sibi non temperant. Audiamus primo legem *part. I. cap. 296.* occurrentem de morgeng-

gengaba: Nun mercket und vernemmet, was ein ieglicher Mann, der von ritterlicher Art ist, seinem Weib zur Morgengab geben mag, ohne seiner Erben Urlaub, daß Morgens an ihrem Beth, oder so er zu Tisch geht, oder ob dem Tisch, so mag er geben seinem Weib, ohne seiner Erben Urlaub, einen Knecht oder ein Magd, die zu ihren Jahren kommen seynd, und Zewe und Gezimmer ob der Erd. p. 398. At vbi idem Speculator de dote seu dotalitio, Leibgeding, verba facit consensus haeredum tanquam necessarii diserte meminit *part. 1. cap. 298*. Es giebt ein Mann sein eigen seinem Weibe wol zu Eybding mit der Erben Urlaub, NB. ob sie zu ihren Tage kommen sind.

§. XXVI.

Vnde etiam est, quod dote cum haeredum consensio-
ne statuta perfidiam eorundem et prae fractam inficiationem
acrius puniuere, si mulier vel testium sacramentis, vel pugna
solitaria duorum pro se decertantium eos mendacii et fraudis
conuicerit. Adscribo verba obscura licet et barbara vetustae
Allemannicae legis *cap. LVI. n. 1. Si autem proximus mariti
defuncti contradicere ipsam dotem illi mulieri voluerit, quod
lex non est, illa sequatur cum sacramento cum nominatis
quinque, aut cum spata tracta pugna duorum, si potest ad-
quirere aut per sacramentum, aut per pugnam, illa pecu-
nia post mortem mulieris retro nunquam reuertatur, sed
ille sequens maritus aut filii eius usque in sempiternum pos-
sideant. Ex quo iterum infertur, dotem, quae posteriori
aetate dotalitii nomen adsumsit, ad haeredes debuisse reuer-
ti; quia ex hoc loco liquet, in poenam mansisse apud mu-
lierem eiusque haeredes aeternum; cum Morgengaba vi-
cissim propria sit mulieris effecta: quemadmodum nec in-*

cognitum est, mulieris solo iureiurando standum fuisse, si de eius morgengaba lis esset nata. Pertinet huc, quod in eadem lege extat n. 2. Si autem ipsa femina dixerit, *Maritus meus dedit mihi Morgengaba, computet quantum valet aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis aut in pecuniam duodecim solidos valentem. Tunc liceat illi mulieri iurare per pectus suum, et dicat: Quod maritus meus mihi dedit in potestate, et ego possidere debeo. Hoc dicunt Alamanni NASTAHIT.*

§. XXVII.

Haesitant hic ad vnum omnes, et quid sit illud *Nastaid*, exquirunt. Lindenbrogius ignorantiam suam minime dissimulat: alii inde *Nachstattung*, vel *Nachsteuer* exculpunt: Cangius, nescio quid, procudit, et iusiurandum proximum, seu *Nähesten Eyd* effingit, cum pectus foeminae sit proximum, hoc est, vita nihil propius hominem tangat: omnes sane ἀνύσως, nec πρὸς ἔπος. Proposui iam non nihil hac de re in Gundlingianis, quod hoc loco partim repetam, partim maiori lumine collustrare conabor. Sumo igitur, esse hac in lege sermonem de MORGENGABA, hoc est, de rebus hac sine donatis mulieri. Illae res vel dissipatae sunt a marito, vel alii oppignoratae, vel ab haeredibus mariti negatae; et illa suas asserit, et donatas sibi post primam noctem et consortium tori. Ceteri negant; ac mulier hac in adseueratione persistit. Quid iuris? Et iuret, inquit lex, mulier per pectus et computet, quantum sibi absit de fructibus muneris sui, siue in auro, siue in argento, siue in equis, cetera. Atque hoc iuramentum NASTAID (*) appellatur: quod mea sententia nihil

(*) Inuenio equidem, apud Cambro-Britannos *Affath* significa-

nihil aliud est, quam *Niesungs, oder Nuzungs Eid*. Praesentio, multis hoc iri visum *παρσίδος*, qui mea non legerunt, nec illam notam in Gundlingianis opusculis part. XV. p. 481. circumspexere. Enimuero indubitatum est, de sacramento hic agi: deinde de morgengaba, quo viuo iam marito fruitur vxor. Frui significat Allemannorum dialecto *niozan, noazan, nuazan, naozan*, vel sicut Misnenses ac Thuringi loquuntur, *nuzen, genieffen, niesfen*. Hinc illud demum profluxit *nast, nasta*. Exhibet Petrus Lambecius in Commentariis ad *Bibliorhecam Vindobonensem* Tom. II. cap. V. formulam confessionis, qua vsus est Carolus M., vbi sequentia. *Daz ih hungera ni asda, daß ich die Hungerigen nicht gespeisset. Aezen, Azen, Azung, Essung, Aßung* nemini obscura sunt. Vnde relinquitur, ut mulier, quae hoc atque illud in morgengabam sibi destinatum ac donatum adfirmauerat, quod vel alienatum, vel oppignorum interea, iureiurando obtinere et confirmare debuerit adserta sua: quo praestito, ipsa res erat reluenda, aut simile huic, et fructus a tempore interceptae fruitionis restituendi. Quod quo sit testatius e Speculi Sueuici part. I. cap. 298. magis id existimo firmandum: *Es giebt ein Mann sein eigen seinem Weibe wol zu Eybding, mit der Erben Erlaub, ob sy zu ihren Tagen kommen sind. Und ist, daß ein Mann seins Weibs Morgen-Gab verkauffen will, oder versezet, oder wie er es entwürft, es sey mit irem Willen, oder ohne iren Willen, dieweil der Mann lebt, und sy daruff klaget, man soll ihr um ir Morgen-Gab recht thun. Will sy auff*

L 3

ir

re purgationem criminis per iusiurandum: nec ambigo, quin *ath* sit nostrum *Eid, Alth*. At enim vero *Aas crimen, turpe* significat: quod alio tempore curatius ostendam.

ir zwoy Brüste, und uff zween Zöpff schwören, ob sy die hat, daß es ihr Wille nie würde, der Richter soll ir, ir Morgen-Gaab wider antwürten. Und will sy sein nit entberen, so muß man ir allen Nutzen widergeben, den das Gut goltten hat. Und ist ir Wirt tod, die Erben sollent es thun von dem Gut, das sie geerbet hand, und nit von der Frauen Gut, ob Gut da ist, es sy eigen oder varend Gut, oder ander Gut an Lehen. Posterioris commatis verba comprobant, nostram coniecturam in inanibus non esse ponendam, sed ipsi rei conuenire; cum reliquae omnes videantur longius petita ac commentitiae. Langobardi, vt hoc deuitarent sacramentum, praesentibus testibus promitti ac libello comprehendi morgengabam praecepere. Saltem hoc Luitprandus statuisse dicitur *lib. II. Tit. IV. l. i.* Ceterum apud Saxones quoque obtinuit, vt, si lis de morgengaba oriretur, nec aliunde donatum probari posset, secundum iusiurandum mulieris pronuntiaretur. An hoc vsu seruetur, disquiremus postea.

§. XXVIII.

Neque vero hac praetermittendum est occasione, vt indicemus, MORGENGABAE fructus a momento initi consortii conscensique thalami ad vxorem pertinuisse: quod iterum confirmat, DOTE, seu DOTALITIVM toto coelo a MORGENGABA differre, quod post mortem mariti demum incipit, nec, nisi singulari pacto, ad patrimonium mulieris viduae demum transfertur. MORGENGABA vero sine vlla pactione singulari penes feminam illico manet, quod omnes fere tabulae probant, etiam recentiores: vtut, viuo marito, sine huius consilio nulla eiusdem alienatio valuit; quandoquidem hic vxoris suae tutor, seu MUNDIVS est, cuius deficiente arbitrio et consensu nihil fit, nec cum firmitudine vel tantillum ad extraneos transit. Neque ab hoc

hoc more abit Saxonum ius, quod refert Repkoui^{us} lib. I. art. 20. et 21. Die Frau erbet die Morgengab auff ihre Erben, und mag darnach thun und lassen, was sie will: aber Leibgeding nicht.

§. XXIX.

Quocirca prorsus decipitur Iureconsultus Suecus Ioannes Otto Stiernhoeck *de Iure Sueonum et Gothorum vetusto*, quando libro II. cap. I. p. 164. agnoscit, Morgengabam pleno iure in vxoris solitarium dominium transisse, atque interea tamen animum inducit, eam cum dotibus, seu dotalitiis hodiernis conuenire, in quibus eiusmodi translatio et liberrima dispositio neutiquam reperitur. Inde enim facillime suum intelligere errorem potuisset, si animum aduertisset. Aut enim in Suecia nulla obtinet morgengaba, aut obtinet etiam nunc. Si prius, congruere sane illi definitio debet, quam ipse de hac matutina donatione format. Sin minus, quare igitur morganaticam, aut morgengabam appellitant hodie? Sed fatetur, hodiernas dotationes omnino discrepare: *Quicquid autem sic datum, inquit, fuit, non tempore vitae, aut ad vsumfructum tantum mansit, ut in Regum, Principum hodie, et nobilium MORGENNATICIS; sed absolute translato plene dominio, ut mulieri esset facultas de iis pro lubitu disponendi, eaque mortua intestata transfret ad eius haeredes.* Ex quo elucet, illa recentioris aevi Morgennatica aut mentiri nomen; aut, si sint, pactis sane aliter fuisse informata.

§. XXX.

Apud nos vero in aprico est a veteri more neutiquam abludere recentiores formulas, quas plena manu suppeditat Ludolphus augustissimi Tribunalis, quod Camera appellatur, Adfessor longe grauissimus in tractatu *de Iuribus feminarum illustrium.* Non solum enim Leib-
gding,

geding, hoc est dos, et dotalitium a morgengaba diserte
semper separantur; verum etiam ita describuntur, ut fructus,
ac vsurae statim post consummatum Teutonico more ma-
trimonium currere incipiant. Nolo hic copiosus esse:
alioquin etiam e Sagittarii *historia Gothana* ac Tenzelii *sup-
plementis*, Höhnii *historia Coburgensi*, ac Lunigii *publici iu-
ris tabulario* bene multae suppetere tum nouae, tum anti-
quae nuptiales tabulae, unde haec maiori robore muniren-
tur. Sed tacere tamen hequeo singulare, quod in Histo-
ria Gelriae Ioannis Isaaci Pontani adnotaui, nempe Mor-
gengabam post mulieris viduae obitum ad mariti haeredes
transferendam. Diserte enim Raynaldus Iuliaci ac Gel-
riae Dux Mariae Harcurtiae, Ludouici Aurelianensis filiae,
regia Gallorum stirpe ortae MORGANEGBAM in Satra-
pia atque arce Bornensi ea conditione assignauit, *ut iis
earumque redditibus ad vitam SOLVM vtatur fruaturque.*
Quod sane peculiari pactotribuendum; cum ex ordine do-
num illud matutinum ad potestatem vxoris pertineat. Ne-
que est, quod quis praecipiti cursu effuriet, MORGENGA-
BAM illam dotem fuisse, quam coniugi Mariae deputasset
Dux Raynaldus. Statim enim os obstruitur sic garrientibus,
quando ex dicto libello iis ostenditur, et DOTE et MOR-
GENGABAM inueniri dictam, simulatque alias possessio-
nes et castra pro DOTE, alia pro MORGENGABAE com-
pendiis inueniri destinata. Ceterum merito in reprehensionem
incurrit Pontanus, quod, dum e veteri Saxonico
idiomate in latinum hasce tabulas transtulit: MORGANE-
GABAM cum antiphrasa commutauit: quod hercle
illepidum est. Quare rectius agent, qui exemplo relicto
authenticum sunt consulturi, quod apud SCHLICHTEN-
HORSTIVM harum musarum amatores hac parte integri-
us inuenient ad a. CIOIDV. p. 176. exactius simul animaduer-
furi,

furi, quodnam eius fuerit WEDVWDOM, deinde quae MORGANEGBA. Sed uti monitum, primum hic ius occurrit pacto sic definitum; cum alioquin ad liquidum sit perductum, MORGENGABAM proprio iure penes uxorem eiusque haeredes mansisse. Quod ne unquam excideret auditorum meorum animis, idcirco in Ioannis Austriaci, Rudolphi Habsburgici Nepotis, historia semper obseruandum inculcaui, ideo fere in furorem hunc Principem datum, ut in Albertum Imperatorem parricidale ferrum stringeret, quod ne Comitatum quidem Kyburgensem a Rudolpho Rege matri suae in *morgengabam* donatum reddidisset. Digna lectu in hanc rem sunt Alberti Argentinensis verba: *Ioannes fratrueis Regis Alberti, quem Rex in sua curia cum filiis nutrit, asserens dominium in Kyburg ad se spectare, tanquam Matri suae per Rudolphum Regem olim MORGANATICO IVRE DONATVM, cum sua libenter habuisset, instabat feruenter, ut hoc sibi saltem (eum intuentibus aliquibus) assignaret, ad quod Rex minime induci potuit. Quae denegatio Imperatori necem accelerauit.*

§. XXXI.

Quae etsi ad thema probandum sufficerent; non possum tamen, quin ius Bauaricum excutiam, in quo Morgengabam confundi cum dote mariti monuit diligentissimus Schilterus. Ac fateor, in hodierno prouinciali Bauariae iure *tit. I. Artic. I.* Morgengabam sic describi, ut quid sit, aut pro qua specie venditetur, difficulter comprehendatur. Sed certum est tamen, in vetustioribus statutis aliquid distinctius inueniri. Ipse Gaspar Schmidius, qui vastos ad ius prouinciale Bauaricum hodiernum commentarios scripsit, aliquid ex illis antiquioribus tabulis adducit, unde arguas, Morgengabam ita propriam mulieri fuisse, ut liberrime iis de rebus disponendi facultatem

M

tam

tam inter viuos, quam mortuos habuerit, quam nec Parentes, nec liberi, nec consanguinei vlllo modo cohibere, aut impedire potuere, ratione adiecta: **Weil diese Morgengab keine Belohnung ist, die der Wirth seiner Braut giebt, um die höchste Ehre, die ihr Gott je gab, das ist um die Jungfrau-Schafft.** Ea de caussa nouus commentator tam inuidendum Morgengabae priuilegium ob amissum virginalem pudorem tributum opinatur. Verum tamen opinatur solum. Est enim hoc antiquum ius vndique Morgengabae competens, vt, nisi aliud pactum speciale obstat, in liberrimo mulieris arbitrio sit; cum vicissim in dote mariti res aliter sese habeat, vt quae tamdiu ex regula vxori relinquitur, quamdiu viuit, nec alterius nuptias noue appetit. Quod postremum ex veterrima Boioariorum lege, quam integram adduxi *cap. II. §. 8.* bene innotescit, quando *Tit. XIV. cap. VII. usufructuariae portionis* mentio iniicitur, *quam mater de bonis mariti consecuta filiis, qui ex eo nati sunt coniugio, inter reliquas res paternas, relinquere cogitur, si ad secundas nuptias processerit.* **MORGENGABA** vero nullo verbo huic rei idoneo exprimitur: vtut de *dote ex lege* aliquid occurrit, quae vero non est Morgengaba, sed illa sponsalis arrha, quam Langobardi *metbam* appellitant. Ceterum usufructuaria portio filiorum haereditariam partem acquabat, vti est in *cap. VI.* praeunte; nisi aliud disposuisset Pater. Maior lux e Baioariorum statutis tam nouis, quam recentioribus vix adfulget. Vnde ad diplomata et tabulas iterum confugiendum, in quibus Ludouicus Bauarus, postmodum Imperator, Rudolphi fratris vxori Mechtildi, et hic vicissim Beatrici Ludouici coniugi sancte promissit, se 1) *donationem propter nuptias,* 2) *dotalitium* 3) *Morgengabam* a maritis destinata nullo tempore impedituros. Vnde liquere existimo, ipsos etiam Boios

Boios nobiles eo tempore morgengabam a dote separasse. Saltem morgengaba non est iis in tabulis donatio propter nuptias, neque haec dotalitium, neque dotalitium morgengaba. Adscribam germanica verba: *Es stet auch an uns Herzog Rudolphen, da wir unserer lieben Hüsfrüwen, oder unsers lieben Bruders Hüsfrüwengehen ihr 1) Widerlegung, 2) Widem und 3) Morgen-Gaab, dieselben sullen wir auch unsers lieben Bruders Hüsfrüwen geben ir 1) Widerlegung, 2) Widem und 3) Morgengab.* Eadem Mechtildis Dux Palatii Rhenensis et Bauariae, Rudolphi vxor, cum consensu fratris Gerlaci Nassouii Ludouico affini peculiaribus litteris confirmat *Antitbesi* Christophori Gewoldi ad Marquardum Freherum insertis, quas Historiae Palatinae conditor Carolus Ludouicus Toelnerus in *Codice diplomatico* denuo publicauit. Quae repetitio argumento est, non fortuito aut συνονύμως huiusmodi voculas esse cumulas, sed consulto seiunctas; cum sane indicent diuersum. Accedit, quod in ipsa lege Bauarica prouinciali veteri ac noua MORGENGABA pro virginitate dari dicatur: quod sane neque doti congruit, neque dotalitio; eoquē concludendum, nec Bauarico iure *Morgengabam* doti et hanc illi supparem extitisse.

§. XXXII.

Restat quodammodo Saxonicum ius. Et hoc vero indubitato DOTALITIVM et MORGENGABAM separat, feminisque magnopere obsecundat. Nemo quippe, qui paullo est humanior, vnquam inficiabitur, Saxones dotibus, seu dotalitiis prospexisse vxoribus suis, nemoque negabit, quin etiam nunc prospiciant; et ipsi tamen morgengabam, seu munus antelucanum vtpote distinctum iisdem tri-

M 2

buunt

buunt benigne. Existimat equidem inficetus Berlichius, inter Saxones olim, cum ius Saxonicum constitueretur, nullum adhuc dotalitii usum fuisse, sed demum Friderico Hohenstauffio regnante euenisse, vt hic elegantiori sexui haud parum tribuens etiam Saxones commoueret, quo minus vxores suas relinquerent indotatas. Quilibet palpat, turpiter sese hunc hominem cum glossa sua vndique dare, et risum doctioribus mouere et populo tandem spectaculo esse. Non solum enim illi vxores suas care emerunt, verum etiam iisdem largiter consuluerunt, viduas feminas nouo remedio et alimentorum beneficio subleuantes. Quamobrem verisimile fit, miserum Berlichium neque Speculum Saxonicum prouinciale, neque antiquas Saxonum leges vnquam legisse, nec ius etiam feudale, seu beneficiarium euoluisse. Pertinet eo cum primis *Lib. I. articulus XXI.* in iure prouinciali: sed distinctius tamen de tota hac re ius feudale cupidus lectoris instruit *Lib. III. art. LXXV.* Quae loca si diligenter legisset Saxonici doctores nec verba tantum, sed ipsam rem expendissent, certe tot monstra errorum vix adoptassent. Sed sunt tamen in iis nonnulli, qui acutius cernunt; quos honoris causa non nomino: in transcurso interea monens, neminem fere eorum ad antiquas tabulas Principum virorum sese contulisse, vnde suis potuissent rebus maiorem lucem accendere. Ceterum ad huius monetae studia fori Saxonici strepitus paucissimos admittit.

§. XXXIII.

Sed nos vero de morgengaba nunc solliciti hanc a dote illa maritali in ipsis legibus et usu rerum separari, palam esse credimus. Adduxi iam §. XXIV. s. nonnulla, quae ad MORGENGABAM pertinent; sed consulto omisi, quae sequuntur verba: *Er mag ihr geben einen Knecht, oder eine Magd, die bey ihren Jahren seyn, gezeunet, Zimmer-*

mer und Feld, Gång-Bieh. Quae antequam rite exponam, utique monendi sunt, qui haec suis exigere ponderibus conantur, interpretes recentiores morgengabam a conuentione viri pendentem et legalem hancce distinguere: in quo an bene subduxerint rationes, videndum. Verum tamen praemittenda sunt multa, ut vetustorum verborum sensus detegatur primum. Quid enim est *gezeunet, Zimmer und Feld, Gång-Bieh*? Iurarem profecto, alia omnia hic prodi, quam vulgo putant. Ego enim existimo, nobiles in Saxonia viros dedisse lecti genialis aedulis mansum, agros, quaeue superstructa sunt, aedificia mancipia et animalia, quae gregatim pascuntur. Quocirca ita distinguo, *Knecht, Magd, die bey ihren Jahren seyn, gezeunet Zimmer und Feld, Gång-Bieh*. Ut ita arguam, formula quaedam Marculphi facit, quae eadem fere exprimit; neque admittendum, Saxones hac parte ab omnibus Germaniae populis sese separasse. Ideo, inquit, *in ipsa amoris dulcedine dabo ergo tibi in die praesente, quod in perpetuum volo esse mansurum, rem pro portione mea in loco nuncupato illo, qui est in pago illo, quae de parte parentum meorum ad me legibus obuenit, hoc est, in ipsa portione MANSVM AD COMMANENDVM CVM CASTICIIS SVpra POSITIS TERRIS ARABILIBVS ET MANCIPIIS, vel quicquid in ipsa portione est aspectum, tibi dico esse donatum et firmatum, ut quando die felicissimo nuptiarum insimul Deus nos coniunxerit, ista omnia superius conscripta in tua permaneant dominatione ad possidendum.* Mansus est villa (*) ein *Mayer*=

(*) Noli dubitare, mansum sonare villam. Sunt mihi ad manus varia diplomata, quibus id probatur. Produxit vnum e chartulario Abbatiae Cluniacensis *Stephanus Baluzius* in

Mayerhoff. Ad *commanendum* sonat, vt ibi habitare possit. *Casticia*, superposita, latinius superfacta, sunt casae, aedificia superstructa, *Röthen*, *mancipia*, serui et ancilae, *Röthers*, *Korthsassen*, *arabilia*, agri *Felder*. Sola animalia sunt omissa, id est, das gāngige Vieh, quae tamen ad villam pertinere vtique videntur. Priusquam commenta Doctorum Saxonorum recenseam, in transcurso obseruo, ad vnum caecutiuisse omnes, qui de *CASTICIIS* suas in medium coniecturas tulere. *Casticum* quippe aliud nihil est, quam *Casaticum*. Casa domum Latinis ac Longobardis significat, et Francis quoque. Iacobus Sirmondus *casticia* e periphrasi quarundam chartarum aedificia repraesentare primum suspicatus est, sicuti *Cangius* obseruat; sed neuter deprehendit, a *casaris*, quae sunt vilissimae rusticorum domunculae, *casticia* demum orta.

§. XXXIV.

Nunc videamus, quid interpretibus legis prouincialis Saxonicae in mentem venerit, eiusque glossarum architectis, quos turba doctorum est secuta, atque ex errore immani ius denique certum ac nouum condidit. Et aiunt illi, a versione latina et glossa haud dubie decepti, morgengabam mulieris ex lege consistere in seruo impubere, et famula iuvene, et lignis, et aedificiis non penitus perfectis, sed affectis, omnique materia lignea praediis exstruendis apta, eumque in finem comparata, atque pecudibus demum femellis cuiuscunque generis. Ita fere omnes, quos consului Saxonicus iuris Mystae, inque primis

Mat-

Codice diplomatico *historiae* Alverniae p. 3. nec impransum te dimittet doctissimus Fontanini in libello singulari: *Delle Masnade ed' altri serui secondo l' uso de Longobardi.*

Matthias Colerus, Carpzouius, Rothschüzius, Barthius. Sed quis credat antiquos Saxones tam fuisse illepidos, ut lignorum strues et sepimenta, et pecudes femellas in signum flagrantissimi amoris, et arctae societatis nouis nuptis aliquando post obitum suum destinarent, ac nihil amplius? Sed ita est, non intellexere Misnenses, hoc est, Thuringi inferioris Saxoniae idioma, quo *Repkouius* scripsit, quoue omne Saxonum ius vetus obseruatur expressum. Igitur dum viri boni iuris iam Romani naeniis imbuti legerent *gezäuntes*, illico cogitarunt de saepibus ac hortorum et pratorum munimentis, palis, ac vallis: ignari penitus, *zana* significare Germanis antiquis adunationem, ac villam totam, mansum. (Mayerhoff.) Saltem in Langobardica lege eo sensu *zana* inuenitur. In *seinen Zeunen* tantundem valet ac in *seinem Hoff*. *Zaun-Gerichte* iurisdictionem in seruos et ancillas, qui intra praedii circuitum deprehenduntur, exprimunt, non autem sepimentorum et corbium, quae ex eadem saepe materia conficiuntur, et virgultorum notionem imprimunt. Quin Pomerani adhuc cognoscunt, *Zäun und Gebäude* merito coniungi; estque in conuentione Ducis Arnhemii cum Wallensteinio Imperatore, qui Pomeraniae infidebat, cautum, daß er keine Zäun, oder Gebäu abbrechen soll. Quis igitur nisi insulsiſſimus persuadeat sibi, sepes deberi lectissimis feminis; id vero, quod conclusum ac munitum, aut circumseptum, non deberi? a villa illam excludi, ab hortis remoueri, atque ad sepes tantum, vel praesepe relegari, cum tamen in forma passiuā dicatur *gezäuntes*, vel *gezäunt*, *gethönt*, *thynt*? In patria mea homines ἀπεριτοί et ad peregrinas oras nunquam excurrentes, domisedi ita describuntur, daß sie über ihren Zaun oder Hoff nicht gekommen wären. Igitur *gezäunt* totam

tam villae coagmentationem, eaque, quae continentur; non autem solum continens sepemque exprimit. **Quin**, obstupescas licet, *Senechalcus* domus curatorem, seu praedii dominici ministrum, et famulum, villicum, **Hoffmeister**, **Berwalter** in lege Allemannica significat *Tit. LXXIX. §. 3.* *Thys, tzen, Zaun* curia seu curtis est; vnde apud *Fletam* Anglum distinctio tandem emerfit inter *Senechalcos communes, et magnos.* **SON, SENESTE** igitur domus rustica est, praetorium villae, vti Scriptores rei rusticae Romani loquuntur, quod *Cangius* demum agnouit in voce *Senechalcus.* Litteras *f. t. z.* autem inter se apud Germanos commutari in vulgus notum est.

§. XXXV.

Sicut vero das gezaunte, aut **SENESTE**, gethõnte, thõnte, villam seu praedium ipsum; ita **Zimmern** aedificia et superficiem indicant **ob der Erde**, quemadmodum *Speculum Suevicum* eadem in causa loquitur *part. I. tit. 296.* Nemo vero Allemannorum ius suum tam inepte exposuit vnquam, quam glossa Saxonica, et eiusdem basiatores illepidi, hoc est, interpretes iuris Saxonici mediae aetatis. Aedificia illa *Marculpho* sunt *Casaticia*, seu *casticia*, de quibus paullo ante. Quis vero, nisi iterum bonam mentem eiuret, trabes inde ac tignum adsignet mulieri in manus et sub tectum mariti venienti? At *Thuringicus*, seu *Misnicus* Glossator iterum ligna et tigna somniat; deque illis late disputant confusi semel inueterata interpretatione doctores: quemadmodum certe sciungenda coniungunt, quando Germanicum **Seld**, quod *terram arabilem* exprimit, animalibus, quae gregatim pascuntur, assuunt, **dem gängigen Vieh**, ac de hisce iterum absurda confingunt, pecudes femellas solum nuptae tribuentes, nulla

nulla, quam stolidiffimae glossae auctoritate, ad hoc inducti.

§. XXXVI.

Quare haud dubie factum, vt Magdeburgici Scabini legum Saxonicarum admodum periti, ipso *Mathia Colero* teste, de omni animalium genere, nempe femellis, et maribus explicauerint, parum curantes Lipsiensium Scabinorum confictas ratiunculas, quibus feminae femellas conuenire statuunt, tum quia ipsa sit femella, tum quia id sibi negotii datum, vt scrofas, vaccas, capras, equas, oues respiciens armenta, et greges, nouis semper capitibus compleat, et foecunditati pecorum promouendae dies noctesque inuigilet. Quibus sane nihil videtur inficitius, cum non solum sine lege loquantur, sed phantasmata sua veluti ius Saxonum singulare imperitis obtrudere omni molimine satagant: quasi in hoc singularitas et raritas Saxonicae legis foret quaerenda, vt sit difficile, quod iubet praestitu, et incomprehensibile, quod decernit, intellectu.

§. XXXVII.

Nolim dicatis, praxin optimam semper legis stabilitae videri interpretem: Professores autem Hallenses hoc semper agere, vt non tam de iure constituto, quam constituendo sint solliciti: clarissimos certe Iureconsultos huic rei, hoc est, singularibus feminarum Saxonicarum iuribus exponendis operam impendisse; neque tamen de nobilissima hac interpretatione dubitasse vnquam; et mihi igitur et respondenti omnem fidem merito abrogari, atque ideo vtrumque a limine iudicii literarii iustissima ratione repelli. Ego vero stante pede ab hac praecipiti sententia appellandum censeo; appelloque reapse, et apostolos reuerentia plenos ad serenissimae rationis angustum

N

tribu-

tribunal instantissime peto. Quis enim est, o mei, qui vobis interpretando praeiuit, nisi fabulosissimus Mangenfeldius, aut qui eum fabulando antecesserunt? Huius hominis inanissimas explicationes calculis vestris approbatis, securi interea, vnde is sua hauserit commenta, aut ex quo fundo tam illepida petierit interpretamenta. Perperam enim ad Repkouium speculi Saxonici confectorem prouocatur: vtpote qui tam insulsa in vulgus nunquam disseminauit, nec ius adeo ignotum, nec huiusmodi fumos ciuibus suis vendidit. Et fuisse totum Mangenfeldii synciput Canonici et Romani iuris tursure repletum, ingenium nulla humanitate, nulla doctrina, nulla patriarum rerum cognitione politum ad vnum sane omnes fatentur.

Quid igitur homo inscius ignarusque rerum omnium proferat, aut domestico in iure praestet, qui summa imis, Romana et barbara, ac glossarum Italicarum inficeta carmina nouis stolidissimi iecinoris inuentis miscet, illepida fingens, illiberalia iactans ac nil nisi pus, atque sordes demum in medium eructans? De facto hic sermo est, et quid veteres statuerint Saxones de Morgengaba, quae sententia antiquae legis? Qui vir est, ostendat, quaeso, in saeculis prioribus vsum, tamque inepti interpretamenti veram pragmaticam; aut extra Thuringiae saltum, et Misniae pagos ambitumque et proximas eis terras, vbi ius electorale non est, viuidas eius generis decisiones: nisi quidem Misnenses doctores existiment, se solos cum ciuibus suis esse Saxones, ceteros non esse, qui in inferiori Saxonia degunt, aut in Westfalia viuunt, vnde forte omnia quae *Repkouius* excerpfit, profluxere. Est enim certum, aut saltem neutiquam improbabile, e Susatensi Westfaliae ciuitate veras Saxoniae leges cum ceteris fuisse communicatas, si Chronico Hol-

fatico,

fatico, quod celeberrimus Leibnitius dedit, ac satis vetustum et saeculo XIV. perscriptum, fides habenda: *Post cuius, inquit, obitum dictus Henricus Leo Dux Saxoniae et Brunsvicensis cathedralis Ecclesiam de Oldenborch transfudit in Lubecensem civitatem ab Adolpho Comite Holsatiae, qui eam primo construxerat, et castrum, quod nunc Borch Monasterium fratrum praedicatorum dicitur, pro munitione civitatis erexerat, prece et vi retinuerat dictae civitatis incolis* IVS MVNICIPALE A SPECVLO SAXONVM EXTRACTVM, (*) *quod etiam adhuc habent, et libertatem nauigantibus dedit copiose. At vereor certe, ut habeant, quod ad probandum adducere in confessu virorum sapientissimorum dissentientes queant. Ipsae consultationes Saxonicae ostendunt nil minus, quam Saxonum mores doctoribus Academicis et Scabinis cognitos fuisse. Taedet me aliosque, cum ineptissima plerorumque ratiocinia, cum decisiones confusas, cum iuris Romani febriculosas assultus, cum commiseratione dignissima argumenta paullo penitus circumspicio, quibus interdum meliores opiniones sunt suppressae, et auctoritate iuris viriusque professorum et doctorum eiectae. Itaque igno-*

N 2

scatis

(*) Constat aliunde, Lubecenses habuisse iura *Susatiae* ab Henrico Leone. *SVSATVM* vero primaria Westfaliae ciuitas fuit, teste *auctore vitae S. Meinverci*, et opibus iam Ottonum et Heinrici II. abundans. Qua de re cum dubitandum non sit, cum de Lubecensibus haec prodat Arnoldus Lubecensis L. I. cap. XXXV. ac Fridericus quoque Barbarossa ciuibus Susatensis iura confirmauerit; hinc haud temere concluditur, talem librum, quem *Chronici Holsatici* auctor SPECVLVM SAXONVM vocat, extitisse, antequam Repkonijs vitalem auram coepit haurire.

scatis scribenti, si etiam interpretes, quos pro antiquioribus habetis, Saxoniae mores ac leges ignorasse fidentissime pronuntiem. Potius pro certo habendum, Magdeburgicos Scabinos olim Misnensibus atque Lipsiensibus cautiore ac solidiores prorsus fuisse. Illi etenim de morgengaba legali nihil habent; sed magis cordate profitentur, de tali dispositione legis nihil sibi liquere, sed tum demum morgengabam pertinere ad feminas nobiles, si quam destinavit maritus. In quo igitur? In sepibus, virgultis, spinis, vallis ac palis? in maceriis? in parietibus sine calce? in lignis, aut ligneis septis, asseribus, trabibus? in pecudibus femellis? O ligneam et agrestem iurisprudentiam! Non id iura Saxonica volunt, non Magdeburgenses, non Repkouius. Villas et praedia dedere viri primarii et nobiles, aedificia, habitationem, mancipia, pecora ad villam pertinentia, agros, pecunias interdum, aurum, argentum; sicuti dedere Allemanni *gezeuntes und Zimmere ob der Erde*, et similia. Quare iterum in memoriam contra euntibus reuoco, Sueuos inter nihil hac parte controuersiae ortum. Isti quippe sciunt, praedia intelligi et villas, atque aedificia, tuguria, et casas illo antiquo dicta sermone, *gezeuntes und Zimmere ob der Erde*. Quo solo exemplo in pudorem dari Mangensfeldianarum glossarum cultores possunt, si veteres tueri fabulas contendant.

§. XXXVIII.

Nec iuuat, statim sequi in prouinciali iure eodem articulo XX. *Wo der Frauen der Grund und Boden, oder das Gut nicht beliebe mit dem Gebäu zu ihren Leib, wann ihr Mann stirbt, so soll sie binnen 6. Wochen, nach dem dreyßigsten, mit dem Gebäu, das ihr zur Morgengab gehöret, reumen, also, daß sie die Erde*

Erde nicht umwende. Erbeut sie sich aber das zu lassen, nach der Bauren Kor, jenen daß die Stadt ist, so mag sie es wohl ausgraben, also, daß sie die Erde wieder zueben. Hic sine dubio clamabunt dissentientes *ἐυρίνομεν*: vtut nihil inueniunt, inuenientque. Potius hinc illi inferre potuissent certo, de praedio sermonem esse Repkouio vetera iura tradenti, ac villa, quam tamen vxori suae non destinauit defunctus maritus, sed domus tantum ad habitandum, vt et reliquas casas, in quibus agunt rustici et mancipia census pro suis tuguriis soluentia. Fac igitur, mulierem nobilem nolle in villa vitae suae tempus transigere, sed aliò velle abire, quid tum iuris? Offerat ista, inquit, lex haeredi, aut praedii domino, aut illis ipsis, qui aedificia et casas inhabitant, vt pretium abiturienti persoluant, secundum aestimationem eorum, qui intelligunt, quid sit impensae factum in eius generis fabricas. Sin minus, hoc est, si nec aestimari cupiant, nec soluere impendium; tum suo remigio tollat mulier *morgengabam* suam, in aedificiis et casis pro parte constitutam, ac sine dispendio possessorum auferat tignum, neue ruinis deformetur villa, caua iterum et per effossionem aperta foramina et vacua grumis terrosi, vt cum Vitruuio loquar, compleat. Haec vera est sententia iuris vetusti. Glossa vero inepta iterum et stulta affert, et tigna intelligit aedificiis parandis destinata, aut ad summum iam in altum erecta, sed calce, vel argilla nondum firmata, nec oblita. Quid? quod etiam rusticis, seu paganis arbitrium aestimandi tribuit, prorsus ac interpretes Latini, qui Repkouius (*) esse nequit: etsi forte in sermonem latinum

N 3

tinum

(*) Obseruauit hoc doctus VVerlhofius in notitia iuris Germanici seu de iure Germanis patrio p. 172.

tinum speculum is transtulit. Saltem latina, quae vulgo circumfertur, versio et nouissime typis excusa in omnium manibus versatur, ad Repkouium pertinere nequit: quia infinitis non solum erroribus scatet; sed et a Germanico textu diffidet, et alia saepissime loquitur, atque etiam hoc loco cum Mangensfeldianis naeniis illepide conspirat. **Bauren Ror**, aut **Bure Rör**, **Bure Rore**, vt veteri lingua Saxonica exprimitur, nequicquam significat rusticorum aestimationem, seu arbitrium, sed eorum, qui aedificauerunt. Hi sunt **die Bauere**, **Bure**, **die es gebauet haben**, vel **Bauverständige**, sicut hodiernus mos fert loquendi. In Gallia eius generis aestimatores *Casticheurs*, *Castitiatore*s dixere, de quibus Cangius ex Vlatiis seu consuetudinibus Ms. Ambian. sequentia profert: *S' il a debat de closture entre aucun voisin, eu d' aucun yretage, li Maires en voira les casticheurs qui sont sermentez a le vile, et verront les lieux dont est debat.* Saxones antiqui **Buw** dicebant pro nostro **Bau**: vnde vix mirum, pro **Bauer**, **Erbauere**, **Bure** legi.

§. XXXIX.

Quibus praemissis iam rogo iterum atque iterum, vt, qui intelligunt, iudicent, an Hallenses Iureconfulti de iure tantum constituendo solliciti sint, nec potius de iure constituto, ac veteri Saxonum consuetudine, quam mirifice deformant Mangensfeldianae iuris lucernae, et legum commentitiarum saeci, non autem pristini iuris promicondi? Desinant illi, desinant nostros sollicitare Hallenses, qui coruos sequi detrectant, neque ex tempore assentiunt dictatis hominum veteris iuris insciorum, multo minus glossarum confectoribus, atque inde depromptis conclusionibus et inficetis expositionibus; quorum fere peritiores coepit fastidire, qui propterea eurenaticum excogitan-

do

do nuptias initurus in Saxonia haud temere consulunt, vt certam summam pro illa ficta *Morgengaba*, quam legalem, seu legitimam dicunt, vxoribus futuris promittant, ne de sepimentis ac tigno, et ligno, et variis rebus sub isto verbo latitantibus disceptandi haeredibus necessitas imponatur, et de septem capellis, equabusque gracilentis, aut burdonibus, aut agasonibus equina lis surgat, neue bubsequae tandem et rustici tanquam arbitri interueniant, deque vaccis vitulisque ac lana caprina ingens denique controuerfia sit componenda.

§. XL.

Ceterum intercedo, ac sapientiores Saxoniae doctores commonefacio omnes, ne me publica eorum iura reprehendere, inter varias suspiciones, opinentur. Intellego, immo scio, errorem ius facere, qui more ac lege demum stabiliatur: sed vix etiam illi dabunt vitio, si, quod res postulat, pro academica libertate indicemus, et Mangensfeldianas, aliorumque glossas medios ac novos sectari interpretes pronuntiemus; quod in pluribus aliis capitibus suo tempore faciam, documentum eo pacto daturus, quanto desiderio teneat euoluendi vetustos et patrios mores; sed quam enixe etiam cupiam, vt separentur Romana a Germanicis, vera et certa a commentis, vetusta a nouis. Addo quoque, me hodiernis Saxoniae Iureconsultis neque dicam scribere, neque eorum decisiones acerbe traducere. Inuenerunt illi viam iam tritam, inueniuntque nouis constitutionibus firmatas opiniones veterum iuris arbitrorum: quemadmodum in Magdeburgicis nostris terris consimilia fere obseruamus: quin potius colo illos ex animo, atque aeterna eorum in forum ac rempublicam merita religiose suspicio. At hoc ferre non possum, si quis interpretationes eorum, qui glossas adoptarunt, tanquam
vetusta

vetusto Saxonum iuri congruentes obstinatius tueri gestiat. Sat enim scio, falsum hoc esse; erroremque et veritatem et antiquiorem consuetudinem vicisse, et Burcharдум et Zobelium et Fachsium pluresque alios sua auctoritate tandem effecisse, ut ne quis auderet amplius de veterum interpretum male coctis adsertis dubitare; multo minus mussitare, aut tandem aliud, quam receptum, eloqui.

§. XLI.

Quod etiam si incredibile videri multis possit, cum nobiles iura sua haud facile dimittant, sed maiorum institutis tenaciter inhaereant, faciam tamen, ut et hic scrupulus tollatur, atque in speciem validum argumentum in auras vanescat. Probe etenim est tenendum, nobiles viros tam e prima ac secunda, quam posteriori classe partim expeditionibus sacris interfuisse, partim sacris peregrinationibus locum dedisse; ac patres et auos saepe occisos, peste et fame extinctos, antequam succreuerent nepotes, quos interea in summa ignorantia educatos nullis litteris, multo minus iuris scientia imbutos scimus; adeo ut mirari vix subeat, hisce potissimum tam peregrinas interpretationes ab illis potuisse obtrudi, qui se veteres habere leges gloriabantur, inque fori tritura longo temporis usu se dicebant versatos. Quorum virorum iurisdictionem et decisiones cum nobiles inferiores tanquam oracula agnoscerent, et agnoscere quoque cogerentur, contigit tandem, ut sepes, fudes, tigna, aut potius ligna ad aedificandum destinata, et pecora nonnulla vxoribus post obitum relinquerent: contenti interea post inchoatum consortium, et perfectas nuptias dilectissimis maritibus donasse catenam, aut margaritas, aut gemmam; sicque existimantes, se veteri more vivere modoque: cum interea

terea in foris atque cathedris distinctio stabiliretur inter morgengabam legis et conuentionis: quam postremam antiquiorum Scabinorum Magdeburgensium chorus solam admittebat; *legalem* et Lipsiensibus Scabinis ac doctoribus denique approbatam plane respuens. Ceterum ne quis fabulas me loqui nouaque commenta de nobilium inferiorum ignorantia et obliuione in medium proiicere suspicetur, probabo hanc coniecturam, eoque pacto verisimiliorem reddam Monachi de Rastede, qui iussu Comitis Ioannis Oldenburgici, saeculo XIV. Speculum Saxonicum descripsit, testimonio, quod in Chronico Oldenburgensi Hermannus Hammelmannus excerpfit: *Anno Domini 1336. completus est hic liber, qui dicitur SPECVLVM SAXONVM, per manum Henrici Monachi de Rastede, dicti Gloyesteen, quem librum Ioannes Comes in Oldenburg scribi fecit, non quod vellet pro suis militaribus noua introducere iura multa vel statuta, sed pro eo tantummodo, quia suis temporibus fere omnes milites et militares sui domini seniores moriebantur, ita quod per absentiam illorum iura parentum suorum fuerunt viuentibus militaribus tunc existentibus multum incognita, et in ipsis iuribus saepe claudicabant. Item pro eo, ut si aliqui militares super quacunque re fierent discordantes, ita quod sibi ius Saxonum eligerent, praesentiam istius libri huiusmodi rei et causae, pro quibus fuerunt discordantes, parare possint suis laboribus et expensis. Iste Ioannes erat filius Ioannis Comitis de Oldenburg, et Dominae Elisabethae, filiae illustris principis Ioannis Ducis de Luneburg, cuius Comitis honorem Deus in terris amplifcet, eumque in coelis collocet post mortem inter agmina beatorum. Amen. Principes magni vero et illustres viri, qui in tabulariis suis veteres formulas custodiebant, et maiorum suorum libellos dotales inspicere poterant, nec tam frequenter, quam*

O mili-

milites inferioris ordinis cadebant, et consiliarios habebant, neque etiam ad minorum iudicium, aut interpretum definitiones seruandas obligabantur; quin destinata vxoribus compendia litteris ipsimet sigillatim exprimi iubebant, a lignea inque sudibus et vallis consistente, eoque palari et femineis animalibus constante ac pecuaria morgengaba facilius sibi, quam ceteri, cauentes.

§. XLII.

Sed tempus est, vt nunc tandem indicemus, quare MORGENGABA tam varia nomina acceperit, ac plerique de illo munere confusas sibi notiones formauerint. Atque id inde puto accidisse, quod illa in donationum numero sit, quae occasione nuptiarum, vel coniugii fiunt, paucissimique reperiantur, qui fines harum largitionum exacte comprehenderint, et plura hinc nomina enata curate distinxerint. Quotusquisque enim est, qui ex variis comparationibus, atque, vt in scholis loquimur, relationibus diuersa oriri nomina, et orta reapse cogitet? Qui fines alicuius negotii bene ponderat, is etiam sollicitum se gerit de nomine certo huic negotio imponendo. Sed non circumspehere inepti sacerdotes, ac veterum tabularum confectores et scriptores, a pristinis formulis recedentes. Hinc rarissime proprium vnicuique in causa nuptiali negotio nomen tribuebant; sed generali modo loquendi vsu Romana Germanicis et haec illis turpi mixtura confundebant; maxime cum Bononiae ac Parisiis in iuris studium incumberent, et decreta Pontificum, iusque Romanum in foro receptum ac variis glossis iam deformatum vt plurimum sectantium, discerent. Inde factum, vt illa emptionis pretia ac dotes, et matutina munera promiscuis saepe vocabulis extulerint, et sponsalicias largitates, sponsalicia, dotes, dotalicia, antipherna atque omnia iterum

ἀνικῶς, hoc est, generali ac communi donationum propter nuptias nomine signauerint, nemine fere doctorum, quos audiebant, quorumue sputa lambebant, ob fines diuersos auctus illos dissonos et differentes secernente. Atque haec causa est, quare e chartis ac diplomatibus ineptissimorum scribarum parum saepe solatii anhelantibus impertiatur, si sola vocabula spectentur, nec, quibus modis circumscribantur ac definiantur, probe consideretur. Perinde enim hic sese res habet, ac si quis omnibus contractibus solum pactio- nis, aut consensionis in idem placitum nomen tribueret, nec contrahentium fines circumspiciens semper affirmaret, conuentionem inter Paulum et Meuium esse initam: cum e contrario homines curati probe intelligant, aliud me animo intendere, si mutuum, aliud, si commodatum, aliud, si emptionem, atque aliud denique, si conductionem inire cupiam. Ita aliud est acquirere sibi *sponsam* certo munere, aliud firmare *societatem matrimonialem iam perfectam* nouo dono, et aliud denique *prospicere* in futurum *mulieri viduae*.

§. XLIII.

Sed illi vero vniuersos actus nuptiales iisdem saepe vocabulis notant. Saltem certissimum est, eos quandoque MORGENGABAM appellasse donationem propter nuptias, sponsalitiū, sponsalitiā largitatem, dotem, augmentum dotis: ita vt nunc Oedipo saepissime opus sit, quid in tali charta, aut diplomate indicetur. Occurrunt apud Petrum de Marca in *Marca Hispanica* et codice huic egregio volumini adiecto varia instrumenta, in quibus vox SPONSALITIVM inuenitur. Si ex contextu iudicandum, negotia illis litteris expressa MORGENGABAE sane similia videntur; quia bona nominata in proprietatem futurae vxoris transcribuntur: vt ut semper du-

bium relinquatur, an forte Catalani et Nauarraei, veterum Gothorum portio, in vnam summam, aut praestationem largitiones nuptiales omnes compingere sategerint? Vnum, quod apud CATELLVM in *historia Occitaniae* inueni, satis clarum reddit, sponsalitiū a dote maritali consueuisse distingui; nec in iocalibus, aut minuto emptionis, aut donationis pretio, sed in immobilibus rebus et terris constitisse, quas SPONSALITII nomine Rex PETRVS Aragonius Mariae haeredi et Dominae Montis Pessulani solenni diplomate addixit *lib. IV. de l'histoire de Languedoc* p. 669. EGO PETRVS Rex Aragonis, Comes Barcinonae in Dei nomine recipiens te MARIAM in legitimam coniugem cum praedicta DOTE, et me tibi tradens in virum legitimum dono, et concedo tibi in DONATIONEM PROPTER NVPTIAS et in SPONSALITIVM tuum totum Comitatum de Rossilhon, cum omnibus villis et castris, dominationibus, hominibus et suis pertinentiis, et generaliter totum hoc, quod habeo et habere debes a fonte de Salsas vsque ad Clusam: tali pacto scilicet et tenore, quod si mihi superuixeris habeas haec omnia, et teneas in omni vita tua, et post mortem tuam eisdem pactis AD LIBEROS COMMVNES superstitēs, vel ipsis deficientibus ad propinquos meos reuertatur.

§. XLIV.

Et fatentur Iureconsulti Hispani sponsalitiū hoc morgengabae nostrae simile esse: quod prouinciali lingua SCREIX vocetur. Nescio, vnde nominis huius ratio. Si certum foret, Graecorum colonias in Iberiam venisse, dicendum fortassis, esse id corruptum Graecorum *νεῖξ, dos*. Sed vereor, vt id affirmandum sit absolute. Potius Arabes, qui in has oras, vt notum, ex Africa transfretarunt, multasque voces e suo idiomate Hispanis reliquerunt, RICK diuitem, item primum, primitiuum dicunt.

Vn-

Vnde dubium, an forte Catalani et Hispani primum illud donum perfectis nuptiis coniugi proprium hac voce exprefferint, verba saepe dentibus deformantes, ac sine anhelitu frangentes. Obseruauit hunc sibilum in suis Iosephus de Moret Iesuita Pompeiopolitanus in libro, quem praescripsit: *inuestigaciones historicas de las antiguedades del Reyno de Navarra* l. I. cap. V. p. 108. *TODAS las gentes Orientales quiebran en la garganta la lengua y las palabras, como los Hebreos, y los Syros. Las gentes Mediterraneas hieren en el paladar las palabras, como los Griegos, y Asiaticos. Todas las gentes Occidentales quiebran en los dientes las dicciones, como los Italianos, y Espanoles.* Respondent haec Isidori Hispalensis verbis, quae libro IX. *Ety-molog. cap. I.* leguntur. *OMNES autem Orientis gentes in gutture linguam et verba collidunt, sicut Hebraei et Syri. Omnes Mediterraneae gentes in palato sermones feriunt, sicut Graeci et Aiani. Omnes Occidentis gentes verba in dentibus frangunt, sicut Itali et HISPANI.* Eadem fere Iosephus Scaliger in libello de linguis Europaeorum habet, nempe Vascones atque Hispanos sine gutturali anhelitu verba sua pronunciare aliisque litteris adscitis mitigare, ut lenior et suauior efficiatur sonus: eoque e *Reicks* illud peregrinum et Hispanicum *Screix* facile potuit prouenire. *Ἐν παρόδῳ* moneo, nec Sardis incognitum esse Vasconum *Screix*.

§. XLV.

Ceterum ferendi adhuc sunt, qui MORGENGABAM dotem quidem, sed MATVTINAM vocitant. Ex adiectione enim intelligitur; quid indicetur, quodue ius tali donationi sit accommodandum. Neque vero, quod iterato moneo, semper ex argumento huiusmodi tabularum patet, qualis species insit. Sic in *historia Aluerniae*, magni-

fico STEPHANI BALVZII opere, inter varias chartas, plures reperiuntur, in quibus dicitur, feminam illustrem habituram mortuo marito et *dotem*, et *sponsalitiā largitatem*. Quid est iam sponsalitia largitas? Nihil sequitur, quod antecedentia in clariori luce constituat, neque verbulum apparet, quod dotis generale nomen exponat. Ac hariolator egregius sane is erit mihi, qui ex variis in eodem opere chartis, vbi *maritaggi* vocula occurrit, sensum verum iuridicum eliciat. Et si enim non sum nescius, *maritagium* apud Anglos et Gallos saepe significare dotem, quam femina adfert; nequaquam tamen incognita sunt in Galliis statuta, vbi *maritagium* dotem et donationem propter nuptias promiscue exprimit, quod etiam Cangius animaduertit. Iam igitur sententiam feras, et certum exsculpas vndique, rogo. De cetero id in Anglia certum, ea quae maritus adfert vxori, *DOTEM*, quaeque marito coniux, *MARITAGIVM* nominari. Sed sub dote interea saepissime iterum latitat *Morgengaba*; ita vt summo studio adnotanda sint documenta, vbi distinctiores hisce de rebus notiones, illisque respondentia nomina apparent. Sabaudi, teste Antonio Fabro *Cod. de don. a. n. defin. 3.* nostram morgengabam *augmentum dotis* vocant: olim rectius *morganaticum*. Est enim et istud vocabulum ambigui vsus; recordorque, me in *Historia Bearnie* laudatissimi Petri de Marca tabulas legisse p. 661. vbi augmentum dotis non illam *morgengabam* nostram, sed quod Patris liberalitas doti filiae addidit, certissime significat. Vnde concluditur, Germanos nostros diligentius aliquando in instrumentis suis morgengabam a donatione propter nuptias, dotalitio et dote secreuisse, atque secernere etiam nunc, quam gentes aliae: quod formulae probant et tabulae quamplures recentiores. Sed multa tamen occurrunt documenta, vbi neutrum licet accurate discernere; hincque sine dubio

con-

contigit, vt multi morgengabam pro mera et solitaria Germanorum dote habuerint: quiaprehenderunt quandoque, dotem in publicis instrumentis nominari. Enimuero sicuti non sola nomina, sed ipsa res est considerata, nec omnibustabulis, quas idiotae saepius variorumque iurium confusione perturbata capita scripsere, fidendum est; ita a praecipiti iudicio et adsensu temperare sibi omnino debuissent, qui rectius agere haud dubie intelligunt vnamquamque rem a fine suo atque natura morali denominantes, et χαρτερηζοντας; inprimis cum neque nobis desint nomina, neque maioribus defuerint nostris. Vnde etiam haud parum mihi displicet, ipsum Petrum de Marca, qui dotem Francorum a *Morgengaba* optime separat, hanc tamen generaliter donationem propter nuptias aliquando insignire.

§. XLVI.

Restat, vt de OSCLEO adhuc simus solliciti, quod nominis in Gallia frequentatum legimus. Nemo ambigat *oscleum* et osculum eodem recidere. Et supra vero cum de Friderico III. ageremus, non sine causa adnotauimus, Fridericum Eleonorae sponsae osculum fixisse in thalamo, quem dicis causa strui iussit; simulatque adfirmasse, ea ratione Teutonico more sponsam cum coniuge commutari, Principesque sic primum iungi, cum ceteri de plebe homines illico ad rem veniant nudi. Quod si est, non habet sane sat rationis Carolus Cangijs, quando ad Romanos mores conuolat, et inde OSCLEI vocabulo, quaeque sub illo latet, rei adfundere lumen molitur. Etsi enim neutiquam inficias eo, etiam in sponsalibus Romanorum aliquando oscula lata, et sponsae pudicitiam prodimidia fere parte sic visam multis imminui, aut etiam pro pignore τὸ κοινωμήματος τῆς συγγενείας habitum; non
est

est tamen meo iudicio necesse, ut vel ex Codice *Theodosiano*, vel *Iustiniano* id moris repetatur, aut ius sponsaliorum auditum fingatur. Constat quippe, osculo tandem Germanos ipsum matrimonium consignasse; ut esset quasi foederis, et amicitiae interioris sacramentum, ac fidei intemeratae certissima tessera. Ita rectius multo intelliguntur chartae ac diplomata de OSCLEO apud Cangium aliosque occurrentia: utpote in quibus *sponsalitia*, *dotalitia* ac *donationi* propter nuptias iungitur. Nescio, an huc referendum sit latum Theudelindae Langobardorum Reginae celeberrimum suauium, quo Agilolfum simul maritum ac Regem fecit? Esi enim Paulus Diaconus cum aliis fide dignis scriptoribus diserte hoc tradit; eoque de veritate facti minime dubitandum est; tamen id potius *sponsale*, quam *matrimoniale* osculum videtur. Paulo enim post demum nuptiae solenni ratione leguntur celebratae, hoc est, post consensum thalamum, accensasque faces te iuncta per amplexus corpora: ut proinde non ausim, aliorum more, ad ea, quae recensuimus, *oscula*, et *osclea* id exempli aggregare.

§. XLVII.

Vnum, sed singulare de Visigothis adhuc adferendum est. Vt enim tales donationes, OSCLEA, SPONSALITIA, MORGENGABE uxori nouae die nuptiarum ac votorum solenni repraesentari consuevere; huius tamen populi legestoto post nuptias anno similes fieri donationes permisisse; quo finito omnes id genus donationes cessabant, atque si fierent, irritae erant. Reperiuntur hanc in rem integrae litterae in Petri de Marca *Marca Hispanica* p. 1105. quibus Raymundus Comes Paliarensis Valentiae Coniugi a. CIDLVI. quædam intra illud annui temporis spatium donat, vnde sequentia cum Lectore communicabimus:

Ego

Ego Raimundus in nomine Domini Comes Piliarensis donator sum tibi uxori meae Valentiae Comitissae. Quia legibus est decretum et in tertio libro LEGIS GOTHORVM videlicet in primo titulo est scriptum, ut vir iam habens uxorem, transacto scilicet anno, pro dilectione vel merito coniugalis obsequii, si ei aliquid donare voluerit, licentiam incunctanter habebit, et aliter infra anni circulum nihil ei dare poterit, quod ipsa habere possit, idcirco ego iam dictus Comes elapso et transacto anno postquam te accepi in coniugio, a nullo coactus neque suafusus, per meam bonam voluntatem propter amorem et dilectionem, quam circa te habeo, legaliter de meis rebus hoc tibi dono atque concedo. Dono namque tibi per hanc meae donationis scripturam castrum de Muro, cetera.

§. XLVIII.

Atque haec sane illustrandae huic materiae sufficerent, nisi tollendum restaret dubium, quod totam subruere tractationem nostram posset. Forte enim arguet aliquis, me quidem accurate ostendisse, morgengabam fuisse discretam a dotalitio, non autem a dote: haecque toto coelo differre. Cui repono, perperam adseuerari, nondum esse ostensam differentiam morgengabae a dote. Quorsum enim pertineret locus e Gregorio Turonensi? quorsum Marculphi formula? quorsum tot loca ex omnium fere Germanicarum gentium legibus? Deinde vero non nego, me dotalitium illustrium feminarum certo sensu pro vicaria virorum dote habuisse. Nam dotalitium hodieque omnes fere *Leibgeding* appellant, *Leibzucht*, *Bersorgung*, quemadmodum dos antiqua, priusquam dotalitii vox audita, non solum idem nomen tulit; verum etiam simili fine a maritis uxori praestabatur. Itaque dotalitium in locum illius dotis conventionalis, ut cum emblemate, seu adiectiuo, utique successisse videtur. Iam sumo: morgengabam non esse dotalitium;

P

quia

quia disertim tum leges, tum chartae (*) separant : quin amplius pono, dotalitium non esse donationem propter nuptias, quia *Wittum*, quod tantundem valet, ab hac specie distinguitur, et alterius plane naturae est. Vbi, vbi enim in donatione propter nuptias obseruatur duplum, vel quadruplum? Ergo si dotalitium donatio propter nuptias non est, nec morgengaba proprio dissentientium iudicio ; certe dos erit. Si dos, iterum discrepabit a morgengaba ; imo dos atque dotalitium, quae idem sonant, ad aliud omnino genus pertinebunt. Ex quo relinquitur, omnia haec tum ratione finium distingui, tum ratione praestationis, tum dominii ac fruitionis. Donatione propter nuptias vxor nequaquam fruitur, sed eam tanquam pignus doti aequale habet. Dotem vero post mortem mariti accipit, sicut dotalitium, et fructuario iure vitur ; cum vicissim Morgengabam viuo marito iam seruet, eaque fruatur, et iure proprio statim post concubitum teneat, aeternumque retineat tanquam amoris coniugalis et communio- nis arclissima primam tesseram, ferme, vt est in formula Henrici Brulæi *ICti de renunciatione filiarum caus. 3. cap. 2.* Nos Petrus damus quoque et numeramus post primum thalami ingressum Coniugi nostrae, amicabilis compensationis (**) et recreationis gratia, duo millia imperialium cum liberrima administrandi potestate, in tantum, vt de hisce nummis libere disponere, eamque, cuiusque velit, etiam extraneo, donare, legare, vel tradere possit. Plura non addimus, sed ad alia pro- perantes conclusiones primarias de morgengaba tam veras quam falsas excutimus.

CAP.

(*) Euolue, si lubet, Mülleri part. IV. *Secretarii Politici* (Staats- Cabinet) cap. I. vbi Wilhelmus Friderici Placidi frater separatis libellis dotalitium et morgengabam Annae Coniugi Alberti II. Imperatoris filiae assignat.

(**) De hac compensatione infra nonnulla adnotabo : putoque a recentioribus scholis etiam Brulæum esse deceptum.

CAP. IV.

CONCLVSIONES PRAGMATI-
CAE DE MORGENGABA PARTIM
VERAE PARTIM FALSAE.

§. I.

Vera est illatio I. *Feudum ex regula in morgengaba non posse dari.* Etsi enim prohibitum non est, dari res mobiles et immobiles, corporales atque incorporales; tamen cum certum sit plenum dominium transire in uxorem: et vasallus vero plenum dominium non habeat, neque etiam utile sine domini sufficienti consensu alienari possit; hinc per se patet, frustra res beneficiarias huic fini deputari. Nec muto decisionem, quamlibet feudum quodammodo haereditarium vocetur. Constat quippe, haereditarii feudi quamplurimas inueniri differentias. Sunt talia atque appellantur, quae masculorum et feminarum promiscuam successionem admittunt, aliqua ad successores ab intestato transferuntur: de quibusdam licet inter mortuos disponere; inter viuos non item: de aliquibus in utrumque casum. Ergo in reliquis omnibus frustra morgengaba constituitur: in sola extrema specie licet. Hoc namque donum eius naturae est, ut liberrimum in eo alienando arbitrium habeat mulier. Ex quo fluit, ut non nisi in eius generis feudo, quod a patrimonio *parum* differt, et quod plenissime haereditarium est, relinquī possit. Ac persisto in proposita sententia, etiamsi Dominus supremus, seu directus consentiat. Aut enim hic cupit, ut feudum, quod sic permittendum uxori, maneat feudum ex pacto et providentia maiorum, aut qualitatem feudalem exuat. Si prius, inhabilis est illares, ut fiat

fiat *morgengaba*: quam pleno iure sibi vindicat femina. Sin posterius, tum certe non amplius erit feudum, eoque pacto feudum tradetur nequaquam, sed res ab omni nexu libera, sed allodium, (*) sed fundus optimus maximusque: nisi quidem eo aliquis iterum delabatur, amittere tale feudum Domini voluntate omnes qualitates beneficii, excepta sola fidelitate. Et tum vero recurret responsio, feudum plenissime haereditarium futurum eo modo materiam doni antelucani tandem: de quo iam diximus. Ceterum per se intelligitur, Dominum quidem ita praeiudicaturum sibi, non autem agnatis aliisque, quibus ius quaesitum est. Vnde noue cogitur, et horum consensum in feudo antiquo necessarium videri, si morganaticum ius exercere plenissime vel viuo, vel mortuo marito cupiat in re, quae vel feudum fuit, vel haereditarii beneficii plenissimam naturam induit, eoque pacto ad agnatos non nisi fortuito redibit. Ceterum caue putes, Morgengabam non etiam ex feudo posse solui. Est enim raro id fieri solet; tamen euenire potest atque aliquando actu euenit. Habet exemplum Lynkerus in *Resolut. Iurid. Ref.* DLXXXVI.

§. II.

Quod si quaeras, quare igitur dotalitium in feudo constitui queat, tunc repono, quia mortua vidua ad dominum redit:

(*) Hinc Tancredus Atestinus, qui se Marchionem Langobardorum vocat, et Hugonis filius erat, apud Muratorium in *antiquitatibus Estensibus* seu *Atestinis* p. 332. uxori suae Gotae in testamento feuda quaedam iure allodii hisce verbis relinquit: *Volo etiam, ut uxor mea Gota habeat in ALLODIVM feudum Hugonis Talamassi, et feudum Grassi de Runcho* NOMINE scilicet MORGINCAP. Leguntur plura hoc in documento scopo nostro congruentia; sed breuitati studemus.

redit: vtut ad tempus dominii utilis vidua femina particeps redditur. Deinde lubens consentio, etiam ad tempus secundum ius strictum dominium feudi utile in vxorem transferri non posse; sed quia Fridericus II. Neapolitanis et Siculis Francorum more viuentibus *Lib. III. Tit. XV.* id permisit, in mores tandem (*) iuit, vt sine domini permissione etiam in beneficiis ac feudis dotalitium constitueretur, inprimis cum dotalitii fruitio efficiat, vt dos remaneat in fundis

P 3

clien-

(*) Haud temere adieci *tandem*. Multum enim temporis effluxit, antequam in Germania sine consensu Domini vxoribus suis dotalitia constituerent. Refert Schilterus de Ruperto Rege, eum Dynastae *de Hobeneck* peculiari indulgentia permisisse, vt *feudum* suum *burgense* in dotalitium daret (vid. *Commentar. ad Jus Feudale Allemannicum* p. 187.) Copiosius vero doctissimus Ioannes Ioachimus Müllerus part. IV. cap. I. *Secretarii Politici* demonstrat, in feudis regalibus non solum consensum Caesaris, verum etiam inuestituram fuisse petitam, et obtentam: quid? quod illustribus feminis tutores refert datos, atque simili ratione inuestitos. Ac, ne cui in mentem venire commentitia ratio possit, inoleuisse huiusmodi inuestituras propter regalia iura simul concessa; subiicit ille quoque de feudis nobilibus, et non regalibus exempla. Quae res facit, vt serius consensum dominorum in desuetudinem abiisse suspicer; atque saeculo potissimum XV. cum iura ciuilia et feudalia plenis velis ex Italia in Germaniam irruerent, et Neapolitani Doctores inprimis suspici coepissent. Deinde vero vix negabo, etiam opinionem, vtut falsam, huic mori *stabiliendo* ansam dedisse, dum hodieque autumant permulti, in dotalitio merum vsumfructum mulieri permitti. In vsumfructum autem Domini consensum atque inuestituram pro superfluo merito haberi. Ex quo ortum, vt multis in terris ac regionibus Germaniae dotalitia vxoribus sine speciali consensu Dominorum constituentur.

clientelaribus, sicque non imminuantur, sed potius augeantur. Quae ratio pervicisse videtur, quare mulier dotem suam amittat, si eligat dotalitium. Neque enim fas est, ut sine villo commodo solum oneretur feudum; quod propter seruitia primario datur. Dotis autem amissionem facile concoquere potest, quia tum ob mariti dotem, quam donationem propter nuptias vocant, tum dotem propriam duplicatis vsuris seu redditibus, atque ita quadruplicatis cumulatur. At in morgengaba res longe aliter est comparata. *Morgengaba* nunquam reddit ex ordine ad dominum, multo minus ad vassallum. Quod si quis arguat, posse dominum consentire ad tempus; tum reueniet quaestio, vtrum consentiat, ut plenum vxor dominium habeat, an ut minus plenum? Si prius, tunc dominus non erit tempore intermedio dominus, eiusque dominium extinguendum foret utique. Sin posterius, sane mulier non fruitur plenissimo eius rei dominio; adeoque non habebit morgengabam, quae tali priuilegio est munita. Nec erubesco adfirmare, etiam intermedio tempore non effecturam huiusmodi concessionem, ut sit morgengaba, quia alienare ac pro lubitu in quemque transferre nequit. Ergo morgengaba maxime impropria nascetur. Impropria morgengaba vero non est morgengaba recepti vsus, sed pactis ita circumscripta, ut eius ordinariam naturam vix agnoscas.

§. III.

Quod vtcunque sit, probo interea hanc II. consecutionem: *Matrem etiam, praeteritis liberis, donum suum in alios pro arbitrio transfundere, nec marito ius esse alienationem impediendi.* Nam cum plenissimam proprietatem consecuta est Faustina in rebus *morganaticis*, maritus autem rem donatam et a se dimissam repetere iure nequeat: hinc iterum concludendum, et liberorum et patris ac comparate mariti actionem futuram inanem. Pacta in contrarium inita ad quaestionem

nem non pertinent. Quin nec vetusti mores obfistunt, vtut in speculo Saxonico dicitur lib.I. art.XX. seq. *Die Frau erbet die Morgengab auf ihre Erben, und mag damit thun und lassen, was Sie will. Aber Leibgeding nicht.* Vocabulum *Erben* adeo late patet, vt liberos quoscunque et consanguineos et amicos denotet, quibus vxor sua tam inter viuos, quam mortuos relinquere pro lubitu potis est. Vnde haud male rationes Mylerus cum aliis init, quando morgengabam e priori matrimonio acquisitam ad liberos e secundis nuptiis susceptos transferri posse existimat. In Gelria fieri quidem hoc nequit, si ipsa liberos habeat, aut ante maritum decedat; obseruante id Antonio Matthaei in *paroemiis* p.68. Sed vix infringunt statuta specialia ius *morgengabae* vniuersale. Nec incertum habeo, Gelros hac parte ius patrum cum Romano permutasse, legem 18. *Cod. de donat. ante nupt.* pessime rebus domesticis applicantes. Quid? quod ausim dicere, etiam ad proximam cognatam neutiquam iri delatum morgengabam, etsi in vtensilibus consistit, quia plena proprietate, ac singulari et priuilegiario iure vxoris est. Proxima cognata vero, quae ordinario iure Saxonum succedit, non ita augere ius suum ex lege poterit, vt accipiat, quae sunt viduae praeter ordinem, inque quibus priua prorsus atque peculiari praedita est facultate. Nec ambigo, quin etiam nonnulli Saxonici doctores in hoc conspirent. Saltem Barthius in tractatu Germaniae *de gerada aliisque feminarum iuribus* eo inclinatur, cumque eo plures. Quod si dixeris, futurum ita, vt nec legitimam inde liberis relinquere cogatur mater, facile respondeo: iure Romano testamentariis in caussis inualefcente, ad quod respiciendum sine noua lege, primum in morgengaba ius hac parte, quando testamentum condere vult mulier, videri suspensum. Quod secus est in vtensilibus, seu *gerada* proximae cognatae relinquendis: de quo nihil disponunt Romanae leges, nec
morgen-

morgengabico iuri contrarium sanciunt domestica statuta: vtut varie hic dissentiunt aliqui.

§. IV.

Infero porro et III. concludo: *Maritum nihil in morgengaba seu praedio hoc ex capite donato mutare posse, nec faciem fundi vertere, nec seruitutem alii concedere.* Est enim huiusmodi fundus, respectu mariti, res plane aliena. In re aliena vero nemo seruitutem constituit, nemo hypothecam, nemoque vel tantillum iuris in rem transferre in alterum porest. Ideo etiam vsumfructum, vsum, habitationem in alium sine maritae consensu transcribere nequit: idque prohibitum censerī omnino debet. Dico sine *consensu maritae*. Neque enim Sabaudicum ius vniuersale est, nec rationibus Germaniae penitus congruit, vt nec pactis aliquid mutare ipsa femina queat. Vbi nulla legis prohibitio, ibi libertas: et vbi haec, pactorum sane vincula non sunt nullius momenti efficientiaeque. Sed licet tamen marito, constante iam matrimonio, morgengabam vxoris augere. Vnde vix haesito, posse eum fundo muliebri morganatico seruitutem acquirere; vt tamen fructus ad illam redeant: quemadmodum etiam minime dubitandum, quin, si Rex territorium coniugi hac ex caussa donauerit, metallifodinae omnes, et redditus inde vxoris sint: nec maiori disquisitione indiget, si Princeps imperii terram allodiale in morgengabam illustrissimae lecti sociae pleno iure daret: vtut hodie haud facile fieri solet, cum plerumque certa pecuniae summa muneri suo modum figant. Dico *pleno iure*. Alioquin enim per se constat, iura illa summa videri excepta.

§. V.

De cetero quaeri dignum, an faciem fundi sic donati mutare nequeat maritus, si melior tali mutatione reddatur coniugis conditio, puta, si hortus in agrum verratur, et fructuum inde portio reddituumque maior quantitas conficiatur?

Et

Et credam, non posse absolute adfirmari hoc *ζήτημα*. Neque enim satis est, redditus augeri; cum potius eo redeat quaestionis summa, an magis coniugi placeant horti aprici, violaria, rosaria, pomaria, floralia? Neque enim amplius utilitatis ad uxorem pertinentis arbiter est maritus, sed illa ipsa debet arbitrari, et suo iudicio frui. Certe illustres feminae saepius aliquot florenorum centena vix aestimant tanti, quanti faciunt iucunditatem, commodaque ex horri amoenitate speranda et percipienda. Vnde vix dubitem, refundendum fore a marito id, quod interest, coniugi, aut ab eius haeredibus, si illa inuita aliquid mutationis euenerit. Quomodo vero aestimatio instituatur, aliunde e iuris principis suggeritur: constatque certe, iureiurando tandem in litem locum futurum, si tenaciter tueri iura sua cupiens nullum compositioni locum relinquat. Simili modo nec permutare morgengabam licebit: cum permutatio sit alienationis species.

§. VI.

Sed amplius dubitatur, num, si ipse egeat maritus, nec habeat, vnde alatur, laxanda sit facultas tum ratione fructuum, tum alienationis, hoc est, an maritus retinere fructus, aut si maior necessitas urgeat, et liberorum educatio necrite obtineri, nec ipse cum familia digne viuere queat, in aliam plane transcribere totam morgengabam possit? Et certum est, non adeo facilem solutu videri hunc iuris nodum. Colliduntur hoc loco bina iura; totaque eo recidet causa, an alere marita coniugem obstringatur ad incitas redactum? Nihil hic iuuant notissima iuris: maritum ad alendam uxorem liberosque obstringi; in uxorem vero hoc onus neutriquam recumbere. Ponimus enim necessitatem, ponimus nouercantis fortunae insultus, ponimus liberorum necessariam educationem, impendia interea et sumtus requirentem,

Q

tem,

tem, quos ad egestatem sine sua culpa redactus praestare nequit. Hisce vero ita constitutis neutrquam verecundamur adfirmare, etiam morgengabae non esse adscribendum ius tam seuerum, vt maritus ex illis rebus non sit sustentandus. Sane necare videtur maritum, quae cum ad egestatem extremam redactum non alit: inprimis cum nulla ei facultas sit acquirendi maiorem copiam. Deinde in vulgus innotescit, etiam matrem, si bona mariti non sufficiant, vel iuris sensu nulla amplius sint, nec auus, nec maiores habeant, quod erogent, educationis onera ferre debere. Accedit, quod, quemadmodum ipsa femina dotem illatam in domum mariti repetere potest, si parentibus sit consulendum, si liberi prioris matrimonii ab hostibus redimendi, si aes alienum persoluendum; ita cerre iniquum foret, si pereunti marito de suis rebus nihil largiri, et vacua ab amore, vacua ab omni misericordia, liberorum ac fidei coniugalis oblita fortunae iniuriis expositum relinquere sine ope contendat. Sed id vero per se capitur, facultatibus mariti luculenter postea auctis, restituenda omnia; cum tunc necessitas cesser, quae nec legem, nec priuilegium contuetur, sed omnia fere iura extinguit, quamdiu durat.

§. VII.

At si sine caussa maritus alienauerit, seu oppignorauerit ea fini donata, tum ex more admissaque hypothese constat, vel maritum, vel eius haeredes ad reparationem utique obligari. Duntaxat quaesitum memini, an si negent haeredes, vxori, quod petit, huius iuriiurando decisio sit committenda, sicut veteri Saxonum Allemannorumque iure decernitur. Mylerus ab Ehrenbach, cui parui iudicii libella est, tricas hic necit, et ad sacramentum illico admittere coniugem detrectat, nisi aliae coniecturae suppetant, ei aliquid, hoc intuitu, a marito vel datum, vel promissum. Probe enim

enim penſitare debuiffet Mylerus, homines primarios et nobiles ex ordine fueuiſſe vxoribus ſuis antelucana munera ferre. Ordinarium praefumitur, eoque aliis coniecturis nullis opus eſt. Sed is vero inepte argutatur, quando promiſſionem augmenti dotis facti; et facta autem probanda adſtruit: alioquin non defuturum ius, ſed probationem: idque legibus Romanis abſone illuſtrat cum Antonio Fabro in *Gammologia cap. XVII. p. 439.* Neque enim dubitatur, promiſſionem ac praeflationem morgengabae eſſe facti, ſed id potius in quaefſione eſt, an ſit facti ordinarii ac recepti? Quod ſi eſt, onus probandi ſane euaneſcit: immo potius facti eſt rari, maritum nihil promiſſiſſe, nouaeque nuptae donum conſuetum atque maritalis charitatis arrhabonem praeter morem ſubtraxiſſe. Itaque ius Saxonicum antiquum et Allemannicum haud dubie vincent, iusiurandum mulieri, niſi quid noui, ſimpliciter imponentia: vtut Antonius Faber ICtus alioquin acutiſſimus et pragmaticus in contrarium multa mouet ex peregrino iure, quod hoc loco iuſto contemptu exhibilamus.

§. VIII.

Quibus bene ponderaris nullo negotio demum intelligitur, quid reſpondendum ſit, ſi in publicis illuſtrium perſonarum tabulis occurrant verba: *nach Morgengabs-Recht?* quemadmodum Lunigius, cuius merita et induſtria ad poſteritatem ſatis commendari nequeunt, in *ſpicilegio ſeculari*, quod agit *de Comitibus Imperii*, vnam inter Comitum Erpaciſium tabulas exhibet, in qua iterato repetit Comes Georgius, ſe filii ſui Coniugis Ioannae Oettingenſi Comiti deſtinaiſſe mille florenos *nach Morgengabs-Recht*: quod ſane aliud nihil eſt, quam proprio iure illam ſummam ad nura ſua tranſituram, ita vt interea fruatur redditibus, donec tota quantitas reapſe exſoluta in manus eiufdem proprio iure conſignetur. Simile exemplum, et, quod no-

Q 2

ſtrac

strae opinioni valide opitulatur, idem Lunigius inter tabulas Comitum Franconiae *de Castello* suppeditat, recentem imperii praxin illustrans. Comes etenim Fridericus Magnus Susannam Ioannam Principem Comitem Oettingensem sponsam non solum propter dotem promissam 1) donatione simili propter nuptias securam reddit, verum etiam 2) morgengabam, ac dein 3) dotalitium (*Wittum*) seorsum pactae destinat. Verba Morgengabam exprimentia huius tenoris sunt: *Hierauf sollen und wollen wir Graff Friedrich Magnus von Castell gleich andern Tages nach gehaltenen Beylager unsere zukunfftige Gemahlin Fräulein Susanna Johanna mit ein tausend Gulden bemorgengaben, und also versichern, daß Ihre Liebden jährlich funffzig Gulden davon Nuzung haben, und des Haupt-Guts vergewissert seyn mögen, und haben dieselbe mit solcher Morgengabe als ihrem freyen Eigenthum nach ihrem Gefallen zu schalten und zu walten, wie Morgengabs-Recht und Gewohnheit ist; Es sollen aber ihrer Liebden so lang sie im Leben, und im unverrückten Wittib-Stand sind, solche Morgengabs-Gelder, wider ihren guten freyen Willen nicht abgelöset, sondern erst verstandener massen verzinset, nach ihrem Tod, oder anderweiter Verheurathung aber länger wider unser Graff Friedrich Magni, oder unserer Erben willen, unabgelöset nicht behalten, sondern Ihrer Liebden ihren Erben ab intestato, oder denjenigen, denen Ihre Liebden solche Gelder durch einen letzten Willen, oder sonst vermachet, abgestattet werden.* Dotalitium vero peculiaribus litteris eodem anno CIO IO CLXXVIII. describitur, quemadmodum de dote et donatione propter nuptias sigillatim illustrissimae sponsae est prouisum: certumque habeo, morem hunc in eminenti illa Franco-

niae

niae familia semper obtinuisse. Vt ita rationes ineam, hodierni Comitis Wolffgangi Dieterici et Dorotheae Renatae Zinzendorffiae tabulae nuptiales efficiunt, in quibus 1) *Heuraths*- 2) *Wiederlags*- 3) *Morgengaabs-Gelder*; *ingleichen* 4) *Wittums-Nutzungen*, und *Einkünften* clarissime seiunguntur. Quod profecto luculentissime comprobatur, quam illi incedant discincti ac confusi, qui pleraque miscent; et praxin interea sine teste iactant.

§. IX.

Ceterum nec minus veritati consentaneum est IV. *confetarium*: tum demum deberi morgengabam solenniter promissam, si thalamus conscensus, non autem si in domum duntaxat est deducta sponsa; multo minus si maritus efflauerit animam post consecrationem sacerdotalem, aut si nec istud euenerit quidem. Etsi enim multi existimant, facere deductionem in domum, ut diuini humanique iuris consors fiat Caia, atque una domus sit, communia omnia, promiscuus usus; cingendamque pro cincta haberi debere, aut latinius, zonam soluendam pro soluta: inprimis cum sponsae nihil tribuendum, vel imputandum videatur, si in torum non veniat, nec a marito recipiatur; tamen haec omnia e iure peregrino adducta ne hilum proficiunt. Quippe de Germanico instituto et more sermo est, quae perperam e legibus Quiritium conuelluntur: nisi quidem imperite adfirmetur, ius Romanum hac parte esse ius necessarium et vniuersale, ac Teutonum consuetudinem rationi contrariam. Sat est, ita habere usum nostrum ac modum, ne prius focia sit in domum deducta, quam recubuit, aut saltem sedit in lecto. Quae ratio ex antiqua maiorum consuetudine petita tantae virtutis est, ut nec sacerdotum solennia et statuta verba diuersum efficiant. Quare falsum atque absonum prorsus est, quod Neostadius de *pactis antenuptialibus* decis. XV. assert, etsi

Senatus supremæ Batauorum curiæ hoc modo censuit: *Cum, inquit, per coniunctionem illam coniugalem in facie Ecclesiæ rite peractam, indiuidua ac indissolubilis vitæ societas contracta, et non iam amplius sponsus ac sponsa, sed reuera maritus et uxor effecti sint: nec ad vinculum matrimonii stabilendum quidquam per concubitum, seu copulam carnalem adici possit, merito etiam societas bonorum iam ab eo ipso tempore inchoata atque inducta censi debuit.* Neque enim Teutones de vinculo matrimonii solliciti fuere, neque sunt in præsentî, sed de communione ac societate et amicitia coniugali, quæ vetusto more tum demum incipere creditur, cum *σωματικῶς* iunguntur. Hinc nullæ fere tabulæ occurrunt nuptiales cum sollicitudine scriptæ, vbi concubitus mentio omittatur. Produxit Toelnerus in codice diplomatico Ruperti II. Palatini auspiciis confecta instrumenta nuptialia, in quibus bis, vel ter ille repetit, tum demum se atque generum Carolum Lotharingum ad lucra nuptialia præstanda obstrictum iri, si *vna dormiuerit* cum filia. Quid autem sit dormire vna, quid thalamum conscendere, deinde explicabitur. Iam satis est, maiores nostros, etiam cum consecrationem sacerdotalem recepere, et Iudaico ac Christiano modo copulantur, initium communionis et veri coniugii distulisse. Vbi vero nulla tori communio, ibi morgengaba nulla; quod consimiliter in dotalitio ac dote Germanorum obtinet; quandoquidem hoc loco plane non quaeritur, an in caelitem atque ipsius Dei conspectu sic copulatae sint vxores, sed an vsu nostro pro talibus habeantur? Deinde ambigua admodum phraseologia est, *in Dei conspectu videri vxorem*. Quamuis enim Deus clarissime intelligat, Caiam et Caium amorem iugalem sibi inuicem destinasse, et promississe; neutiquam tamen ille ordinem propterea humanum conturbat, aut leges, aut mores licitos tollit, aut sustulisse creditur; alioquin enim ante flaminum sacra peracta sponsus et sponsa speluncam illico, sicuti

cui Dido et Aeneas, intrare eandem, datisque dextris ruere
 in amplexus et inter basia mille, accedere ad rem ac geniturae
 dare operam possent. Quod quum sit barbarum quadantenus,
 et inciuile, imo mos morus, vt Plautina phrasi vtat; idcirco
 minime credibile fit, Deo displicere Teutonicum ordinem,
 quando praeter sacra recepta aliquid illi amplius praecipiant,
 vt societas matrimonialis pro perfecta et consummata, vnde
 compendia in vxorem redundant, tum demum haberi debe-
 at, si thalami consortium iniuerint. Quin fac, consecrationem
 illam diuini esse ac necessarii iuris, vtut est neutiquam; tamen
 nihil impedit, quo minus Germani coniunctionibus hisce
 legem ampliorem dicentes vetusto modo inhaereant, qui
 sane nihil a ratione alienum continet. Ac mirum est, non
 percepisse Doctores leguleios, ipsos Romanos, etsi farre
 acciperent aliquando vxores, et flaminum murmura inter-
 uenirent; non existimasse tamen, eo modo factas coniuges
 et iuris omnis consortes, antequam solenni ductu, inter
 turbarum ac tympanorum strepitus, ad hortos ac limen
 denique mariti eiusue cubiculum peruenissent. Perperam
 vero hic loci de vinculo matrimonii indissolubili differi-
 tur; vbi de consummatione et implemento negotii et com-
 munionem, et vero, non ficto vxoris nomine disceptatur.
 Vnde multo insulsiore sunt, qui sponsam de praesenti, nec
 copula sacerdotali sponso iunctam illepide vxorem dicunt;
 maxime cum de solenni vxore et legitima hic agatur, non
 autem de minus solenni, aut impropria stilo Germanorum.
 Immo caue garrias, nos canonum decreta recepisse, et mo-
 res antiquum olentes canonibus contrarios eliminasse. Vbi
 enim, quaeso, hoc factum est, et quando? Potius egregie
 decipiuntur, qui hic generatim recepta iura canonica cla-
 mitant. Nam vtut nemo inficiatur canonici iuris receptio-
 nem; tamen non nisi imperitissimus harum rerum adfir-
 mabit,

mabit, in omnibus esse admissum. Receptio specialis est, singularis, nec per auersionem statuenda vnquam; imprimis cum e contrario liqueat, Principes viros, leges, ac mores fere omnium nationum Teutonicarum obloqui sic opinantibus, eosque in pudorem dare. Quod vero e peregrinis annalibus aut tribunalibus Hispanorum hodiernorum ac Lusitanorum adducitur, id solum indicat, hasce gentes ob superstitiosum canonum et legum ecclesiasticarum cultum a veteri more et vsu quadantenus recessisse.

§. X.

At magis controuersum videtur, an, si sponsa prae-
bisset sponso corpus ante sacerdotalem copulam, et hic
prius deponeret vitam, quam in cubiculum coniugale is
pertulisset pactam, an, inquam, tum petere lucra matutina
queat, cuius virginitas iam est profecto interfecta? Ac
puto, non petituram iure. Qui enim quaeue ita concum-
bunt et corpus miscent, et lectum intrant; illi quidem
lectum ex libidine intrasse, ac conscendisse merito dicuntur;
non autem lectum genialem, aut matrimonialem lege re-
quisitum. Et hic vero tum demum stratus videtur para-
tusque, cum sacra Christiano more peracta, cum sacerdo-
talis intonuit vox, cum ordine omnia transacta et ad prae-
scriptum. Cui non obest, vix tamen futurum, vt huiusmo-
di sponsa pro stuprata sit habenda et ab honesto vxoris
titulo excludenda, et liberi in naturalium classe collocandi.
Actutum enim regero, agi hic de nuptialibus lucris, non
de precario vxoris titulo, nec de filiorum legitima natiuitate,
agi de more ac lege Teutonica. Vnde si quis ex Italiae aut
Etruriae annalibus repetat, Clémentem VII. Pontificem Ro-
manum Mediceo de sanguine natum ab omnibus pro filio
legitimo agnitum, quantumuis publice nondum et in con-
spectu ecclesiae iuncta fuerit Parenti Iuliano Mediceo ma-
ter,

ter, is sane nihil efficiet vel intelligendo, vel agendo, quod fit titi iulitio dignum. Neque enim in Italia viuimus, nec, quid ex fauore sit tributum Iuliani suboli eiusque matri, respicimus, sed quid ex iure cogente de nuptialibus compendiis videatur statuendum, statuuntque nostrates. Quin curamus scilicet Aymonis Aluernensis ICTi ratiunculam *fauorabile*, *fauorabile* hoc loco crepantis. Quod enim vni fauorabile, alteri sane odiosum censeretur debet: nisi lex faueat tali personae, eiusque causam, commoda et lucra iudicibus speciatim ac diserte commendet. Enim vero sat scimus, filere non solum legem; sed illam quoque clare praecipere, ut in thalamum sese matrimonialem conferant candidati tam arctae societatis eamque actu perficiant.

§. XI.

Alia et longe diuersa quaestio est, an, si quis concubinam in matrimonium ducat, atque ex postfacto coniugem declaret, morgengabae locus sit? Rationes, quae in contrarium sunt, eo redeunt: esse iam virginitatis florem decerptum; tempusque transiisse sat longum, cum rependi debuisset illa. Sed facilis quoque responsio succurrit: non iam virginitatis ac pudicitiae praemium in disceptionem venire; sed id magis considerari, an communio sit denique orta, an Marcia sit vxor ex lege, sit socia tori, sit affecla mensae? Sed nemo vero contra audebit ire, aut negare, concubinam vxorem fieri posse. Quod si est, recte etiam concluditur, eam adsumi in torum, ac fieri sociam; sed iam demum, vbi ad legem et institutum denuo thalamum intrant, nec libidine perciti, sed coniugali amore stimulati publice, non clanculum lecti genialis gaudiis fruuntur. Nec enim quiuis congressus, sed legitimus communionem et pignora communionis parit.

R

§. XII.

§. XII.

Sed age V. veritatem e penitiori consideratione morgengabae eliciamus, *hancque donationem, quamvis summam quingentorum solidorum excedat, nulla insinuatione indigere statuamus.* Scio equidem esse nonnullos ICros, qui insinuationem vrgeant, cum morgengabā sit *donatio*: sed sunt tamen plures Viri graues, qui in alia omnia eunt, inque primis Simon Pistoris in Consilio iuris XX. p. 1075. qui non solum Principes, verum etiam ceteros nobiles ab hoc onere absoluit. Sunt enim talia munera antelucana iam lege permissa, nec ad D. solidos vnquam restricta. Immo Langobardorum more quartam, vel tertiam licebat hoc titulo donare. Quem limitem ac modum, si quis transliuisset, nihil sane insinuatio profecisset; nec hodie, credo, proficeret, si profusa nimis largitio foret. Ex quo iterum colligitur, quam titubent pragmatici theoriae genuinae expertes: mirumque est, eos ab ipso iure Romano nihil praesidii petiisse ad contrariam opinionem firmandam: cum sane notum sit, donationes ante nuptias nullo insinuationis praesidio indiguisse. Istud vero penitus infirmum est, quando in immobilibus nullum, saltem in Saxoniae regione, dominium transferri scribunt, nisi iudiciali auctoritate dimissio domini peragatur. Etsi namque postremum veritati consonat; vix tamen apte consequitur, vt, quod propter domini translationem iudiciali testimonio stabiliendum, pro insinuatione donationis D. solidorum summam excedentis sit venditandum, quam Iustinianus stabiliuit. Sat est, modum praescriptum non migrari: vtut plura millia Marciae coniugi deputantur. Nec opinor, aliquem tam inepte conicere ac praesumere posse, legem Iustiniani de insinuatione donationum, receptam licet, priuilegiarum donationum et ex vetustissimo patrio iure fluentium libertatem restringere: inprimis
cum

cum talis inclusio facti sit, clarissimeque exprimi debeat. Sed ubi vero tam euidens Legislatorum inuenitur voluntas, quae domesticos mores inter nobiles viros extinxisset?

§. XIII.

Magis disceptatur de VI. veritate: *an vxor ratione Morgengabae iure tacitae hypothecae in bonis mariti fruatur, nimirum, si largitio in quantitate consistat, nec in re certa disertim eidem assignata?* Plerique doctores hic titubant; dum tacitas hypothecas non tam ex aequitate sola, quam expressa legis declaratione oriri persuasum habent. Addunt opinioni suae nonnihil coloris, quando auctoribus iuris id facultatis denegant, ut hypothecas eius generis proprio ausu stabiliant; utpote qui non sint legislatores ipsimet, sed ministri legum. Quod argumenti non nullius roboris esse videtur; etsi aequum fortassis foret, securitatem ob summam semel destinatam conciliare vxori. At ego vero extra dubium collocandum existimo, veteres Germanos non tam hypothecam, quam dominium non solum in re certa, sed et designato capite ac summa coniugibus tribuisse; ita ut post mortem mariti, vel cum is facultatibus laberetur, praesumere talem summam potuerint iure. Fauet huic opinioni ipsum ius Saxonicum, quando post res expeditorias mulieri facultatem tribuit exigendi ante omnes *Morgengabam*. Nec obest, absurdum apparere, dominium affectare in pecuniae quantitate generatim promissa, quae ne quidem tradi possit; idque euenturum inconcinni, ut mulier in summa vniuerse promissa figillatim hac formula vtatur: *Ego hanc rem meam esse aio*. Quod quam foret absouum, liquere: esse enim incomprehensibile, ut haec trecenta abscisse sint vxoris, non alia. Enimvero nihil loci inter Germanos huiusmodi cauillationibus est. Potius simplicitati eorum congruit, praecepturam feminam trecenta tanquam patrimonium suum: haud secus atque

illa retinet dominium in fundo dotali ac re deposita. Quod enim semel morganatico iure firmiter promissum, donatum est. Quod donatum proprium manet, neque quisquam erit tam fatuus, qui adfirmet, feminam marito mutuo dare iterum. Administrat is quandoque morgengabam, redditusque quos vel coniugi praestat, vel separatim colligit et seruat. Quare statuendum potius, vt pleno iure praecipiat vxor suam donationem in quantitate consistentem, siue addit argentum signatum, siue ex rebus mobilibus immobilibus aliisque, quibus inesse videtur semel determinata quantitas, conficienda demum sit pecunia. Quod illi bene comprehendent, qui dominium rerum propter nuptias donatarum vxorem apud Romanos acquisiuisse statuunt. De Germanorum more vetusto vix dubitabit, qui quod ex Allemannico iure cap. III. adduximus, legerit; et priuilegia *morgengabae* penitus circumspexerit. Vnde etiam saepissime legimus cautum, promitti *nach Morgengabs-Recht*. Ex quo fluit, peculiare hic ius occurrere haudquaquam dimetiendum ad Romanarum argutiarum decempedam. Quare nec de traditione sollicitos esse conuenit hoc praefertim in dono, quod bene multis praerogatiuis est ornatum. Idque Langobardi et Itali doctores dudum agnouere, existimantes, sola promissione et litteris transire dominium. Ceterum per se patet, prudentius acturam, quae, propter doctorum dissonas opiniones, hypotheca expressa itemque vel generali, vel speciali, vel vtraque sibi cauere curet: sicuti etiam in vsu rerum id obseruamus haud raro. In transcurso adnotamus, etiam recentiores iuris magistros notiones suas non semper accurate connectere, dum aliquando in admitendis hypothecis tacitis difficillimi sunt, aliquando facillimi: obliti saepius, etiam hypothecas tacitas ex vsu et more, qui legi expressae aequiparatur, oriri posse.

§. XIV.

§. XIV.

Et esse vero morgengabae ius singulare ipsi doctores nonnunquam agnoscunt. Saltem Mollerus speciem refert ex facto propositam: vir nobilis in Saxonia propriam non habens catenam a sorore commodatam vxori donauit. Haec mariti precibus mota reddit dictam catenam restituendam dominae, hoc est, sorori commodatarii: qui interea pollicitus est, se daturum aliam. Sed non dedit, eaque ratione excessit vita. Quaesitum, an ab haeredibus mariti aut aestimatio sit praestanda, aut catena? Faciebat pro haeredibus, redditam catenam, eoque ius morgengabae proprium amissum. At petitionem mulieris aequissimam censuit Mollerus *in semestribus L.I. cap. 32.* haeredes ex promisso defuncti teneri adfirmans. Verum tamen magis dubium, an si nihil speciatim promississet maritus recipiens catenam, ius esset petendi mulieri. Et putem, nihilominus obligari haeredes. Neque enim iuri suo priuilegiato renunciauit figillatim; sed ea fini restituisse est credenda, vt haberet *ισόρροπον*. Praesumptio pro restituyente est: cui reuera, non autem dicis caussa est donatum; nec interea obligatio ad dandum remissa.

§. XV.

Quo obseruato VII. conclusio per se patet: *Etiā in morgengaba euictionem videri praestandam.* Non dicam, habere mulierem eius generis donationem ex titulo oneroso; ac pensari ea virginitatem amissam: quod deinde confutabimus. Potius adseuerabo, non obseruari hic donationem simplicem, sed ex caussa. Dedit maritus in signum matrimonii consummati; caussaque in vtriusque commodum dirigitur. Quod si intellexisset coniux, nihil iri datum; forte non nupsisset marito a veteri et patrio more recedenti, alii-que dextram porrexisset viro. Sed nihil reuera datur, quando

retineri datum nequit, sed euincitur, et restituendum est melius ius habenti. Adde, eo ipso maritum, dum dedit rem certam aestimationem habentem, voluisse quoque, ut haec aestimatio penes uxorem omni tempore maneat, si quumque consortii contracti persistat. Reperitur hoc loco pactum tacitum, cui contrauenire nequit maritus. Quod difficultatem parit, eo tandem redigitur omne: in simplici et merum lucrum continente donatione damnum ex euictione resultans non refarciri, nec videri damnum: eique cui beneficium potuit negari, sine iniuria quoque negari euictionis praestationem. Sed semper recurrit quaestio, an qui non negauit, sed morgengabam, hoc est durabile munus deliberato animo promisit ac reapse dedit, sit in nexu? Saltem non contemnenda ratio videtur, maritum, etsi initio non fuisset obstrictus ad exhibendum munus; nunc tamen cum dedit, et mori se vetusto accommodauit, nec sine causa largus extitit; etiam donationem suam non debere relinquere inanem ac sine effectum.

§. XVI.

At enim aliud longe quaesitum videtur: An si extraneus dedisset morgengabam, vel hic, vel maritus ad euictionem obstringeretur? Puto ego minimeque dubito, neutrum teneri. Non maritum, quia ab illo uxor causam non habet: non extraneum, quia nec more, nec lege obstringebatur ad dandum, nec peculiari pollicitatione ad hoc se obstrinxit, sed fortuito dedit, aut promisit. Ac dum vero liberalis esse voluit, praestitit profecto, quod habuit: ac quo se carere posse existimauit. Atque haec est illa species, ubi quis liberalitatis suae poenam sustinere non cogitur. Sed verte thema ac dic, sciuisse donatorem, rem esse alienam; et tum quoque referes responsionem: paratam esse de dolo actio-

actionem; quia neque leges ciuiles, neque naturales dolosis
ylla ratione solent fauere.

§. XVII.

Sed quid? Si focer fundum tradidisset nurui morga-
natico titulo? Qui focerum obstringi euieta morgengaba
credunt, sine dubio ponunt, eum ad dandum vel ex more,
vel ex promisso antecedente obligari. Si posterius, non
est satisfactum obligationi, quando rem alienam dedit. Si
prius, tanto certius constat, focerum ad rependendum, quod
interest, vinciri, quanto clarius innotescit, foceros alioquin
in se donandi munus suscipere solitos.

§. XVIII.

Sed vtut foceri, quid? quod mariti prospicere vxori-
bus et comparate nuribus suis solent; tamen FALSVM I.
puto: *cogi posse maritum focerumque ad morgengabam nouae
nuptae erogandam*. Quanquam enim lege multas inter Teu-
tonicas gentes statutum est, quantum morgengabae loco
praeitari nouis maritibus ad summum queat; non consequi-
tur, tamen, vt semper id fieri debeat, si quis nolit, nec promi-
sit, nec praestitit; falsusque est Antonius Faber, ab haeredi-
bus iure perfecto exigendum tale munus definiens *Lib. Cod.*
VII. defin. 1. n. 9. De Saxonum noua morgengaba et ex er-
rore introducta iam non discepro. Ceterum Fabri *πρώτον
ψεύδος* in eo cubat, quod ob virginitatis florem decerptum
exigi posse credat, eoque titulo oneroso acquiri vxori cum
multis somniet. Vnde vigilandum vtique illustribus femi-
nis, vt vel promissione, vel effectiua constitutione sibi pro-
spici curent. Ipsi Doctores Saxonici hac parte probe ra-
tiones subducunt, quando morgengabam, quae donum est
matutinum, voluntatis, non necessitatis esse crebro incul-
cant: etsi rarius contingit, vt personae nobiles et illustres
hac parte ab antiquo more desciscant. Quod si Antonius
Faber

Faber hac ratione usus fuisset, morem pro lege esse; forte verisimiliorem opinionem effecisset suam. Sed cum tamen in legibus Teutoniae omnibus, quas mihi quidem inspicere licuit, maritorum arbitrio sit relictum, an, quid et quale largiri vellent; fixum erit, neminem siciri coactum, nec haeredes obligatum. Dependet haec liberalitas ab amore et affectione noui mariti; estque in propatulo, ab haeredibus affectionem ne quidem aestimari posse, nisi vel speciatim, vel generaliter ad modum consuetum ac comparate sit aliquid promissum pactumque. Ex quo confit, non quidem adaequatam rationem adferri, quando dicitur, morgengabam esse donationem inter viuos; idque circo intermittere licere. Possent enim vtique lex esse lata, vt quantitatem pro conditione sua maritus ipsemet decerneret; sicuti dos apud Romanos erat praestanda a patre; quae non minus quam morgengaba donatio dicitur, ac liberalitati patris adscribitur. Quare verior ratio est, propterea omitti posse, quia eius generis largitio mariti iudicio integre est relicta. Hinc verba: **Ein Mann von Ritters- Art mag seinem Weib wol geben**, cetera. Quod idem est, ac si speculum diceret: *in arbitrio viri omne id esse positum.*

§. XIX.

Ea vero ratione II. restat adfertum falsum, sed examinandum pluribus; *in pensationem ereptae virginitatis fieri murationem antelucanam.* Atque est fatendum, antiquam fari hanc videri opinionem: quandoquidem in ipso iure Bauarico prouinciali veteri id rationis adducitur, sicut supra monitum. Sed cum tamen luculenter demonstrauerimus, tori possessionem feminam, quae in lecto recubuit, esse indeptam; atque ex illa communione possessionis demum apparuisse, eam nunc vxorem esse, ac diuini humanique iuris consortem; temerarium sane foret, exigere de-

stricte,

fricte, vt et coitus accedat, et virginitas interficiatur re-
apse. Iam iam enim consummatum Germanis matrimo-
nium creditur, si stragulum obductum, si lodix parata, si
culcitae inuolutum par nobile coniugum, si osculum fixum.
Ergo sola deductio in torum sufficit, nec curiose inquiren-
dum, an ad rem atque vltimam veneris lineam sit peruen-
tum? Quid si enim senex sit, qui vxorem ducat, quem non
amplius respicit Cypria venus? Quid? si morbo corripia-
tur etiam aetate vicens, nec ad illa praelia prima nocte sit
aptus? Quid? si omine territi, aut auspice, voto et super-
stitione verante, aut fascino praepediti distulerint illos ero-
ticos Iustus? An tu coniuges non dices? an communionem
ac consortium nondum coepisse adseuerabis? Quare nolim
vrgeas verbaque capres *Schlaffen, Benschlaffen*, quae ple-
rumque congressum maritalem signent. Quippe semper
in legibus et statutis interpretandis potentior est mens di-
centis, quam quae primo obtutu leguntur verba. Atque
interea etiam vox *dormiendi* neutiquam flagitat, vt illico li-
bidine singultiant venae, impetuque facto in sociam ad latus
cubantem irruatur et virginitati vltimum ac maximum te-
lum inferatur. Sate est, in tepido sinu mariti aut recubuisse
illam, aut breui tempore in cubili sedisse. Hinc etiam est,
quod per procuratorem possessionem thalami occupare non
solum liceat, sed et inter illustres talis modus ac mos fre-
quentatus legatur. Quin probe intelligent, qui Imperato-
ris Maximiliani I. res gestas perlustrant, Annam Britannicam
ab ipso adulterii propterea esse insimulatam, quod lecti so-
cia per procuratorem effecta turpiter maritum Imperato-
rem deferens in manus Caroli VIII. et thalamum tandem
eiusdem conuenisset. Refert Petrus Baelius (*) concertatio-

S

nes

(*) Tom. II. *des Reponses aux questions d'un provincial* p.
678. f.

nes virorum eruditorum ea tempestate flagrantēs , cum vnus adulterium inconstanti impingeret Principi , alter negaret ; ac tertius denique certo sensu cumque adiectione admitteret , atque alio iterum respectu inficiaretur . Sed sufficit , plerosque ad Teutonicum morem respicientes Annam Britannicam habuisse pro vxore Maximiliani , fidemque coniugalem ab ea fractam credidisse abque adulterii labe absolui Britannicam posse , penitus desperasse . Quae vniuersa atque singula profecto indicio sunt euidenti , lucri nuptialis , quod morgengaba appellatur , merito fieri participem vxorem , etiam si virginitatem illibatam secum asportet , nec amoris calidissimi guttas persentiscat , nec tacta , nec cognita iis a marito locis sit , vbi libido praelia ciet , vndeque saucia plerumque redit nobilis virago . Ac peropportune nobis hic adsunt suisque argumentis succurrunt scriptores de communione bonorum inter coniuges elari : qui plus nihil tota in Germania ad complementum eius societatis requirunt , quam possessionem communis thalami . Nec aliud dicendum , etsi per vxorem stetit , quo minus veneris vexillum erigere potuerit maritus . Vti enim communio bonorum ac tori non impeditur maritusque commoda sueta percipit ; ita nec commodis suis fraudanda est vxor , tametsi mulieri tribui possit aliquid culpaeeque morae auctor fuisset .

§. XX.

Sed difficilior paullo quaestio formatur , si quis feminam fingat impenetrabilem , si virum spadonem , si frigidum , si insanabilem , an tum mulier morgengabam ac nuptialia compendia acceptura esset ? Quod si enim dicatur , nihil habituram feminam , quae inepta sit procreandae suboli ex illis commodis , tum orietur dubium , an quae est adsumta in torum , non sit vxor ? Et adsumta ve-

ro est, et ad latus mariti recubuit: sicque opinioni a nobis supra defensae repugnare haec adsertio videtur. Sed ego vero fidenter adfirmo, ita capiendam esse consensionem thalami, ut spes sit, etiam corporum commixtionem locum habituram. Vbi vero spes huiusmodi evanescit, ibi sane matrimonium est nullum; immo nunquam fuit: nec lectus genialis est dicendus, quem intrassent Faustina et Antonius, sed lectus simpliciter, cuius consensio matrimonium neutiquam efficit, nec consequenter communionem inducit, nec vxorum maritorumque dulcia nomina parit. Vxoris vero notione et nomine facessente, facessit morgengaba: praesertim si in femina impedimenti causa et origo reperitur. Vnde diiudicanda quaestio de coniunctione cum euncho. Quae enim sic sese iungit euirato, stupri potius consuetudinem habuisse censenda est. Ad stuprum matrimonialia lucra non pertinent.

§. XXI.

At aliud iterum statuendum, si spado, vel frigidus sit effectus vir, ac mulier expectare meliora fata constituat. Tunc enim matrimonium subsistit, nec statim nullum est; sed si omnes medicorum artes eludat malum, isteque Suecica niue frigidior appareat, nec, ut Theognis loquitur, ad aruum muliebre arandum ullo remedio ac fomento impelli potest, coniugium demum dirimitur. Diuortium autem hoc cum sit *priuatio*; ideo etiam *habitu* praeposit; concluditurque haud temere, coniugium fuisse. Vbi vero coniugium, ibi lectus genialis est consensus. Vbi consensio, ibi consortium: vbi consortium, ibi munus consortium hoc significans et consignans, hoc est MORGENGABA. Nec aliter rationes suas ineunt Iureconsulti de communione bonorum inter coniuges diferentes.

§. XXII.

Enimvero *putatium* fingi coniugium, quod palam et publice est contractum cum eo, qui maritus Marciae nequit esse: fac thalamum communicatum cum femina in errore ac bona fide versante: immo statue, etiam virum existimasse, se forma legitima esse sociatum; deinde comperiri, priorem mariti coniugem vivere, aut alio ex capite contractas subsistere nuptias nefas esse. Lucrabiturne munus suum infelix Marcia? Ratio dubitandi est, matrimonium nec extitisse, nec eo nomine insigniri posse, quod leges vetant. Sed est quoque responsio: Eam, quae bonam fidem habuit, et errore lapsa est, nec causa ignorationis fuit, communi iure priuari non posse. Ac sumo, Marciam nesciuisse mariti coniugem vivere, eoque infero, bonam fidem tantundem praestare possidenti thalamum, quam veritatem: ac morgengabam vero communi iure deberi. Nec exempla defunt, in veterum annalibus: praesertim ubi ex postfacto saepe vel Pontifices Romani, vel ipsi etiam Principes existimarunt, ob consanguinitatis, vel affinitatis vinculum coniugia stare non posse. Ac nemo offendet, morgengabam ceteraque lucra sic dimissis esse subtracta. Aliud foret, si ipsa mulier in dolo fuisset, non autem in bona fide. Neque enim tum leges scienti succurrerent, sed eam tanquam stupratam et adulteram omnis compendii exsortem vivere iustius iuberent. Praeclara sunt, quae in hanc rem eruditus congeffit Hertius in dissertatione *de matrimonio putativo*. Nec obest, frustra petere ab eo uxorem morgengabam, cuius vxor esse non potest. Facile enim regeritur, eam bona fide vxorem sese existimasse, ac publice quoque pro tali habitam. Nec desisto, etiamsi tradita res donata nondum fuerit. Neque enim in morgengaba iure patrio traditio requiritur: immo quidquid iam petit, non illa ob causam exigit futuram;

ram; sed praeteritam. Bona fides, repeto, pro veritate est; atque etiam si nullum declaratur matrimonium, vix tamen retro in irritum deducitur.

§. XXIII.

Ceterum ambiguum manet, quae sit ineunda ratio, si eo loco, vbi maritus vxorem duxit, congressus ob Doctorum errorem exigatur, et altero, vbi penates ac focum habet suum, consensio thalami sufficiat, isque moriatur, antequam inierit puellam secum recubantem, aut haec abeat e viuis, priusquam virum sit experta? Obseruatur hic non leuis collisio legum, committiturque locus contracti matrimonii cum loco domicilii. Sed puto, non tam locum celebrati matrimonii, quam maritalis domicilii fore spectandum. Nam vxor socia mariti fit, omniumque iurium, quibus ille fruitur, particeps redditur, quando in cubiculum eius transfertur. Vno verbo: Lectus genialis mariti est non solum Romano, sed patrio iure, quod hac parte cum primis contuemur. Quocirca verisimile efficitur, etiam secundum leges eius loci nuptias esse peractas, in quo fixo domicilio aetatem erant transacturi. Est haec Pragmaticorum fere omnium sententia, quorum insignem globum cogit Antonius Matthaei pater in *paroemia secunda Belgica* p. 78. Nec displicet Chassanaei ad *consuetudines Burgundicas* decisio tit. IV. §. 2. gloss. in *ducatu* n. 8. domicilium inspiciendum esse, vbi frequentius habitat vir, si forte hic pluribus sese locis instruxerit et plura domicilia habuerit.

§. XXIV.

Verum tamen nouis litibus aperitur fenestra, si forte aestiuo semestri in Bauaria, hyberno in Saxonia agat: quid enim tum? Et hic sane diuturnitas temporis nodum ne quicquam soluet, nec frequentia rem conficiet. Vnde aliis argumentis in re obscura opus erit. Atque existimo inter-

ea, Bauariam fore respiciendam, si ibi simul thalamum conscendere amantes: nisi quidem initio declarassent, secundum quas leges decidi futuras controuersias velint. Exploratumque habeo, hoc a nonnullis eurenaticum commendari, ac *cautelae* loco adferri. Quod eurenaticum etsi commendandum ipsemet opinor; tamen si omissum, si nulla declaratio anteceffit, in dubio certe adducta in medium decisio primas obtinebit. Verum quid fiet, si alibi domicilium habeat, alibi praedia sua, puta in Bauaria domicilium, ubi virginitas debet decerpi; in Saxonia praedia, ubi consensio thalami nuptias absoluit? Nemo dubitet, scindi hic in contraria studia iuris auctores. Sed nos tamen ita animum inducimus: societatem coniugalem hoc casu videri personalem, nec territorio mariti circumscribendam, nec distinctionem mobilium, immobiliumque bonorum ad rem facere quidquam. Igitur perimenda erit virginitas, uti Bauarorum mos fert; nec solius thalami scansio definitionis certae fundamentum suggeret. Quia defensurus essem hanc sententiam, quanquam in Saxonia foret praedium situm ex munere matutino deferendum tori sociae. Insuper namque hic habenda omnia, quae de situ bonorum adferuntur; eoque domicilium cohabitantium perpetuo erit obseruandum.

§. XXV.

Extra haec peculiaria locorum statuta, si secundum Germaniae mores vniuersales sententia sit ferenda, omnis de virginitate delibata quaestio in auras vanescet, falsaque erit III. conclusio: *viratae nullam morgengabam deberi*. Aut enim ducit, aut retinet maritus stupratam, quam perforatam inuenit, aut non retinet. Si postremum, nullum erit matrimonium; eoque nullo, thalami iugalis consensio deficiet, quemadmodum paullo ante arguimus. Sin prius, hil

hil certe repugnabit, quin sit vxor: atque si haec, erit etiam nunc illi thalamus communis, ob cuius communionem solui alioquin, vel praestari id genus dona solent. Nam qui stupratae, quae se pro virgine venditauit, dolum ac scelus remittit, vel non curat; is etiam promisso se statutum noue ipsoque facto declarat; praesertim cum ea, quae pacto deputata sunt mulieri, non ideo promiserit, vt intacta esset virgo, sed vt sua coniux esset, atque vtriusque fortunae socia, hocque symbolo accepto coniugii inchoati semper memor foret. Et vitiatam autem, quaeque alii se substrauit olim, vxorem fieri et in communionem omnis iuris recipi posse, extra controuersiam est. Quibus ita constitutis in fumum abit conscientiae casus scripturientium commentum, adfirmantium, sine salutis aeternae iactura retinere non posse vitiatam huiusmodi dona, sed cum propriae turpitudinis prodicione restituenda vniuersa atque singula videri.

§. XXVI.

Pari de causa IV. quoque conclusio vt falsa reiicietur: *Viduae nullam morgengabam nec posse promitti, nec praestari: sed, si quid promittatur, aliud eam in rem nomen fore excogitandum.* Mirum est contra publica acta et morem inolitum potuisse iureconsultos talia memoriae prodere. Ipsi nos supra morgengabam Mariae Harcurtiae a Raynaldo Gelriae Duce litteris promissam, quo cum secundis est copulata nuptiis, in medium tulimus; nec haerere cuiquam dubium potest, quin fere innumera adduci exempla possent, si res clara indigeret probatione. Nec negat Gaspar Schmidius in *Commentariis ad Ius Bauaricum provinciale Tit. I. art. I. n. 17.* praxin huic doctrinae prorsus repugnare. At semel imbibito de virginitatis remuneratione hac in causa errore; necesse fuit, vt etiam plures conclusiones falsas procuderent, procusasque venum exponerent. Sed notandum tamen, Ioach. Mynfingerum

rum *Respons.* XLIII. n. 24, qui nostrates inter Iureconsultos haud infimi subsellii est, iam perspexisse, ficulneam a virginitate amissa duci rationem, ad palliandum hoc munus iugale. Quid? quod Thomas Sanctius, seu Sanchez de *Matrimonio* lib. VI. disp. 41. n. 5. fatetur: *pudicitiam, quam vxor viro prostituit, non esse dignam, vt remuneretur, quia frustraneum esset matrimonium, nisi vxor pudicitiam viro prostitutura foret.* Quae verba, vtut barbara, commonefacere secus sentientes potuissent, causam hanc precariam et futilem esse certe. Ceterum id quoque obseruandum, ineptam videri locutionem, cum pudicitiam prostituere vxor marito dicitur. Nihil in matrimonio turpe est; nec credendum, ipsos Romanos existimasse, praemio, quod prima pro nocte dabatur, pensari verecundiam nouae nuptae. Potius consortium tori primaria totius negotii causa est; eiusque solum appendix censeferi coitus debet, ob quem nihil promittitur, nihil exhibetur, nihil etiam petitur. Quin immo meretricium est, exigere vestigal ab amatoribus, quibus locatur corpus, et ad calentem libidinem porrigitur venter. Vnde cura me retigit nequaquam levis inueniendi erroris huius in ipsas leges publicas irrepentis vestigia atque originem. Ac deprehendendum, Iureconsultos Italos atque Hispanos e lege 24. C. *de donat. inter virum et uxorem*, in qua PRAEMIUM PVDICITIAE occurrit, id rationis insulse perquam exquisuisse inque scholis ac voluminibus suis ad plures infelici errore propagasse. Neque enim ea in constitutione aliud occurrit, quam vxori relinquendas esse donationes, quas vir morte confirmat, siue naturali, siue ciuili: atque addit Constantinus PRAEMIUM eas PVDICITIAE videri. Quod profecto toto coelo diuersum ab illo est praemio, quod pro opera nocturna et virginitate amissa in murationem eius dispendii effinxere doctores cerebrosi. Hi namque admodum inepte persuadent sibi

sibi, datum aliquid esse inuerecundiae repetendae causa: quasi mulier inuerecunda, atque impudica esset censenda, quae amplexus mariti non defugit, aut illa sese prostitueret, quae procreandae sobolis gratia atque ad genus humanum immortale efficiendum amorī indulget nequaquam incesto, atque illicito. Neque vero assis est faciendum, quod latius virget Petrus Gregorius Tholosanus, vxorem deterioris, quae sic deuirginetur, conditionis fieri, ac corrumpi; ideoque noua ei dote succurrendum fuisse, quo secundo facilius nuberet viro. Potius turpiter hic sese ipse Gregorius dat, et famam eruditionis alioquin non spernendae prostituit, quando penitus obliuiscitur, quam fuerint secundae nuptiae tum Francis suis, tum Germanis inuisae. Et is vero propterea opibus cumulas somniat vxores olim virgines, vt honestam nubendi conditionem inuenirent iam corruptae et vsu detritae. Pignore decertarem, Tholosanum aliosque in errore suo admodum fuisse confirmatos, cum stupratis fertum rependi virginale cernerent. Sed sicuti nemo eiusmodi pensionem donum matutinum appellabit, sed quaecunque amissae pudicitiae solatium, quoniam eripuit, quod non debuit, stuprator; ita ineptus sit oportet, qui eandem impositurus esset maritis, qui quod debent, et ob quod ad nuptias animum appulere, faciunt ac masculi praestant. Itaque alia necesse est et verior fuerit muneris antelucani causa. Ex quo pellucet, quam obtusi sint cordis, qui morgengabam titulo oneroso obtingere vxori fabulantur; hincque insinuationis necessitatem hac in donatione vanescere scriptitant, aut cum Antonio Fabro nouum argumentum inde petunt, quare dono hoc nuptiali recreanda necessario sit Marcia mulier facta, quod virgineo sanguine rede-merit merueritque vniuersa, quae ei de bonis ac facultatibus suis tribuat torosus maritus, cuius illa iugum tulerit, dum

T

venas

venas inflauit flagrantissima libido, eiusque lampadion sit effecta, atque philema. Quas ineptias iam olim merito risit Ioannes Petrus Fontanella *de pactis dotalibus claus. 7. gloss. 1. part. 1. n. 10.*

§. XXVI.

Sed maiori tamen ludibrio obnoxium sese reddidit Mylerus ab Ehrenbach, quando V. admisit conclusionem, quae ostentui eruditus est: *nempe Iuuenem a vidua femina merito huiusmodi praemium atque donum iugale expetere, qui primam emoriturae virginitatis lympham cum ipsa communicasset.* Etsi enim neminem inuenit, qui tam insulsae sit ad stipulatus opinioni atque eius sectarium agere voluerit; est tamen hoc fere intolerabile in Iureconsulto, qui peculiare de nuptiis illustrium personarum volumen conscribillaui: in hoc commiseratione dignus, quod cum tam varia compilasset Iureconsultorum scripta, indeque quam plurima in suam farraginem transfulisset; semper tamen stultissimas amplexus sit opiniones, ac causas a doctoribus excogitatas perridiculas. At quis vero, ut ad putidam conclusionem redeamus, certio-riorem faciet viduam mulierem, iuuenem virum summa integritate pudicitiaque extitisse. Dari enim in puellis virginitatis notas et antiquitas credidit et Iudaeorum natio sibi persuasit: in viris autem ut talia sint *γυναικίσματα* atque inuiolati corporis signa, nemo vnquam ac ne per somnium quidem cogitauit. Vnde admodum arrident, quae Gothofredus Barthius Lipsiensis Doctor percelebris hanc in rem porro adfert in supra laudato *libello*: valituram nempe Myleri miserrimam rationem adeo prolixè, ut vel a virgine vicissim reuera muneranda virginitas adolescenti, vel locus vtrique compositioni sit relinquendus breui manu, si vnquam aliquid foret tribuendum precario argumento. Noli dicas, idem obstiturum hypothese nostrae; consecuturum-
que

que, vt, si vir vxori donat ob lectum communem conscen-
sum, eadem etiam vicissim ferre munera sit obstricta nouo
marito; quia et in suum lectum intrasset. Disparia enim
sunt; nec vnum compingenda in fascem. Torus, vt iam
indicatum, mariti est, et manet, vbicunque sternatur. Ille
hunc cum coniuge communicat, cum haec vicissim cum il-
lo. Ille in cubiculum suum sponsam recipit, non haec illum
in diaetam et lectulum suum. Quare dubium in speciem
confictum facile sufflaminatur; luculenterque intelligunt
omnes, quam nihil sittribuendum opinioni inueteratae,
morgengabam in vicem summi honoris amissi, aut expugna-
ti pudoris a maioribus nostris esse excogitatam et vsu, more
ac publica disciplina alicubi stabilitam.

§. XXVII.

De quo quamuis plura superessent lectu haud indigna;
tamen ad finem eoque VI. atque vltimum confectarium
propero, quod quam sit fallax pauci percipiunt. Aiunt
enim: *Vxorem ob adulterium commissum perdere matutinum
donum, vel, si iam dilapidasset, refundere marito istud utique
debere.* Nullum mihi dubium est, quin plerique existiment,
hanc thesin non adeo videri absconam. Tenent quippe, do-
tem amitti ab ea, quaeue doti respondent, si fidem fregerit iu-
galem, et ad alienos sese amplexus prouoluerit. At sicuti
nemo negat, moecham retinere bona propria, et parapher-
nalia, ac tantum priuari dote adlata, ita certissime conclu-
ditur, neutiquam eam spoliari dono suo matutino, cuius
est domina primo post nuptias die effecta. Qui morgen-
gabam virginittatis praemium dicunt, nobiscum quidem con-
sentiant, sed aliam interea decidendi causam sequuntur.
Grauissima dubitandi ratio est, quod maritus donum istud
dedisse credatur in signum consortii coniugalis, quod violas-
set infami delicto; eoque indigna videatur, quae ex matrimo-

nio perfidia sua rupto fructum ferat, ac copias augeat suas. Verum tamen putem, non quidem fore iniquum, si impudicae mulieri leges huiusmodi lucrum detraherent; sed quamdiu lex nondum apparet, eo sane modo puniri nequit. Et indubium autem est, tam tremendum iuris carmen nondum innotuisse. A dote Romana ad lucra nuptialia Germanis fere propria arguere non licet: ac perperam hoc loco ingeminatur, eam amoris haud mereri praemium, quae amorem minime seruasset. Aut enim mos hic desideratur legi similis, aut lex diserta, aut pactum speciale. Itaque videndum, an ex semel constitutis principiis solui quaestio possit? Dicendumque, semel constituisse iustas nuptias atque inde resultantem thalami communionem; in cuius testificationem facta est largitio. Accedit, quod sicuti communio bonorum per adulterium retro minime tollitur; ita nec ea, quae retro sunt donata, amittentur. Qui adhuc haesitant, cogitent porro, etiam sponsales arrhas patrio more retineri ab impudica coniuge, quae fatuos est sectata ignes. Vnde recte Klockius *Relat. Cam. LXXIV. n. 40.* concludit, male aliquin de morgengabae origine edoctus: *Hanc morgantiam ego inter paraphernalia et propria bona uxoris refero et ideo secundum veriorem Doctorum sententiam* ADULTERAM EAM AMITTERE NON CENSEO. Adstipulatur Klockio Mynsingerus, quem is propterea testem aduocat, eiusque *Responsum l. n. 42. et 43.* dilaudat. Quod vero dotalitium amittat illa, alio ex fonte est. Hoc enim uxori in futurum prospicitur; semperque tacita conditio subest, eam persuturam vxorem; quod sane non fit, dum in thalamum mariti extraneos admittit atque in alienum hortum, contra fidem datam, serere eos proterue perinitit. Nec nego, amissuram quoque moecham, quod e testamento mariti ab hoc scelere immunis potuisset petere. Sed quae lege vel pacto debentur,

bentur, vel iam mulieris sunt, ordinario iure neuriquam perdet. Est haec Mollerī in *semestribus* non spernenda opinio L. IV. c. 10.

§. XXVIII.

At obscurae magis disceptationis thema est: an, si malitiose ac sine causa deferat vxor maritum, antelucana ei sint adimenda dona, aut neganda, inprimis si paullo post nuptias celebratas illa se in pedes coniiceret, atque ad domum parentum properaret? Quod Princeps nostra aetate generosa indole stimulatus tali casu praestitit, ad ius strictum non pertinet. Igitur breuiter restat monendum: factum infectum fieri vix posse. Quod datum, in proprietatem maritae semel legitime coniunctae transit. At iustas nuptias celebrauit femina defertor, et consummauit; igitur haud male cogitur, etiam haec lucra in eius patrimonio relinqui, aut ab haeredibus peti, nec a mariti successoribus recte denegari: sicuti praeter dotem, et quae huic insunt, facultates suas ac bona cetera retinet. De poena desertionis iam nobis sermo nullus est. Quin nec disputandum reor, quid Rex, vel Princeps facturus sit absoluta potestate pollens, si tam perfida ei coniux obtingeret. Nos, quid mori et iuribus Germaniae congruat, scripsimus, ac manum de tabula bona Lectorum venia subtrahimus tandem.

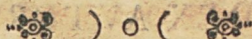
§. XXIX.

Quos antequam cum voto omnigenae prosperitatis dimittamus, commonefacimus omnes, nos a legum multitudi-
ne atque auctorum congerie, qui sibi haud leuiter aduersantur, consulto abstinuisse, nisi cum necessitas et res ipsa postulare visa. Versamur enim in materia, de qua Romanorum decreta nihil signate dicidunt, nec, quia pleraque iis ignota, definire vlla ratione potuerunt: Germanorum mores vero et instituta larga in praecedentibus manu sunt suppeditata. Et ubi autem e iuris principiis variae declarandae conclusiones

erant, animum haud temere induximus, ea non tam probanda peritis rerum, quam in omnibus praeponenda: veterum Iureconsultorum more, qui rationum pondera adtulerunt, nec aliorum super alios ruentium nomina coaceruarunt. Ac credatis velim, neutiquam mihi illa tremenda Glossatorum volumina deesse; quorum in scholis regnat auctoritas, consiliorum, responforum, definitionum, decisionum, obseruationum, animaduersionum titulis elogiisque praescripta. Sed sedet sententia, non esse semper eundem, qua itur, nec credendum, vsque dum summa dies veniat, sed iudicandum, atque vnum ex altero sine repugnantia proprio demum studio cogendum. Qui ad rumorem sese componunt, habent, quod agant; sequantur, per me licet, antecedentium gregem; venerentur barbam male olentis capri, qui dux gregis est; optimaque, quae magno adfensu recepta sunt, existiment. Non edant, non bibant, non dormiant sine lege, permitto; nec denique ad operas qualescunque sine celebris Doctoris auctoritate sese conferant, consentio. Ego sane vniuersas hasce delicias lubens, quibus placent, relinquo; certusque sum, me interea vera, vel saltem verisimilia in medium tulisse; nec illas antiquas fabulas ac vulgi commenta recoxisse. Quod si enim vulgaria solum et erronea edenda, rectius sane agent, qui ab omni scriptione abstinere, quam iumentorum augere pabulum malunt. Qui potest, quae diximus, confutet: palma in medio posita est. Iam enim naeniarum satis; iamque abunde datum rabulis. Iudicent cordatiores; causidicorumque interea ac madentium magistrorum auara atque ignobilis turba penitus conticescat. Quidquid in pagellis dissertationis huius occurrit, ac cernitur, id mensis vnus spatio horis succisuius teneas confectum. Quare tanto facilius ignosces nobis, si qua sit parte erratum.

T A N T V M.

INDEX

INDEX AVTORVM

QVI IN HOC OPERE VEL LAVDANTVR
VEL NOTANTVR VEL COPIOSIVS ETIAM
EXPLICANTVR.

A.		Eisenschmid, <i>Casp.</i>	38
A elianus,	11. 18	Euripides,	6
Aeneas Syluius,	72	F	
Albertus Argentinensis,	89	Faber, <i>Anton.</i>	123. 135. 145
Anastasiuſ,	19	Fachſius,	104
Aristophanes,	9	Fagius, <i>Paul.</i>	37
Aristoteles,	4. 7. 11	Feithius, <i>Euerhard.</i>	4
B.		Fontanella, <i>Iob. Pet.</i>	146
Baelius, <i>Petr.</i>	137	Fontanini, <i>Iuſtus,</i>	8F
Baluzius, <i>Steph.</i>	77. 81. 82. 110	Fredegarius,	22
Barthius, <i>Gotfr.</i>	95. 119. 146	G.	
Bartholinus, <i>Thom.</i>	63	Gallandius, <i>Aug.</i>	77
Berlichius,	92	Gellius, <i>Aul.</i>	14
Bignoniũ,	22	Geneſeos XXXIV, 12.	2
le Blanc,	22	- - XXIX,	62
Boethius,	14	- - XXXI, 14.	3
Borrichius, <i>Andr.</i>	12	Godwinus,	38
Briſſoniũ,	67	Goldaſtus, <i>Melch.</i>	23. 82
Brulaeus, <i>Henr.</i>	114	Graevius, <i>I. G.</i>	13
C.		Gregorius Turonenſis,	75
Caesar, <i>Iulius,</i>	47	Grotius, <i>Hugo,</i>	8. 24
Cangius, <i>Carol.</i>	46. 54. 67. 84. 94.	H.	
	96. 111	Hammelmannus, <i>Herm.</i>	105
Carpzoniũ, <i>Iob. Ben.</i>	77. 95	Hertius,	140
Chardinus,	32	Hickeſius, <i>Georg.</i>	70
Chaffaneus,	141	Höhnius,	88
Colerus, <i>Matthias,</i>	95. 97	Hottingerus, <i>Henr.</i>	37
a Costa, <i>Ianus,</i>	79. 81	I.	
Courtinus,	70	de Ianua, <i>Iob.</i>	50
Cuperus, <i>Gisbert.</i>	6	Iſaeus,	10
Cyprianus,	62	Iſidorus Hiſpalenſis,	109
D.		Iudicum XIV,	62
Daniel, <i>Gabr.</i>	45	K.	
Diogenes Laertius,	39	Klockius,	148
Doughthaeus, <i>Iob.</i>	2	L.	
E.		Lambecius, <i>Pet.</i>	85
Eccardus, <i>Georg.</i>	22. 27. 31	Leibnitzius,	55. 99
		Leo	

INDEX AVTORVM.

Leo Mutinenfis,	62	1 Sam. XVIII, 25.	2
Lindenbrogius, <i>Frid.</i>	20. 41. 82. 84	Sanchez, <i>Thom.</i>	144
Ludolphus,	87	Sauaro,	28
Lunigius,	88. 123	Saxo Grammaticus,	19
Lynckerus,	116	Scaliger,	109
M.		Scheringhamus, <i>Rob.</i>	19. 20
Maimonides,	3	Schilterus, 31. 43. 45. 46. 89. 117	88
Mangelfeldius,	98	Schlichtenhorstius,	89. 143
de Marca, <i>Petr.</i>	75. 107. 110. 112	Schmidius, <i>Gasp.</i>	73
Marcellus, <i>Nonnius,</i>	12	Schurtzfleischius,	63. 65. 81
Matthaei, <i>Anton.</i>	119. 141	Scipio Gentilis,	62
Mela, <i>Pomp.</i>	19	Seldenus, <i>Ioh.</i>	44
Monachus de Rastede,	105	Sibrandus a Sicama,	94
de Moret, <i>Ioseph.</i>	109	Sirmondus, <i>Iac.</i>	17
Müllerus, <i>Dan.</i>	58	Solinus,	17. 64
Müllerus, <i>Ioh. Ioach.</i>	117	Spanhemius, <i>Ezech.</i>	50
Muratorius, <i>Anton.</i>	56. 116	Spehnannus,	87
Mylerus ab Ehrenbach, 63. 119.	122. 146	Stiernhoeck, <i>Ioh. Otto</i>	48
Mynfingerus, <i>Ioach.</i>	144 fq. 148	Strabo,	23
N.		Strickerus,	64
Neostadius,	125	T.	
Numer. XXVII.	3	Tacitus,	21. 24. 39. 40
O.		Tenzelius,	88
Orosius, <i>Paul.</i>	19. 20	Terentius,	13
P.		Tertullianus,	39
Perenonius, <i>Pet.</i>	14. 66	Tholosanus, <i>Pet. Greg.</i>	145
Perizonius, <i>Iac.</i>	5. 7. 10. 16. 17	Tobiae VII, 15.	37
Petitus, <i>Sam.</i>	39	Toelnerus, <i>Car. Lud.</i>	91. 126
Pezron, Abbas.	17. 18.	V.	
Pistoris, <i>Sim.</i>	130	Valbonafius,	30
Plinius,	16	Varro,	12. 13
Pollux, <i>Iul.</i>	9	Vitringa, <i>Campeg.</i>	18. 28
Pontanus, <i>Ioh. Isaac.</i>	88	Vlpianus,	48
Procopius,	29	Vossius,	17. 77
R.		W.	
Relandus, <i>Hadr.</i>	38	Werlhofius,	101
Repkouius,	73. 95. 101 fq.	Wissenbachius,	16
Rosfaeus,	39	X.	
S.		Xenophon,	18
Sagittarius, <i>Casp.</i>	88	Z.	
Salmassius, 9. 19. 21. 28. 31. 38. 39.	45. 64. 65	Zobelius,	104

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A.		Castitatores,	102
Allemannorum dos legitima,	31	Cato iunior viuis amico vxorem	
Ἀλφεσίβοια , quare puellae sic di-		permittibat,	39
ctae,	21	Coemptio vxorum apud Romanos	
Ἀναλυστικήα ,	63. 65	frequens,	12
Annulus pronubus,	16	Compitum vicinale apud Varro-	
Ἀντίφρων ,	65	nem quid significet,	13
Aristoteles emtionem vxorum		Confarreatio ,	37
tanquam barbaram reficit, 4.7		Coniugium Francorum emiti-	
Armillae mulieribus propriae,	62. 63	um,	22
Arrha sponsalitia,	16	- - cum vxore ad coitum in-	
Assyrii virgines coniugio habiles		epta, nullum est,	139
voce praeconis venales pro-		- - putatium,	140
nunciando plus licitantibus		Conscensione thalami apud Ger-	
vendiderunt,	8. 18	manos nuptiae deinum con-	
Attalus Pergamenus Praetor,	17	summabantur,	171 sq.
Augmentum dotis idem quod		Consecratio sacerdotalis non sta-	
Morgengaba,	110	tim perficit matrimonia	126
Azonis VI. Marchionis Atestini		Contectalis , quid significet,	73
libellus dotalis,	56	D.	
B.		Decke beschlagen , quid significet,	73
Bauren Kōre quid sit?	102	Denarius quid sit,	22
Boiarii pretium pro virgine da-		Διπλάσιον ,	65
bant,	30	Dies votorum quid sit,	77 sq.
Burgundi , Vandalorum portio,	29	Dos Allemannorum legitima,	31 sq.
- - an ad Gothicam gentem		- - quid sit?	36
referendi,	ibid.	- - quanta fuerit apud Hebraeos,	37. 199.
- - quo pretio puellas eme-		- - qualis apud Germanos,	39.
rint,	ibid.	- - num apud Lacedaemonios	199.
C.		plane cessarit,	11
Casticum quid sit?	94	- - foeminarum apud Graecos,	39
		Dos	

INDEX RERVM

- Dos* plerumque dabatur fructuario iure, 51. 86
- - Kunigundae ab Henrico S. data, 51
- - apud Allemannos non sine heredum ac filiorum consensu definita, 82 sq.
- - matutina idem ac morgengaba, 109 sq.
- Dotem* secundum genealogiam soluere, quid sit, 31
- - Germani habebant legalem sponsae, et pactam vxoris, 40
- - mariti conuentionalem Romanam nesciebant, 42
- - exiguae feminae Teutonicae viris attulerunt, 46
- Dotium* ac donationum sponsalitarum comparatio, 33
- Dotalitii* nomen in Germanorum libellis Hohenstauffiorum imperatorum aeuo, 52
- - vxoris nobilis destinata quantitas, 59 sq.
- Dotalitium* hodiernum ens est nouum ac compositum 42 sq.
- - non donatio propter nuptias nec morgengaba, 43. 113 sq.
- - quando apud Germanos inualuerit, 49 sq.
- - vox haec iam Pipini aetate in Gallia et Italia innotuit, 50. 51. 52
- - a vidualitio non diuersum, 53
- - et donatio propter nuptias inter se nonnunquam confunduntur, 54. 55
- Dotalitium*, in eo vnde duplum seu quadruplum redditum ortum sit, 56
- - cur et quando in feudis constitui coeperit, 116 sqq.
- Douariere*, gallica vox quid significet, 54
- E.
- Edya*, 4. 14. 39
- Ee*, *Eua*, *Epba*, quid significet, 23
- Ehe*, *Gelds*, *Sühnung*, 24
- Emere*, vocis antiqua significatio, 5
- Emtio* vxorum tanquam barbarae reiecta ab Aristotele, 4. 7
- - apud Athenienses abolita per Solonem, 8
- - apud Romanos non incognita, 12
- - apud Romanos reciproca, 14
- Εραυρία*, 63. 64
- Erphe*, *Erbe*, *Erve*, *erbi* quid significet, 44
- F.
- Faces* in nuptiis adhibebant Romani, 15
- Faderfium* Langobardorum quid sit, 43 sq.
- Feudum* ceu morgengaba non datur, 115
- - ceu morgengaba datum, sed mutatum in allodium, 116
- Filiae* apud Hebraeos post obitum parentum a fratribus elocabantur, 2. 10
- - ab hereditate excludebantur, 3
- Filiae*

ET VERBORVM

Filiae Iobi non omnis hereditatis
expertes relictæ, 3

- olim venditæ, *ibid.*

- Labanis iuste conqueruntur, *ibid.*

- Spartanorum magnas habe-

bant dotes, 11

Filii apud Graecos tutores matris

et *ibid.* 38

Francorum coniugia emittia, 22

G.

Galli ditiores Germanis, 47

Gegen Vermächtniß, 54 58

Getae vid. *Gothi.*

Gezentes, quid vet. iur. Sax. signi-

ficet, 95

Gothi ac **Getae** eiusdem originis,

19

- Polygamiae olim maxime de-

diti, 20 sq.

Graeci emtione vxores acquire-

bant, 4

H.

Hebraei vxores suas pretio acqui-

siuere, 2 sq.

Henrici Rasponis libellus dota-

lis 55

Hypothecam tacitam an vxor ra-

tione morgengabae in bo-

nis mariti habeat, 131

K.

Köther, Köthsassen, 94

L.

Lampadas in nuptiis adhibebant

Romani, 15

Langobardi Romanas leges do-

mesticis quodammodo accom-

modarunt, 57

Leibgeding, Leibzucht, 46. 113

Libellus dotalis **Henrici** Raspo-

nis, 55

- **Azonis** VI. **Marchionis** Ate-

lini, 56

Litolaib **Langobardorum**, quid

sit, 46

M.

Machar **Syris** est despondere, 2

Mansus quid significet, 93 sq.

Maritagium quid, 110

Maritus ad morgengabam dan-

dam cogi non potest, 135

Matban, 28. 36

Maximilianus I. Imp. **Annam**

Britannicam adulterii inli-

mulat, 137 sq.

Messium vel **Miffium** **Langobar-**

dorum quid? 29. 41

Metba **Langobardorum** quid si-

gnificet, 27. 29

- deriuatur ab hebraeo **Ma-**

ammothai, 28

- **derat** dos legalis, 41

Mingrelorum nuptiae emtione

les e **Chardini** itinere **Perfi-**

co descriptae, 32

Mysing **unsig,** ita sponsus appel-

latus, 28

Mohar, 28. 36

Morganaticum a morgengaba

mon discrepat, 69. 110

Morgengaba, sonat donum matu-

rinum, 60. 61

- nec dos nec donatio pro-

pter nuptias, 61. 74. 75.

78. 82

Morgen-

V 2

INDEX RERV

Morgengaba, eiusdem finis ac na-
-tura, 68 sq.
- est Symbolum coepti con-
- sortii et consummati
- matrimonii, 69
- - quo tempore praestanda,
- 73-77
- - cur nouae maritae destina-
- ta, 74
- - ad summum erat quarta
- pars bonorum mariti,
- 79. 80. 81
- - eidem cur Langobardi mo-
- dum dixerint, 79
- - apud Alemannos sine he-
- redum et filiorum con-
- sensu dabatur, 82 sq.
- - de ea si apud Alemannos
- lis oriretur, quomodo
- pronuntiandum 82 sqq.
- - proprio iure dabatur, 86
- sqq.
- - iure Bauarico quid hic ob-
- tineat, 89
- - ius Saxonicum quid de
- morgengaba statuatur 92
- sqq.
- - quare tam varia nomina
- acceperit, 106 sqq.
- - a Sabaudis augmentum do-
- tis vocatur, 110
- - nouis vxoribus intra cer-
- tum tempus facienda,
- 112 sq.
- - ex feudis quoque solui pot-
- est, 116 sqq.
- - eam mater in liberos ex
- secundo matrimonio
- transfundere potest,
- 118 sqq.
- - in ea maritus nil mutare
- potest, 120

Morgengaba, an in casu necessi-
- tatis a marito alienari
- possit, 121 sq.
- - quomodo intelligenda ver-
- ba in tabulis nuptiali-
- bus: Nach Morgengabs.
- Nicht? 123 sqq.
- - debetur tum deumum, si
- thalamus consensus,
- 125
- - an debeatur sponsae, si
- sponso praebuit corpus
- ante copulam sacerdo-
- talem, et hic statim de-
- ponat vitam, 128
- - perperam denegatur con-
- cubinae ductae, 129
- - nulla insinuatione eget, 130
- - in ea euictio praestanda,
- 133 sqq.
- - ad eam promittendam et
- dandam maritus cogi
- non potest, 135
- - non in pensationem ere-
- ptae virginis sit, 136
- sqq. 144 sq.
- - an vxori ad coitum ineptae
- debeatur, 138 sq.
- - quid iuris circa eam, si ma-
- ritus bina domicilia ha-
- beat, 141
- - an vitatae debeatur, 142
- sqq.
- - viduae quoque datur, 143
- - an iuueni praestanda, qui
- feminam viduam ducit
- 146
- - an adulterae praestanda,
- 147
- - an mulier desertor ean-
- dem perdat, 149
Mundium, 46
N. Na-

ET VERBORVM

N.

<i>Nastaid</i> , quid ?	84
<i>Nachsteuer</i> ,	84
<i>Niesungs-Lyd</i> ,	84
<i>Nuptiae</i> quid proprie sint,	1
- secundae Germanis iau-	
- sae,	24
- subiectorum in Delphina-	
- tu olim sine Comitis	
- consensu non contra-	
- hebantur,	30
- Mingreliorum e Chardini	
- itinere Persico descri-	
- ptae, anobis	32
- non sine lege ac ordine, sed	
- statis ceremoniis pera-	
- guntur,	61
- apud Hebraeos per septi-	
- duum durabant,	62
- consensione thalami apud	
- Germanos denium con-	
- sumabantur,	71 sq.
<i>Nuzungs-Lyd</i> ,	84

O.

<i>Orrigix</i> ,	63. 64
<i>Oseum</i> morgengabam, proba-	
- biliter exprimit, iii. sq.	
<i>Ostrogothi</i> ,	20

P.

<i>Pecora</i> temporibus nondum pec-	
- uniosis solidorum vicem	
- sustinebant,	21
<i>Peculium</i> Gallorum quid,	48
<i>Pergameni</i> Phryges,	17
- eorum idioma Teutonico	
- conueniens,	17
<i>Pergamum</i> quid,	17

Phaderfum Langobardorum quid
sit,

<i>Placitum</i> ante hostes, quid sit,	21
- - Francorum inter arma,	25
<i>Portio statutaria</i> vxoris	60
<i>Ποργυμ</i> apud Graecos etiam	
- post Solonem in usu,	9 sq. 12

R.

<i>Rabbinorum</i> opinio de acquiren-	
- da vxore,	36
<i>Reipus</i> , quid significet,	23. 25
- - non est morgengaba,	24
<i>Remedium</i> nuptiale l. f. pr. Cod. de	
- don. ante nupt. perperam	
- assimilatum dotalitio,	59
<i>Repentalia</i> ,	67
<i>Repotia</i> Romanorum,	66
- iis interesse nec Principes	
- suppuduit,	66

S.

<i>Sartago</i> ,	9
<i>Saxonum</i> virgines carius vende-	
- bantur quam Francorum,	26
<i>Sercix</i> Hispanorum quid forte	
- significet,	108
<i>Senecbalcus</i> ,	96
<i>Seneste</i> quid,	96
<i>Sicli</i> Hebraeorum,	38
<i>Socrates</i> viuius amico vxorem	
- permittebat,	39
<i>Solidus</i> quid sit,	22. 26
<i>Solon</i> emtionem vxorum apud	
- Athenienses abrogat,	8
- - num omnes omnino dotes	
- sustulerit,	8
- non plures quam tres ve-	
- stes permisit inferri ab vxo-	
- re,	11. 12
<i>Specu-</i>	

8

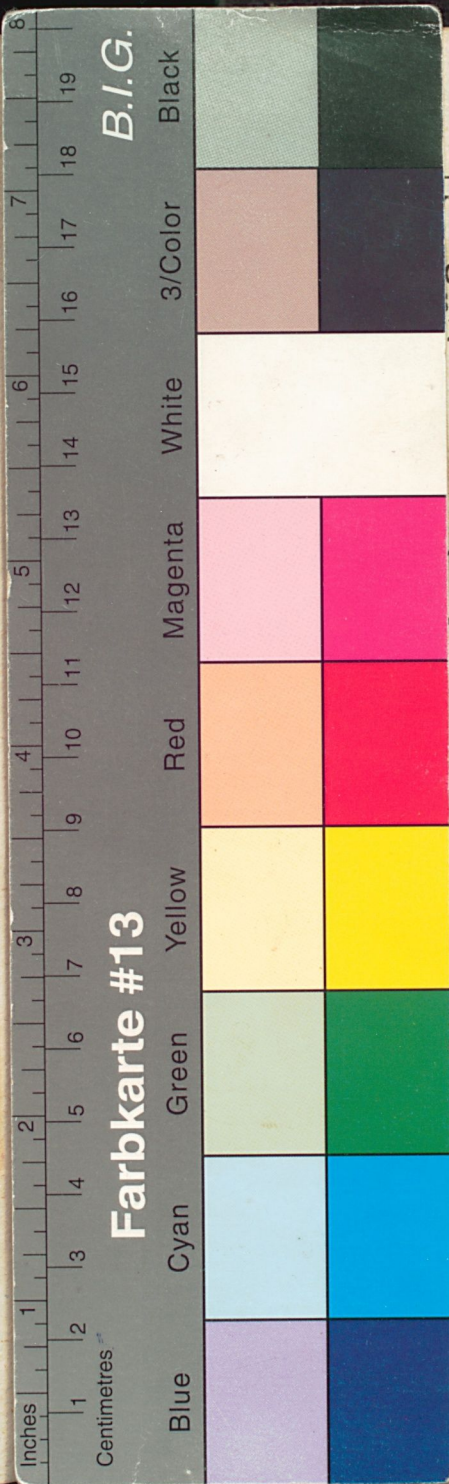
154045

AB 154 045

X2407318

OKL 768 ra

LAI HIERONYMI
NDLINGII ICTI

O AC POTENTISSIMO BORVSSIAE
ILIIIS INTIMIS ET ECCLESIASTICIS
M PROFESSORIS ORDINARI

DE

PTIONE
DRVM DOTE

ET

ORGENGABA

EX IVRE GERMANICO

LVVS SINGVLARIS.

CVM

BVS AVTORVM ET RERV.

L I P S I A E

IOAN. CHRISTIANI LANGENHEMII.

CIO IDCC XXXI.